

KOROŠKI
svžinar

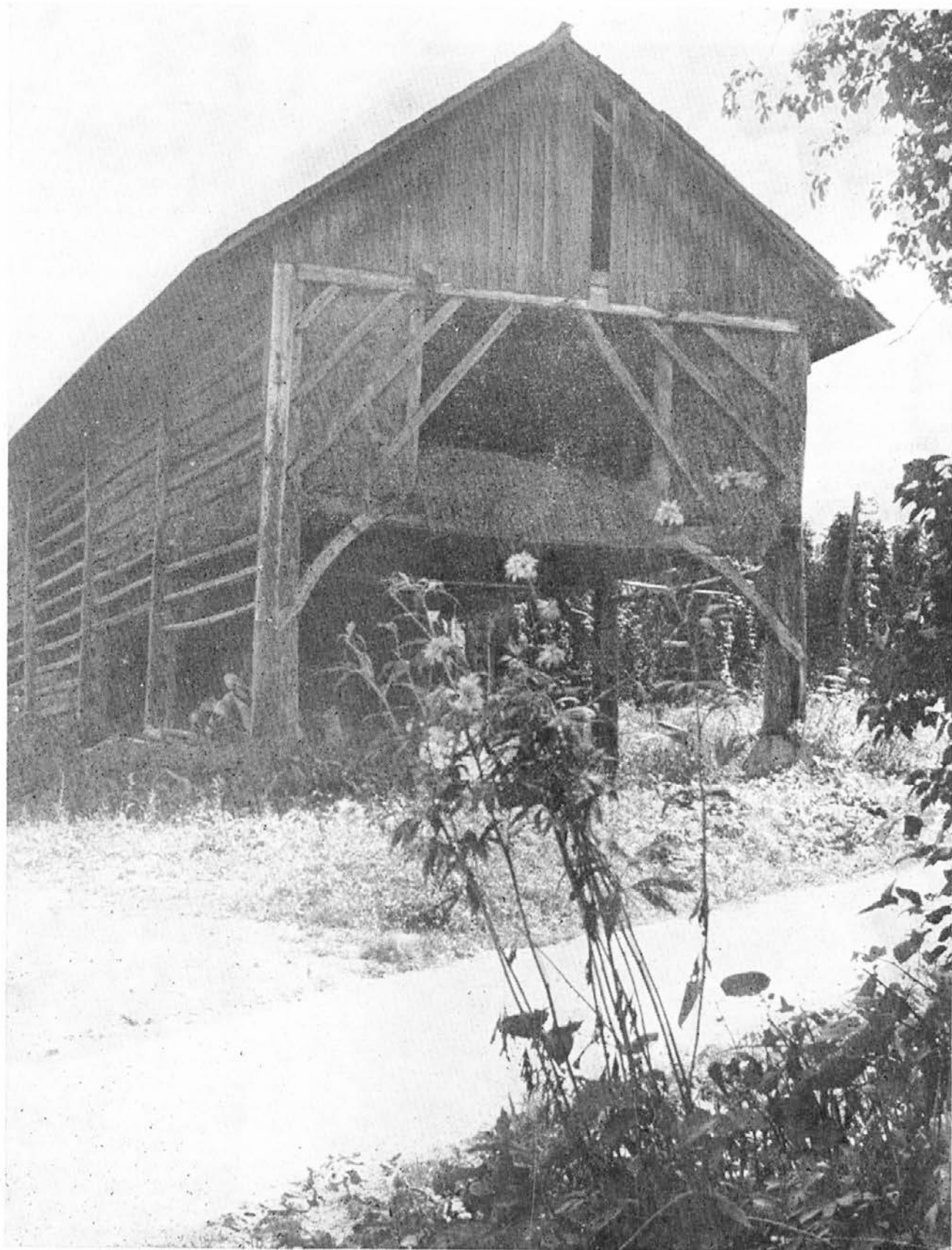
GLASILO MEŽIŠKE DOLINE

Leto XIX

Ravne na Koroškem, 25. aprila 1969

Št. 2

Živel
1.
maj

Pod
Uršljo goro

Franc Fale

VELIKA OBLETNICA

Pred pol stoletja, po 1. kongresu aprila 1919, je bila v Beogradu iz več socialdemokratskih strank in skupin ustanovljena enotna socialistična partija Jugoslavije. Na drugem kongresu v Vukovaru junija 1920 pa je dobila ime Komunistična partija Jugoslavije (KPJ). Leto 1919 je zato njeno rojstno leto, letos pa praznujemo njeno 50-letnico.

Takrat, pred petdesetimi leti, se je nehala prva svetovna vojna, ki je terjala na milijone človeških življenj. Uničila je neizmerne materialne dobrine, razsula več starih držav in rodila nove. Propadla je Avstro-Ogrska, Turčija je bila izrinjena iz Evrope, v Rusiji je oktobrska socialistična revolucija uničila carizem in prvič v zgodovini človeštva postavila socialistični družbeni red.

Po končani prvi svetovni vojni je bila pri nas ustanovljena Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Njena ustanovitev je temeljila na prizadevanjih in boju sorodnih narodov, ki so imeli številne skupne ekonomske in politične težnje. Toda ta država, kraljevina Jugoslavija, ni izpolnila pričakovanj, ki so jih od nje želeli južnoslovanski narodi.

Delavski razred v stari Jugoslaviji je bil izpostavljen brezobzirnemu izkoriščanju, kmečko prebivalstvo pa je bilo v izredno težkem položaju. To je bila država meščanstva — buržoazije, ki je v želji, da bi čimprej obogatela, uporabljala najbolj surove oblike izkoriščanja naših delovnih ljudi.

Na področju gospodarstva je bila bivša Jugoslavija močno odvisna od tujega kapitala, kar je zelo slabo vplivalo na njeno neodvisnost in mednarodno veljavo. Politika nacionalne enakopravnosti, ki bi mo-

rala skrbeti za resnično enakopravnost vseh narodov, se je vodila tako, da nekaterih narodov niso priznali, npr. Črnogorcev in Makedoncev. Politiko srbskega meščanstva in monarhije sta podpirali tudi hrvaška in slovenska buržoazija. Zaradi hudega razrednega in nacionalnega zatiranja ter politične brezpravnosti se je komunistična partija v stari Jugoslaviji nenehno borila proti vladajočim krogom. Delavski razred je vodila v boju za pravice vseh delovnih ljudi.

Vladajoči režim stare Jugoslavije si je na vse kriplje prizadeval, da bi onemogočil komuniste kot pobornike za pravice delovnih ljudi. Z obznano in z zakonom o zaščiti države je bilo prepovedano delovanje komunistične partije in vseh naprednih strank. Sodni procesi proti komunistom in visoke zaporne kazni niso zatrla krepitve socialnih, nacionalnih, demokratičnih in revolucionarnih gibanj.

Kapitalistični krogi s kraljem in dvorno gospodo so po desetih letih lažnega parlamentarizma uveljavili odkrito diktaturo. Surovo zatiranje vseh naprednih gibanj je poglobilo prepad med vladajočim reakcionarnim režimom na eni in ljudskimi množicami na drugi strani. Krepitev vseh demokratično usmerjenih sil je državo vodila k povezovanju s fašističnimi silami osi Rim-Berlin-Tokio. Bližala se je druga svetovna vojna.

Začetek druge svetovne vojne in fašistične okupacije je pomenil za jugoslovanske narode največjo nesrečo v vsej zgodovini njihovega obstoja. Znašli so se na robu nacionalne katastrofe. Vsi so jih zapustili, le komunistična partija je ostala zvesta svojemu ljudstvu tudi v tej največji nesreči.

Ko so si okupatorji aprila 1941 razdelili Jugoslavijo, ko so bili kralj in vsa dvorna gospoda na varnem, je centralni komite Komunistične partije Jugoslavije julija 1941 razglasil:

»Narodi Jugoslavije: Srbi, Hrvati, Slovenci, Črnogorci, Makedonci in drugi! V vojni ste bili premagani, niste pa bili pokorjeni. Slavne tradicije boja za pravico in svobodo vaših dedov ne smejo biti pozabljene. Zdaj je čas, da pokažete, da ste vredni potomci slavnih prednikov. Vzignite se kot eden v boju proti okupatorju in njihovim domačim služabnikom! Ne klonite pred terorjem sovražnika! Na teror odgovarjajte z množičnim udarom proti fašističnim zavojevalcem! Iz naše dežele naj postane trdnjava za fašistične osvajalce. Delavci, kmetje, državljani in mladina Jugoslavije! V boj, v boj za obstanek Slovanov na Balkanu. V poslednji boj za uničenje fašističnih okupatorjev!«

Slavno epopejo osvoboditve jugoslovanskih narodov in hkrati ljudsko revolucijo so vodili komunisti. Pod vodstvom komunistične partije je bila za ceno ogromnih žrtev izbojevana resnična svoboda in hkrati opravljena ljudska revolucija. Že med vojno so na drugem zasedanju AVNOJ 29. novembra 1943 bili postavljeni temelji nove Jugoslavije — domovine vseh enakopravnih narodov.

Naša generacija, ki je doživela vse strahote druge svetovne vojne in hkrati vso veličino narodnoosvobodilnega boja in ljudske revolucije, je mnogo prispevala k zmagi pravičnejšega družbenega reda. V zgodovini človeštva so največji dogodki propadanje starega in rojstvo novega družbeno ekonomskega reda. Tudi narodnoosvobodilna vojna pri nas je bila hkrati revolucija, huda, krvava ljudska revolucija. S pravično narodnoosvobodilno vojno so bili premagani in pregnani okupatorji. Ljudska revolucija pa je hkrati razbila star izkoriščevalski družbeni red in na njegovih razvalinah postavila novega, pravičnejšega z ljudsko oblastjo. Naše delovno ljudstvo je bilo v vseh teh odločilnih in pomembnih zgodovinskih dogodkih usmerjeno in vodeno od komunistične partije in tovariša Tita.

Težka so bila leta po vojni. Izgradnja in obnova sta terjali mnogo naporov. Složni so naši narodi prehodili tudi to obdobje. Mlada socialistična republika si je ustvarila svojo gospodarsko osnovo. Komunistična partija Jugoslavije je nakazovala mladi republiki pot resnične samostojnosti in neodvisnosti. Opravljeno je bilo ogromno delo pri gospodarskem razvoju nove Jugoslavije in izgradnji ljudske oblasti.

Neodvisnost in samostojnost naših narodov in naša pot v socializem nam je leta 1948 povzročila pri Stalinu jezo in nezadovoljstvo. Sovjetska zveza pod Stalinovim vodstvom je naši mladi socialistični državi namesto bratske pomoči delala velike težave, zato ker neodvisna Jugoslavija ni hotela postati satelit Sovjetske zveze.

Jugoslovanski narodi, zbrani okrog svoje komunistične partije, so Stalinu pogumno rekli: »Ne!« Nova Jugoslavija je zaradi odločnih stališč svojega vodstva v mednarodnem merilu dobila velik ugled. Kot stalna zagovornica miru in prijateljskega

Prebujenje

Foto: M. Vončina

sožitja med narodi je postala vzor resnične neodvisnosti zlasti za kolonialne narode.

Izročitev upravljanja proizvodnje in drugih dejavnosti iz rok državne uprave v roke neposrednih proizvajalcev je bila doslej prvič v zgodovini uveljavljena v Jugoslaviji. Ne trdimo, da je samoupravljanje popolno, vendar je doslej dokazalo vso svojo življenjsko moč in demokratično upravičenost.

Že na V. kongresu komunistične partije v Beogradu leta 1948 je bila komunistična partija preimenovana v Zvezo komunistov Jugoslavije. Večkrat je bilo poudarjeno, da je treba razvoj družbenih odnosov čedalje bolj usmerjati v demokratične oblike. Še posebej je bilo poudarjeno, da zveza komunistov ne sme biti operativni voditelj vsega družbenega dogajanja, temveč mora kritično in idejno delati zlasti s prepričevanjem v vseh organizacijah, organih in ustanovah, tako da se sprejme njena linija ali stališča njenih članov.

Na konferenci šefov in vlad nevezanih držav septembra 1961 v Beogradu je tov. Tito med nagovorom povedal tudi tole:

»Danes še bolj kot v preteklosti obstaja praksa, da hočejo o usodi sveta odločati samo velike, razvite in vojaško najmočnejše države. Številne majhne države pa ne morejo dobiti svojega mesta v sodobni zgodovini. Nevezane države ne morejo biti samo opazovalci, temveč zahtevajo pravico pri razreševanju vseh problemov, ki ogrožajo mir in usodo sveta.«

Ko se v letošnjem letu pripravlja nova konferenca nevezanih držav, bo treba ponovno poudariti pravico malih, toda zato številnih držav, ki za vsako ceno hočejo ohraniti svojo neodvisnost. Pri svojem razvoju pa imajo vsi narodi pravico do lastne poti, čeprav to ni vseč nekaterim velikim, tudi socialističnim državam.

Zveza komunistov Jugoslavije je najbolj temeljito ovrgla tako imenovano teorijo omejene suverenosti, ki je nastala po nesmiselni intervenciji držav varšavskega

pakta avgusta lanskega leta v ČSSR. Ta poseg v suverenost češkoslovaške države so obsodile tudi številne druge komunistične partije in vsa napredna svetovna javnost.

Gospodarska reforma v Jugoslaviji, ki se je začela leta 1965, je sprožila tudi družbeno reformo. Ta označuje novo revolucionarno obdobje v razvoju neposredne demokracije med delovnimi ljudmi, delovnimi organizacijami, komunimi in republikami. Delovni človek mora postati nosilec narodnih in skupnih interesov.

Reforma teži po aktiviranju vseh proizvajalnih sil in po svobodnejšem pretakanju denarnih sredstev. Sloni na pobudah delovnih organizacij in družbenopolitičnih skupnosti za vzajemno povezovanje in uveljavljanje integracije družbenega dela, da bi se tako uresničili skupni interesi. V izvajanju gospodarske in družbene reforme nosi vso težo in odgovornost z vsemi delovnimi ljudmi Zveza komunistov Jugoslavije.

Ob veliki obletnici Zveze komunistov Jugoslavije je bil marca letos v Beogradu IX. kongres. Ugotovil je, da je bila dosejanja pot pravilna, čeprav ne brez napak. Napake pa ne morejo zasenčiti velikih uspehov v pol stoletja, ki je za nami.

Ta kongres je poudaril nadaljevanje gospodarske in družbene reforme, utrjevanje bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in nadalje nakazal razvoj samoupravnih pravic delovnih ljudi in humanizacijo vse naše družbe.

Še posebej je bila poudarjena samostojnost in neodvisnost našega socialističnega razvoja. Jugoslavija je in ostane nevezana dežela — prijateljica vseh, ki resnično želijo mir. Ne Vzhod in ne Zahod je ne bosta v tem omajala. Sodobna zgodovina Zveze komunistov Jugoslavije je zgodovina bojev za pravice delovnih ljudi. In ko letos praznuje svojo veliko obletnico, ji želimo, da bi pod modrim vodstvom tovariša Tita še dolgo v miru in srečno vodila jugoslovanske narode.

sežkom skupnega dela. Marsikdo se je takrat resno zamislil, ko je v slavnostnem govoru zaslišal ugotovitev, da je rudnik v tristoletnem obratovanju doživljal večkrat tudi krize zaradi pomanjkanja rudnih zalog in bil obsojen na propad, da ga zapro. Toda vselej so rudne zaloge le nekako krile odkopano količino rude.

Tudi sedaj, ali bolje rečeno, že od leta 1965 doživljamo eno izmed najresnejših kriz po osvoboditvi. Odkopana ruda in rudne zaloge so vedno bolj revne. Skupen seštevek koristnih metalov v rudi, svinca in cinka znaša le še štiri odstotke. Strokovna ocena ugotavlja in pripisuje tako stanje večjim in manjšim finančnim težavam v zadnjih obdobjih. Ugotavlja pa tudi, da je bilo zaradi tega v zadnjem desetletju premalo investiranega v raziskave in odpiralna dela. Neenakomerno financiranje je povzročalo, da je jamska proizvodnja rude vedno prekoračevala razpoložljive rudne zaloge, in to pri zmanjšanem sledenju.

Kolektiv je v zadnjih letih odmerjal v geološke raziskave četrtno svojega dohodka. Investicija ni bila brez koristi, saj je geološko raziskanih na območju mežiških rudnikov 10 kvadratnih kilometrov in pri tem ugotovljenih možnih rudnih zalog za približno naslednjih trideset let.

Kljub možnim rudnim zalogam je podjetje zaradi poslovne izgube v težavah. Primanjkuje sredstev, da bi globlje prodrli do bogatejših rudnih ležišč, ki so metalno boljše od sedanjih odkopov.

Naše podjetje usmerja prodajo izdelkov v izvoz, in to na zahodno — konvertibilno področje. Izvozne pregraje, ki nam jih postavljajo zahodnoevropska gospodarska združenja, nam slabijo prodajo in ceno.

Vprašanje je, zakaj še izvažamo, če v izgubo. S prenehanjem izvoza bi izgubili naše stalne inozemske kupce, posebno avstrijske. Znano je, da so tuji kupci točni plačniki, ki v kratkem razdobju poravnajo svoje dolgove. Z njihovimi hitrimi vplačili si večkrat pomagamo iz finančnih težav, posebno ko smo v zadregi s sredstvi za izplačilo osebnih dohodkov.

V nasprotju s tujimi pa so domači kupci zelo počasni plačniki. Mine četrta leta in še več, da je dolg poravnani.

Za naše podjetje kot tudi za našo skupnost so važne devize. Z njimi uvažamo reprodukcijski material. Uvoz je preobremenjen z visoko carino in spada pod režim blagovnega kontingenta.

Na primer našemu podjetju samo zadržan uvoz koksa pomeni v primerjavi z domačo ceno 28 milijonov starih dinarjev škode. Podobne razlike med uvozno in domačo ceno so tudi pri eksplozivih za rudarjenje, flotacijskih reagentih in pri rudarskih vžigalnikih. Iz takega protislovja, kjer je na eni strani omejen uvoz repro materiala, na drugi strani pa svoboden uvoz svinca z nizko 3-odst. carino, imajo korist le predelovalci. Mi, proizvajalci osnovne surovine, pokrivamo z dražje kupljenim domačim repro materialom vsa ta protislovja in obenem nimamo med odvisnostjo od londonske metalne borzne cene na tujem in med uradno določeno ceno na domačem tržišču. Nikjer in nikoli pa ni obravnavana in upoštevana proizvajalčeva lastna cena.

Poleg predelave domačega svinčevega koncentrata kupujemo zadnja leta vedno več tujih surovin. Ugotavljamo pa, da so proizvodni stroški višji od doseženih prodajnih cen. Vzroke smo že omenili zaradi protislovij na domačem trgu in težav na tujih tržiščih.

Naše finančno stanje je še poslabšala nenadna, nenapovedana odcepitev kolektiva tovarne akumulatorjev Munja iz Zagreba, ki je bila od leta 1965 ena izmed naših gospodarskih enot. Vse do odcepitve je bila vsa prodaja akumulatorjev, tudi iz naše gospodarske enote Vesna v Mariboru, v rokah prodajne službe v Zagrebu. Po odcepitvi smo tako ostali naenkrat brez prodajne organizacije. Zaloge so se nam kmalu nakopičile in povzročile dodatno kreditiranje za obratna sredstva. S tem so se tudi proizvodni stroški dvignili.

Končno stanje podjetja je dal zaključni račun za preteklo leto, kjer izkazujemo 709 milijonov starih dinarjev poslovne izgube. O finančnem nazadovanju smo pra-

Sanacija rudnika in železarne

Nič ne pretiravam, če rečemo, da je od uspešnega poslovanja Rudnika Mežica ter Železarne Ravne odvisno življenje tisočev ljudi v naši občini. Ker sta obe podjetji zaključili lansko poslovno leto z izgubo, je razumljiva njihova skrb, kako bo letos.

Res so dnevniki pred časom o tem že pisali, toda kar je življenjsko važno, nikoli ne zastari. Zato smo naprosili direktorja rudnika in železarne za popis stanja in sanacijskih ukrepov v obeh podjetjih. Za sodelovanje obema lepa hvala.

Uredništvo

RUDNIK IN TOPILNICA MEŽICA

Vsem je še v lepem spominu 3. julij 1965. Takrat je naš delovni kolektiv proslavljal tristoletnico rudarjenja v gornji Mežiški dolini. Ob tej priložnosti je bilo poudarjeno, da brez rudarstva ne bi bilo industrijskega razvoja gornje Mežiške doline in tudi ne ekonomskega razvoja jugoslovanskega gospodarstva. Ob tristoletnem jubileju daje to spoznanje našemu kolektivu vse priznanje in velik pomen do-

vočasno obvestili družbene organe. Pri naših prizadevanjih za sanacijo izgube nas je prva podprla naša občinska skupščina in skupno z nami obvestila republiške organe o nastalih težavah.

Republiški organi vseh naših predlogov niso sprejeli. Zavrnilo so vsa zmanjšanja družbenih davkov, tako zmanjšanje prispevkov od osebnih dohodkov, oprostitev plačevanja obresti od poslovnega sklada in ukinitve vodnega prispevka. Svetovali so nam, da čimprej sestavimo sanacijski program. Z njim nam bo dosegljiv finančni vir v obliki sanacijskega kredita iz sklada za skupne rezerve. Priporočajo nas tudi za finančno sodelovanje s skladom Borisa Kidriča, kar bi povečalo sredstva pri rudnih raziskavah.

Zavedamo se, da nas krediti trajno ne bodo reševali, ker terjajo vračilo, povečano z obrestmi.

Gospodarska reforma je proizvajalce osnovnih surovin, med katere spada tudi naše podjetje, prepustila lastni iniciativi, ni nam pa dodelila tudi več sredstev. Zavrjena je vsaka rešitev v korist ugodnejše delitve dohodka med podjetjem in družbo. V beograjskem časopisu Privredni pregled so nas celo obsodili, da z našimi zahtevami izsiljujemo in ustvarjamo antireformske pritiske. Nismo za socialno podporo, pač pa za gospodarsko pomoč. Zato smo se odločili, da sestavimo tak sanacijski program, ki temelji na lastnih ustvarjalnih možnostih in bo z njimi tudi dosegljiv.

S sanacijskim programom ne predvidevamo bistvenih sprememb proizvodnega programa. Doseči moramo donosnost v posameznih proizvodnih skupinah. Tako bodo morali rudarski obrati skupno z izbirnico kriti proizvodne stroške pridobivanja in separiranja rude. Tudi metalurški obrati, to je topilnica s predelovalnimi oddelki, bo morala kriti vse stroške, nastale s predelavo in nakupom materiala. Znižati bo potrebno stroške in povečati proizvodnjo svinčenih izdelkov.

Tovarne za proizvodnjo akumulatorjev in elektro strojni obrati morajo s prodajno vrednostjo kriti vse proizvodne stroške

in ustvarjati dohodek. Uporabljali ga bomo za financiranje obetajočih geoloških raziskav, odplačilo najetih kreditov in za sklade podjetja.

Najpomembnejša naša osnova so rudne zaloge. Zelo obetajoča so naslednja območja: Topla, ozemlje med Uršljo goro in Javorjem in Mučevo.

Ozemlje med Uršljo goro in Javorjem je največje od naštetih in najmanj raziskano. Obsega približno 16 kvadratnih kilometrov. Iz najdenih orudenj trdijo geologi, da je na tem ozemlju možno najti podobna svinčeno-cinkova najdišča kot na ozemlju sedanjih centralnih rudišč. Topla je izrazito cinkovo-svinčevo rudišče. Raziskave je treba povečati, da bo čimprej pripravljena za odkop. Izčrpana centralna rudišča nas silijo, da bomo v prihodnje zmernejši z jamsko proizvodnjo, dokler ne bomo z raziskavami razširili za odkop primerne novih rudišč. Nova rudišča bodo morala biti zanesljiva in obsežnejša. Že v bližnji prihodnosti bomo z rudo iz Tople krili primanjkljaj rude iz centralnih rudišč.

Odkopni in transportni način jame bo potrebno prilagoditi novemu sistemu proizvodnje koncentratov. Z novo tehnologijo in boljšo urejenostjo dela so bili že v lanskem letu v izbirnici doseženi povečani izkoristki kovine. To so ukrepi, s katerimi bomo dosegli ekonomsko, tehnično in tehnološko najboljšo izkoriščenost nakopane rude.

V sedanjih — centralnih rudiščih smo že pričeli s poglobljanjem revirja Graben, pripravljamo poglobitev vpadnika Union z rekonstrukcijo izvoza rude. Poglobitvena rudarska dela nam bodo odprla rudarjenje v globino centralnih rudišč.

Topilnica bo obdržala proizvodnjo na sedanji ravni. Neugoden nakup surovin, razlika med svetovnimi in našimi doseženimi predelovalnimi stroški vplivajo in omejujejo izkoriščanje ekonomske zmogljivosti topilnice. Nakup tujih surovin je odvisen od trenutnih tržnih pogojev. Ugodnejša nabava kupljenih surovin bo povečala izkoriščenost topilniških agregatov.

V metalurgiji svinca bo potrebno najbolj znižati stroške predelave in doseči mednarodno priznano mejo. Predelovalni oddelki topilnice so odvisni od tržišča in podvrženi sezonskemu nihanju. Domače surovine nam zagotavljajo kvaliteto naših izdelkov. V bodoče jih bo treba prodajati še z večjim prizadevanjem in dosežati dobiček.

Tudi nadaljnjo izbiro proizvodov predelovalnih oddelkov je še možno razširiti. Izvoz pa omejujejo visoke zaščitne carine in previsoki stroški za embalažo. V akumulatorski industriji so glavni zadržki materialni stroški. S skrbno izbiro cenejših materialov in novimi investicijami bomo znižali materialne stroške in povečali donosnost.

Proizvodnja akumulatorjev je odvisna od tržnih potreb. Na novo uvedena tehnologija in novi stroji nam omogočajo, da se lahko takoj prilagodimo tržnim potrebam. Za sedanjo proizvodnjo uporabljamo precej uvoženega materiala, ki ga bomo morali zamenjati z domačim. Zato bo potrebno investirati v lastno proizvodnjo polizdelkov ali pa poiskati domačega proizvajalca. Posebno plastične izdelke bi lahko izdelovali sami in v proizvodnji zaposlili starejše in bolehnije delavce. Seveda je vse še odvisno od razpoložljivih sredstev.

Posebno poslovno vlogo smo namenili v sanacijskem programu elektro strojnemu obratom. Še naprej bodo morali skrbeti za električno energijo in večja vzdrževalna dela. Samostojno bodo morali razviti proizvodnjo specialne strojne opreme s pripadajočimi električnimi napravami za separacije, flotacije in lesno industrijo. Doseči bo potrebno mednarodno raven tako v kakovosti kot pri cenah. Le tako bomo lahko tudi s to dejavnostjo precej prispevali k sanaciji podjetja.

To je le v glavnih obrisih nakazan sanacijski program. Dopolnjujejo pa ga ekonomski in tehnični projekti z analizami, dokazanimi z ekonomskimi rezultati. Ves program bo obsegal približno 600 strani. Pri sestavljanju tako obsežnega programa so bili udeleženi tehnični strokovnjaki, ekonomisti in upravne službe podjetja.

Sanacijski program bo pregledan od tehničnih in finančnih strokovnjakov, ki so jih pooblastili republiški organi. Povzeteke programa bo predložen delavskemu svetu v dokončno potrditev. Po sprejetju programa pa bo njegovo izvajanje obvezno za ves kolektiv.

Od družbe pričakujemo, da bo ukinila omejeno prodajno ceno svinca in uredila zaščitno uvozno carino za svinca. S tem nam bo omogočeno rentabilno poslovanje, ker se bomo znebili razlik, ki nastajajo med domačim in tujim reprodukcijskim materialom. Sedanje cene materiala, ki ga uporabljamo, so na splošno za 14 odst. višje od svetovnih cen. Pri podjetjih s topilnico, kot je naša, pa uporabljamo material tudi za 40 odst. dražji od svetovnih cen.

Za sedanje kritično stanje in v zvezi s financiranjem poslovanja nujno potrebujemo kredit za obratna sredstva vsaj za poslovno lanskoletno izgubo. Za že najete investicijske kredite pričakujemo podaljšanje rokov za odplačila, in da nas rešijo še drugih obveznosti, s katerimi smo obremenjeni v zvezi z investicijskimi krediti.

Po dežju

Na pragu tega desetletja nam je v praznični številki Tovariša, za dan rudarjev zaželel naš domači pisec A. M. naslednje:

»Mežiški rudarji neutrudno izkoriščajo napredek tehnike. In kakor že stoletja, tako bo ostalo tudi poslej: polni vozički rude bodo iz jam drseli v obrat oplemenjevanja. Tam bodo proizvedene koncentrate prevzemali topilničarji in jih pretapljali v svinec. Težke svinčene bloke, zložene v velike skladovnice, pa bodo sproti praznilni kupci v domovini in daleč po svetu.«

Da bi le tako ostalo, da bo srečen jutrišnji dan in vesela naša knapovska tovarišija!

Direktor Gregor Pungartnik,
dipl. inž. metalurgije

ŽELEZARNA RAVNE

Vprašanje, ki ste ga naslovili na rudnik in topilnico Mežica in železarno Ravne, ni slučajno. Vemo, da sta to dve največji proizvodni delovni organizaciji naše občine, ki skupaj neposredno zaposlujeta okrog 5000 delavcev, posredno pa na svojo dejavnost vežeta vsaj še toliko drugih aktivnih prebivalcev od gradbeništva, prometa, sekundarne in terciarne gospodarske dejavnosti do zdravstva, prosvete in administracije. Vemo tudi, da sta to dve podjetji bazične industrije, ki preživljata krizo, kar naj bi sivilo lase skoraj vsem prebivalcem Mežiške doline. Primera sta podobna, a ne povsem enaka.

Enakost je v tem, da imata obe delovni organizaciji za večji del svojih izdelkov predpisane cene in sta obe velika realizatorja konvertibilnih deviz, kar pomeni, da sta pri oblikovanju dohodka navzgor omejeni, navzdol pa pod stalnim pritiskom rasti cen, od surovin, pomožnega materiala, energije, uslug do družbenih dajatev. Enakost je tudi v tem, da sta obe delovni organizaciji leto 1968 zaključili s poslovno izgubo.

Različnost pa ni samo v tem, da ima prva opravka z barvnimi kovinami, druga pa z jeklom, temveč tudi v lastnem manevrskem prostoru, ki ga ima posamezno podjetje za reševanje težkega ekonomskega položaja. Medtem ko se Mežica kljub zniževanju osebnih dohodkov ni mogla otresti primanjkljaja v dohodku, so se Ravne ob postopnem povečevanju prejemkov že ponovno vrnile v akumulativnost oz. presežek dohodka nad izplačanimi globali bruto osebnih dohodkov. Razlika je tudi v tem, da rudnik ni v fazi svoje proizvodne ekspanzije in je zato malo zadolžen. Železarna je v obdobju največje rasti in zato obremenjena z dolgoročnimi krediti, ki bodo ekonomsko problematiko poglobili, ko jih bo treba odplačevati. Enostravno: rudnik je v težjem položaju sedaj, železarno pa zahtevnejši časi še čakajo.

Problema sta različna tudi v tem, da rudnik ne more pokriti svoje poslovne izgube iz lastnega rezervnega sklada, zato je primoran prositi za sanacijski kredit iz sklada republiških gospodarskih rezerv, kar pomeni, da mora izdelati poseben sanacijski načrt. Železarna Ravne je svojo poslovno izgubo pokrila iz lastnega rezervnega sklada, zato ji sanacijski kredit ni potreben, kar pa ne pomeni, da ji za

konsolidacijo poslovanja ni potrebna večja prizadevnost tako znotraj delovne organizacije kot pri zunanjih činiteljih, ki lahko vplivajo na izenačevanje pogojev gospodarjenja. Kompleksna kratko- in dolgoročna rešitev železarne je torej odvisna:

— predvsem od prizadevnosti delovne skupnosti same in

— od razumevanja družbene skupnosti.

Delavski svet je na svojem zasedanju 28. marca tl. že obravnaval in sprejel sanacijski načrt za letošnje, 1969. leto. Ta predvideva to, kar mora delovna skupnost za konsolidacijo poslovanja napraviti sama. Sanacijski načrt pomeni predvidevanje, da v letošnjem letu železarna doseže ob primernih poprečnih osebnih dohodkih tak presežek, ki bi bil solidna osnova za postopno povečevanje poslovnega sklada in za novo oblikovanje sklada skupne porabe. Sanacijski načrt predvideva preko 16 milij. din presežka dohodka za sklade. V tej številki, ki pomeni 4,5% akumulativnost, je izražena kompleksna naloga delovne skupnosti železarne Ravne, ki jo je v zvezi z gospodarsko reformo dolžna rešiti. V njej je izražen tako obseg poslovanja kot prizadevnost za znižanje poslovnih stroškov.

Po obsegu sanacijski načrt predvideva 77.600 t blagovne proizvodnje in 306 milij. din realizacije. Kljub temu, da to predvidevanje proti dosežkom lanskega leta pomeni 16,5% porast prodanega blaga, ta zadolžitev ni najtežavnejši del sanacijskega načrta. Železarna je že v 1. četrtletju letošnjega leta dosegla 77,8 milij. din realizacije, kar je največji dosežek te delovne

skupnosti sploh, zato bo predvideni proizvodni poslovni obseg sigurno dosegla in preseгла. Znatno težja je zadolžitev v predvidenih stroških zasnovane proizvodnje. Ta bo izvedljiva le:

— z izboljšanjem in uspešnejšim obvladanjem tehnologije proizvodnje,

— z izboljšanjem delovne in tehnološke discipline,

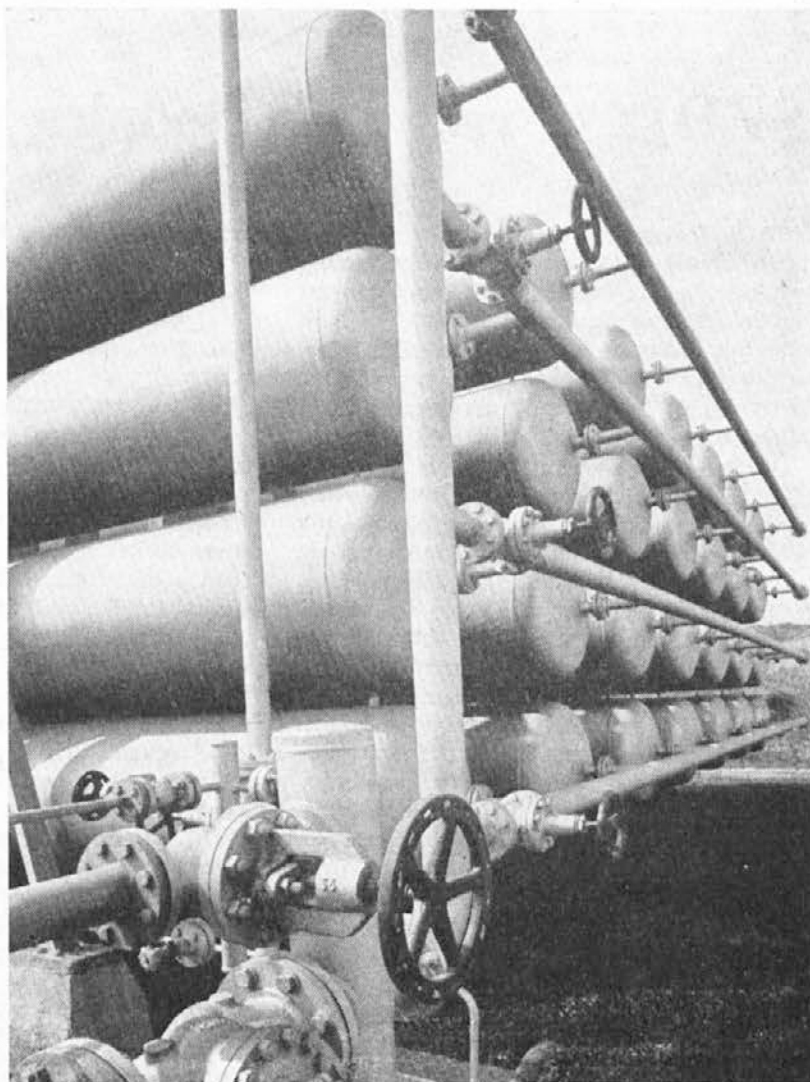
— z doseganjem optimalnih normativov potrošnje energije, materiala in delovnega časa,

— z znižanjem neuspele proizvodnje,

— s pospešitvijo ciklusa proizvodnje in

— z znižanjem zalog materiala v vseh fazah proizvodnega procesa.

Za izvršitev sanacijski načrt predpisuje ukrepe, posege in konkretne zadolžitve organizatorjem proizvodnje. To pa ne pomeni, da naj bi le ta sestav delovne skupnosti nosil vso težo sanacijskega načrta. Uspeh konsolidacije podjetja bo toliko večji, kolikor bolj bo sanacijski načrt postal svojina vseh v železarni zaposlenih delavcev. Imamo samoupravni sistem, v katerem naj bi si vsak član delovne skupnosti z lastno zavzetostjo prizadeval za čim boljše izvrševanje poverjenega dela. Na žalost pa je naš, na široki demokraciji zasnovani samoupravno družbeni sistem še premlad, zato zavest še ni odlika, ki bi že sama celotno delovno skupnost poganjala k večjim proizvodnim in poslovnim dosežkom. Posluževati se moramo zato še kombinirane metode, s tem da odgovornim vodilnim delavcem in organizatorjem proizvodnje pustimo določena pooblastila za hitro in neposredno posredovanje ter ukrepa-

Pri kisikarni

nje za koordinacijo in izboljšanje dela. Z odobritvijo sanacijskega načrta za letošnje leto je delavski svet železarne v dveh smereh spodbudil delovno skupnost k realizaciji sanacijskega načrta. Predpisal je razpis nagrad za rešitev osrednjih tehnoloških problemov, sočasno pa organizatorje proizvodnje pooblastil, da s tekočim zasledovanjem in hitrimi posegi proti povzročiteljem neuspele proizvodnje in drugih proizvodno poslovnih slabosti sproti ukrepajo. To bo sigurno v prid večini pridnih in discipliniranih delavcev, saj so ti v podjetju, kjer ni reda, vedno izkoriščevani od tistih, ki se izogibajo delu in povzročajo škodo v raznih oblikah. Boljša je organizacija in učinkovitejša je ukrepanje, težje uspevajo nezavedni, neprizadevni in nepošteni delavci.

Za ugodne rezultate konsolidacije poslovanja je potrebna tudi primerna denarna spodbuda predvsem v obliki pravih razmerij notranje delitve osebnih dohodkov. Z dvigom vrednosti enote za tiste, ki niso v premijskem sistemu, na najmanj 1,70 din je izveden prvi poseg za zmanjšanje dostikrat nerazumljivih razlik. V teku so novi posegi tako na področju kodeksa del, normiranja del in vrednotenja delovnih mest s stalno oceno, vse z željo, da bi s korekturami dosegli delovnim rezultatom sorazmerne osebne dohodke. Zaostritev kontrole spoštovanja delitvenega sistema mora dodatno pomagati pri objektivizaciji delitvenih razmerij.

Vodstvo železarne, ki ima največji vpogled v ekonomsko problematiko podjetja, se zaveda, da dosežena akumulativnost še ni vse, kar mora biti izvršeno, da bi podjetje lahko nadaljevalo zasnovani načrt po-

večanja obsega proizvodnje. Obveznosti dolgoročnih investicijskih kreditov bodo že v prihodnjem letu, zlasti pa 1971. leta tako obsežne, da jih bo z lastno akumulacijo težko pokriti. Če delovna skupnost ne bo dosegla izboljšave kreditnih pogojev, bo pritisk anuitet na osebne dohodke tak, da bo nastalo notranje nerazporejenost in namesto izboljšanja poslabšanje poslovanja. V tem je razlog, da tudi pri zunanjih činiteljnih iščemo pomoč. Ta naj bi bila v obliki:

— podaljšanja odplačilnih rokov investicijskih kreditov,

— delnega regresiranja anuitet, ki izvirajo iz interkalarnih obresti,

— odobritve dodatnih kreditov za izpolnitev proizvodnih naprav in povečanja trajnih obratnih sredstev.

Predvsem poslednje, tj. odobritev dolgoročnih kreditov za obratna sredstva, je življenjsko važno za našo delovno skupnost. Od družbe zahtevamo tudi določene olajšave predvsem v obliki oprostitve odvajanja obresti od poslovnega sklada, republiškega vodnega prispevka ter znižanja prispevka na mestno zemljišče.

Reševanje teh problemov je ozko vezano s koordinacijo poslovanja vseh slovenskih železarn. Republiški predstavniški organi, tako skupščina kot izvršni svet, ne morejo prevzeti tveganja, ki bi bilo v ločenem obravnavanju vsake delovne organizacije za sebe, zato svoj prispevek pri saniranju železarne pogojujejo s takim integracijskim sklepom, ki bo zagotovil usklajenost tržne, proizvodno poslovne in kreditno finančne politike celotnega slovenskega jeklarstva.

Direktor Gregor Klančnik

SZDL se vedno bolj odpira občanom

Razgovor s sekretarjem občinske konference SZDL Milanom Zafošnikom

SZDL je naša najbolj množična družbenopolitična organizacija. Če vzamemo kot indeks polnoletnih ljudi v naši občini število 100, nas zanima, kakšen je od tega odstotek članov, ki plačujejo članarino, koliko je dejansko aktivnih članov SZDL in kakšne so realne možnosti, da se drugi odstotek v prihodnje dvigne?

Če vaš indeks ponazorim s številom 15.400, kolikor je polnoletnih ljudi v občini, bi kar v absolutni številki »izdal«, da od teh več kot 8500 plača članarino, če jih obišče naš blagajnik. Vendar pa sodimo, da imamo članov nekoliko več. Pripadnost organizaciji Socialistične zveze namreč ni tako vezana le na plačevanje članarine, kot morebiti v drugih organizacijah, pa še pobiranje zahteva precejšen napor. Mislim pa, da bi 2,40 dinarjev, kolikor znaša letna članarina, še kdo plačal, če bi uspeli naši terenski blagajniki vse obiskati in jim izročiti člansko izkaznico. Po tem, da smo proti koncu lanskega leta dali krajevnim konferencam več tisoč članskih izkaznic, sodimo, da je le porasel obojestranski interes.

Za razliko od prej je VI. kongres Socialistične zveze skušal povedati nekaj več o članstvu v organizaciji. Približno je posnel tudi naš pravilnik o organiziranju in de-

lovanju Socialistične zveze v občini. Izvesti vpis na osnovi pismenih prigrasnic in na osnovi nekakšnih meril pa ni niti lahko niti enostavno. Podobne reči ne uspevajo niti drugim organizacijam, čeprav se njihovo članstvo dostikrat niti številki 1000 ne približa, imajo pa merila za članstvo mnogo bolj poudarjena.

Aktivnih članov Socialistične zveze je gotovo dosti več, kot se včasih zdi. Tovrstne statistike pa si doslej nikoli nismo ustvarili, ker bi bila zelo približna in verjetno tudi krivična. Vemo pa, da so naši najaktivnejši člani že funkcionarji številnih društev in organizacij in da deluje v vodstvih Socialistične zveze 900 članov. Tu mislim na krajevne konference, izvršne odbore, sekcije in komisije. Pojem »aktiven« pa je seveda zelo raztegljiv in relativen, predvsem pa zelo nerealen, če ga omejimo le na organizacijo Socialistične zveze. Forumi Socialistične zveze vendarle samo organizirajo, dajo pobudo in s tem možnost za neko aktivnost. Zato bi povsem na kratko zaključil, da je članstva in aktivnosti toliko, kolikor je vodstvo organizacije aktivno in daje možnost članstvu za delovanje. Ker pa s sedanjim stanjem nismo zadovoljni, si prizadevamo za prihodnje storiti v to smer več.

SZDL je bila letos nosilka političnih priprav na volitve in temeljnega kandidacijskega postopka, podobno vlogo pa je odigrala že pri prejšnjih volitvah. Če torej že smemo govoriti o določeni praksi na tem področju, nas bi najprej zanimalo, koliko so se tu metode dela SZDL izpopolnile in katere pomanjkljivosti se morda še kažejo. Zanimalo pa bi nas tudi, ali je delo odbornikov v pretekli mandatni dobi kaj vplivalo na kriterije pri kandidiranju novih?

Ni neskromno, če rečemo, da pri organiziranju volitev nimamo le izkušenj, temveč tudi precej tradicije. Seveda pa se na izkušnje dosti ne moremo zanašati, kajti volilna zakonodaja je izredno dinamična in spremenljiva. Zgodi se celo kaj takega kot letos, da moramo že kar pred sprejeto zakonodajo opraviti obe najpomembnejši predvolilni stopnji.

Volitve letos vsi dosti resneje razumejo kot leto poprej. Vsebinske priprave nanje so temeljitejša, večstranska, začenjajo biti priložnost za dogovarjanje politike, postavljanje načrtov, pogled na preteklo delo, resneje so postavljena merila za profil odbornikov in poslancev.

Programska izhodišča (volilni program) so nas v vsebinskem pogledu dosti določene postavila do ljudi in problemov v občini.

1. S pripravami izhodišč za program in nato materialov smo razgibali delovne organizacije, društva in organizacije, svete pri občinski skupščini, in kar je najpomembnejše, tudi dobršen del občanov ter jim zbudili interes za širše in dolgoročneje probleme kraja in občine.

2. Odbornikom smo dali programsko izhodišča, nekakšno politično osnovo za delovanje v prihodnjem mandatnem obdobju.

3. Občinska skupščina in drugi bodo s programom zavezani za načrtno in dolgoročno delo.

4. Socialistična zveza in druge družbenopolitične organizacije občine so v programu razložile in postavile odnos do širših vprašanj v občini in skozi to do občanov, skupščine in drugih dejavnikov.

Nova vsebinska vloga Socialistične zveze v predvolilnih pripravah je vnesla tudi drugačen način dela. Nekaj novosti vnaša tudi številčno manjša slovenska skupščina. Tako smo letos prišli do odborniških in poslanskih kandidatov prek več različnih stopenj. Na sejah predstavnikov organizacij in društev smo evidentirali, kandidirali smo na kandidacijskih konferencah — zbori volivcev krajevnih skupnosti. Kandidate kandidacijskih konferenc so v drugi polovici marca potrdili še zbori volivcev. Vseh kandidacijskih konferenc na terenu in v delovnih organizacijah je bilo v prvi fazi 48 (druga polovica januarja in v začetku februarja) in prav toliko tudi v drugi polovici marca.

Poslanske kandidate smo postavili na treh kandidacijskih konferencah, in sicer: na 60-članski občinski kandidate za republiški zbor, na 60-članski medobčinski za koroške občine poslanske kandidate za zbere delovnih skupnosti republiške skupščine in na 80-članski konferenci še kandidate za zvezno skupščino. Brez podrobnejše razčlenitve je moč videti, da je vse, kar sem naštel, novo, in da vsaka nova

oblika vnaša tudi dosti vsebinsko novega, predvsem na neverjetno zahtevno organizacijo. Zbori volivcev pa so seveda zaključili večmesečno uspešno predvolilno delo in napor naših vodstev Socialistične zveze.

Izredno slabo je še zmerom to, da se za vsake volitve sproti spreminja volilna zakonodaja, da ni pravočasna in da v časovni stiski improviziramo, pri čemer ne uspevamo povsem uresničiti lastne vloge. Povsem sem prepričan, da je za uspešno izvedbo nečesa potreben poleg ideje predvsem čas.

Odbornike sedanje občinske skupščine je težko soditi. Delovali so v izredno dinamičnem obdobju pogostih sistemskih sprememb, v času težav bazične industrije in rudarstva v občini, odločali pa so še o izredno nepopularnih stvareh — nekajkrat so zviševali cene najosnovnejšim prehrabnim proizvodom, uvedli so prispevek na mestno zemljišče, prevzeli so odplačevanje naložb v zdravstvu, bistvene so spremembe v šolstvu itd.

V pripravah na volitve smo le površno ocenili uspešnost sedanje skupščine in pri določanju meril za nove odborniške kandidate zanjo bistveno tudi upoštevali. Sestav predlaganih kandidatov, ki so ga taka merila dala, je ugoden. Dokaj visoko izobrazbo imajo predlagani kandidati, saj je takih s srednjo, višjo in visoko izobrazbo izmed 123 kar 73. Delavcev je 34 ter 10 zasebnih kmetijskih proizvajalcev. Takih, ki doslej še niso bili izvoljeni v občinsko skupščino, je 96. Žensk je seveda malo, ne gre pa za nezaupanje. Odklanjale so kandidature predvsem iz razloga, ker so matere in gospodinje.

Z avtoriteto najbolj množične družbenopolitične organizacije je SZDL v preteklosti javno podprla tako prizadevanja kulturnoprosvetne kot športne dejavnosti v naši občini. Ker je vsaj od kulturnoprosvetne akcije poteklo že precej časa, nas zanima, ali so se že pokazali uspehi, in če ne, kje so vzroki in kaj namerava SZDL na tem področju ukreniti v prihodnje?

Res je, podprli smo prizadevanja maloštevilnih kulturnih delavcev. Pomembno je, da smo tem prizadevanjem v organizacijskih oblikah Socialistične zveze pravzaprav dali obseg in težo ter pomen. Sklepi, ki smo jih zavzeli, so jasni in odločni, predvsem pa smo bili do kraja odločeni sklepe spraviti v življenje. To ni bilo zmerom lahko. Bile so tudi organizacijske težave — zlasti na kulturnem področju. Čeprav še ni preteklo od takrat niti leto, smo zaradi uspešne kadrovske rešitve z rezultati zelo zadovoljni. Pomagali smo zelo konkretno in se ob tem prepričali, da bomo morali tako tudi kjerkoli v bodoče. Od sklepanj o telesni kulturi je seveda preteklo malo časa, dogovorjeni pa smo za zelo konkretno skupno delo v tem letu, da bi v prihodnje bilo financiranje rednejše. To telesni kulturi, ki je v vrhu izredno dobro in uspešno organizirana, tudi manjka. Bomo pa v tem letu še preučili delo društev, ki ne sodijo v kulturo in ne v telesno kulturo. S tem bi dokaj uspešno sklenili naša prizadevanja. S sprejetimi sklepi skušamo celotnemu področju določiti mesto, ki mu gre v občini.

V javnosti so obsežne teze »SZDL danes«. O njih bomo najbrž še mnogo raz-

pravljali in pisali, zato bi danes želeli pojasniti le o eni načelni stvari. V tezi pod številko VII. med drugim piše:

»Celotna politična dejavnost Socialistične zveze mora sloneti na objektivnih znanstvenih temeljih, na izsledkih raziskav in analiz znanstvenih ustanov, na ugotovitvah strokovnih služb, statističnih podatkih itd.« In še je v tej zvezi poudarjeno, da se naj nasprotja v razpravah premagujejo na podlagi znanstvenih dognanj.

Milan Zafošnik, sekretar občinske konference SZDL Ravne na Koroškem

Ker poprečen občan praktično nima dostopa do podatkov strokovnih služb na območju svoje občine (težko si je tudi za bližnjo prihodnost predstavljati, da bi ga imel), še manj do podatkov na območju republike, nastane vprašanje, če ni v tej precej pavšalni zahtevi po znanstvenosti in strokovnosti skrita nevarnost, da mnenja in predlogi poprečnega občana ne bodo imeli potrebne teže. Če pa dopustimo možnost, da ta zahteva le ni tako toga, kakor je videti, nastane vprašanje, kdo je kvalificiran za presojo kvalitete diskusij in kakšna bodo merila te presoje?

Teze o novi, modernejši Socialistični zvezi so prišle na prvi pogled v nepravem času in se z njimi še nismo bolj ukvarjali. Smo pa prepričani, da se bo Socialistična zveza še to jesen morala organizirati za nove naloge. Včasih pa se stvari preveč spravljajo pod zvoneče naslove in imena in mislim, da je nekaj takega tudi s VII. poglavjem tez »Socialistična zveza danes«.

Sleherna družba in tudi organizacije v njej si postavijo za osnovo svojemu delu določena izhodišča. In ker je bila Socialistična zveza z drugimi organizacijami vred največkrat za dogajanja v družbi in nesodobna, si je tokrat s pripravami na volitve postavila dokaj ambiciozen program in ta zahteva način in oblike dela, ki bodo ustrezale hotenjem ljudi. Zelo jasno nam je namreč, da ljudje danes niso več pri-

pravljani prihajati na seje in podobno, če te nimajo vsebine in če zanje niso interesantne. Interesno sestajanje pa je že višja oblika, ki jo bomo pri nas na vsak način prakticirali.

Zahtevo po znanstvenosti, argumentih, strokovnih ugotovitvah, podatkih itd. si predstavljam kot osnovo, brez katere nobena od organizacij ne bi smela z zahtevami pred skupščino in druge organe. Kar se tiče poprečnosti, mislim, da je mnogo nevarnejša za voljene organe Socialistične zveze kot za poprečnega občana. Organizacijo si moramo namreč predstavljati z gledišča članov in vodstva. Zato zahteva po znanstveni in strokovni osnovi dela v Socialistični zvezi zadeva v prvi vrsti vodstva Socialistične zveze, ki v sekcijah, komisijah in drugih voljenih organih pripravijo materiale za razpravo s člani, zavzemajo stališča in jih posredujejo naprej.

Kako bi po golih rezultatih ocenili delo občinske konference v sedanji mandatni dobi, kakšni pa so načrti in realne možnosti za njihovo uresničenje v prihodnje?

Če smem uporabiti izraz »reorganizacija«, potlej velja to že čisto od začetka moje mandatne dobe tudi za Socialistično zvezo. Že marca pred dvema letoma je Socialistična zveza doživela več organizacijskih sprememb. Ustanovljenih je bilo nekaj novih oblik. V bistvu pa so konference in sekcije povsem nove. Z novimi organizacijskimi oblikami je seveda rasla nova vsebina. Stalna 60-članska občinska konferenca se je doslej sešla v dveh letih 4-krat ter razen na prvi volilni seji razpravljala in sklepala na ostalih treh o zdravstvu (pred združitvijo ZD v skupni Koroški ZD na Ravnah), o kulturi in še enkrat posebej o telesni kulturi. Osnovno razpravo na sejah konference so v vseh treh primerih pripravile sekcije, ki so v posameznih primerih štele tudi več kot 15 članov, združile pa so strokovnjake in organizatorje posameznih področij dela in aktivnosti v občini.

Nikoli nismo vnaprej načrtovali števila sej, temveč problematiko, zato se tudi izvršni odbor v dveh letih ni sestel več kot 12-krat ter obravnaval zasebno delo na sredstvih za proizvodnjo v zasebni lasti, organiziral pa še vrsto razprav: o otroškem varstvu, krajevnih skupnostih, starostnem zavarovanju, analiziral delo zborov volivcev in seveda dosti drugega. Pri konferenci imamo še volilno komisijo, ki je prav sedaj posebej aktivna, ter koordinacijski odbor za obrambno vzgojo.

Popolno podobo o aktivnosti v občinski organizaciji bi seveda dobili le s podrobnejšim naštevanjem akcij in intervencij, ki smo se jih lotevali, vendar se nam zdi, da smo bistveno vseeno povedali.

Že v enem izmed prejšnjih odgovorov sem omenil, da bomo v sekciji proučili položaj v društvih, spoznali njihovo mrežo, za katero mislim, da je povsem še ne poznamo, ter sprejeli stališče in sklepe za naprej.

Od lanske jeseni imamo pri konferenci 17-člansko sekcijo za mladinska vprašanja, ki se je že bila razdelila v več delovnih skupin. Skupina, ki jo sestavljajo sociolog, psihologinja in še dva priznana in ugledna pedagoga, je pripravila anketo, v katero želimo zajeti okrog 200 mladih. Delo je žal iz več vzrokov za nekaj časa ob-

stalo. To leto pa bo tudi za to področje zbran material, ki bi ga zatem na naši konferenci ali v ZK podrobno proučili in o njem zavzeli sklepe.

Letos se bomo ob koncu leta intenzivno ukvarjali tudi sami s seboj. V skladu s tezami se želimo reorganizirati predvsem v smislu odpiranja ljudem, objektivnega obravnavanja in pri tem mislimo bolj izstopiti iz lastnih forumov. Različnosti interesov in želj danes ni mogoče več spoznati le v forumih organizacije, ljudje v forumih tudi ne želijo zmerom delovati, zato bomo organizacijske oblike (sekcije)

prilagodili zahtevam članov. Na problematiko ne bomo za vsako ceno odgovarjali pri nas, temveč bomo tisto realno in možno sprejeli kot stališče Socialistične zveze in ga posredovali naprej, na prave naslove. To je v bistvu Socialistična zveza danes.

Realne možnosti za uresničitev programskih izhodišč so, in sicer toliko, kolikor je odločitev za neko obravnavo in vztrajanje na sklepih iskreno.

Tovariš sekretar, za odgovore se vam zahvaljujemo.

n. r.

Iz naših delovnih skupnosti

OBRTNO PODJETJE »INSTALATER« PREVALJE

Začetki današnjega podjetja Instalater segajo v dobo med obema vojnama, ko sta po smrti kleparja Vidalija Cigler in Kavtičnik modernizirala njegovo delavnico ter jo preselila v stari Križnikov hlev. Iz te delavnice se je l. 1952 razvilo podjetje Kleparstvo in vodovod. Zaradi neizdelanega razvojnega načrta in težav na tržišču je šlo l. 1957 podjetje v likvidacijo in se kot uslužnostni obrat priključilo tedanji tovarni pil. Že l. septembra 1958 pa se je podjetje spet osamosvojilo in ta letnica velja kot uradni začetek današnjega Instalaterja.

Prva leta se je mlado podjetje borilo z velikimi težavami. 80 % del so prevaljski kleparji in instalaterji opravljali zunaj naše občine, v Velenju, Šoštanju in celo na Hrvaškem. Zunaj so zaupali njihovim sposobnostim, doma ne. Pet let so se borili za sodelovanje z ravenko železarno ter končno uspeli tu in drugod. Leti 1962 in 1963 pomenita prelomnico. Izredno so se instalaterji izkazali pri obnovi Skopja. V šestih mesecih so uredili 800 stanovanj, 3 vrte in 4 trgovine. Trije med njimi so kot priznanje prejeli red dela s srebrnim vencem, podjetje pa plaketo.

Svoji osnovni dejavnosti (kleparstvu, krovstvu, vodovodu in toplovodnim instalacijam, stavbenemu ključavničarstvu ter instalacijam elektrike in strelovodov) so l. 1963 priključili še novo ustanovljeni proizvodni obrat, v katerem so predvsem za potrebe železarne Ravne in za široko potrošnjo začeli izdelovati eksotermne kape, livne čaše in druge livarske potrebščine, dimniška vratca, pohodne mreže, ventilacijske žaluzije ipd.

Čez 30 prostih delovnih mest so takrat zasedle žene in dekleta. S tem je podjetje pomagalo olajšati stalni problem nezaposlenosti žena v naši občini.

Večletno dobro poslovanje je omogočilo tudi nakup novih strojev in obnovo ter preureditev stare prevaljske šole v delavnice podjetja. Pri tem gre Instalaterju vse priznanje tudi za ohranitev pročelja stavbe v starem slogu. Ta kulturna akcija namreč nikakor ni bila poceni. Seveda je zdaj podjetje lokacijsko še razcepljeno — delavnice so v novih prostorih, proizvodni obrat še v starih — vendar si v prihodnosti obetajo združitve »za istim plotom«.

Ker je podjetje po svoji osnovni dejavnosti v resnici podaljšana roka gradbeništva, je tudi v prihodnje močno zainteresirano za vsa dela na tem področju, enako za nove gradnje kot za rekonstrukcije

in vzdrževanje, čeprav v gradbeništvu cene niso visoke in jim konkurira tudi zasebna obrt.

Večino del opravljajo zunaj Prevalj, zato bo prva skrb modernizacija transporta. Enako kot zadnjih nekaj let bodo tudi v prihodnje skrbeli za vzgojo lastnih kvalificiranih in visoko kvalificiranih delavcev. Letos imajo okoli 20 vajencev. Pravijo, da se jim to izplača, četudi bi jih po končanem uku ostalo samo polovica v domačem podjetju.

Pri sedanji režiji bi lahko zaposlili še več delovne sile in se torej ujemajo s politiko občine, ki pravi, naj bi obrtna dejavnost odpirala nova delovna mesta predvsem za ženske. Za vsako tako izpraznjeno delovno mesto prejmejo tudi 10 do 20 prošenj. Žal pa so tu za sedaj brez moči, ker bi vsako širjenje dejavnosti zahtevalo investicije, denarja v ta namen sami nimajo, občina pa tudi ne.

Če povemo še, da je Instalater v zadnjih desetih letih za štirikrat povečal število zaposlenih, za šestkrat površino delovnih prostorov, v tem času rekordno večal tudi realizacijo in dohodek, potem lahko verjamemo, da bo enako dobro gospodaril tudi v prihodnje.

TOVARNA REZALNEGA ORODJA PREVALJE

Podjetje je bilo ustanovljeno l. 1947. Takrat so začeli graditi sedanjo pilarno. Proizvajali so v glavnem pile večjih dimenzij, izboljšali so strojno opremo, vendar s starimi, rabljenimi stroji. Čeprav se je število zaposlenih polagoma dvigalo, s tem pa je rasla tudi proizvodnja, nikoli ni bilo mogoče ustvariti skladov za reprodukcijo in je podjetje le životarilo.

L. 1960 so začeli graditi poslopje sedanje mehanične delavnice ter pričeli s finalno obdelavo rezkarjev za obdelavo kovin. Dve leti so se še borili s krizami, potem pa je začelo podjetje rasti. Novo halo so postavili z lastnimi sredstvi, za strojno opremo so delno dobili kredite. Proizvodnjo so preusmerili na orodje za obdelavo lesa in pri tem zelo razširili asortiment svojih proizvodov.

Kljub novi usmeritvi niso pozabili na pilarno in so jo modernizirali. Zamenjali so stare stroje s polavtomati ter uredili segrevanje materiala pri kovanju z visoko frekvenco.

Pripravljajo se na proizvodnjo krožnih žag s trdokovinskimi vložki, in sicer po licenčnem dogovoru z zahodnonemško firmo Leuco, največjo tovarno krožnih žag v Evropi. Ta proizvodnja bo tehnološko moderno izpeljana. Pri montaži strojev in uvajanju v delo bo sodeloval zahodnonemški strokovnjak. Poleg tega so že bili njihovi delavci pri tej firmi na praksi tako za proizvodnjo kot za prodajo. Tudi za rezkarje za obdelavo lesa imajo naročenih nekaj novih strojev, ki bodo spremenili tehnologijo in tudi pocenili proizvodnjo. Že zdaj so na tržišču izredno konkurenčni (do 20 % nižje cene imajo od konkurentov), z novimi stroji pa si obetajo še boljši uspeh in rast dohodka.

Izvažajo že od l. 1960 in tudi na tem področju vsa leta po malem napredujejo. Procent na celotno realizacijo sicer ni visok

Nihče ne bi rekel, da je v tej častitljivi stavbi sodobno podjetje

Novi prizidki in modernizacija

(lani npr. 7%), zato pa izvažajo na konvertibilna tržišča — v Zahodno Nemčijo, Kanado, ZDA, Tajsko in Gvinejo. Pri tem imajo zelo malo reklamacij predvsem zato, ker delajo kvalitetno, kljub temu da je izdelava orodja za obdelavo lesa veliko bolj zahtevna kot izdelava orodja za obdelavo kovin.

Leta 1960 praktično niso imeli strokovnih kadrov, od takrat do danes pa so s šolanjem in štipendiranjem uspeli vzgojiti vrsto strokovnjakov, tako da imajo zdaj dva obratna inženirja, več deset strojnih tehnikov in vrsto kvalificiranih delavcev, ki so vsi šli skozi vajensko šolo na Rav-

nah. Tudi ta problem so torej uspešno rešili in se na svojem področju ne ustrašijo nobenega tehnološkega ne konstrukcijskega problema.

Se nekaj je simpatično pri tem podjetju: od 190 zaposlenih je 70 žensk, kar je v slovenski kovinsko predelovalni industriji verjetno najvišji odstotek.

Gospodarska reforma po eni strani in hitra rast proizvodnje na drugi sta prehodno sicer povzročili težave, ki pa so jih uspešno prebredli. Njihova bilanca je pozitivna, osebni dohodki se v skladu z uspešnim delom dvigajo, in tako kolektiv z zaupanjem gleda v prihodnost.

n. r.

Volilni program občinske konference SZDL občine Ravne na Koroškem

I.

Občinska konferenca in druge družbenopolitične organizacije občine prvič razgrinjajo pred volitvami svoj program. V njem so zbrale v okviru možnosti hotenja in potrebe v občini, da bi zatem lahko s skupščino vred ustrezno vezale posamezne in splošne koristi in jih zadovoljevale po močeh ter možnostih. O vsem v programu se opredelujemo na osnovi poprej zbranih podatkov, razgovorov, sedanjih programov, neuresničenega in dostiokrat obljubljenega ali na osnovi analiz.

V volilnem programu nismo zbrali podrobnosti za naslednje štiriletno obdobje, ker bi to bilo težko in si take naloge nismo naložili. Mislimo celo, da bi nas tak program odmaknil življenju ter predvsem oviral. Program vsebuje zato le določeno perspektivo, nekakšna sprejemljiva hotenja in možnosti ter stališča, skozi to pa se opredelujemo do večine konkretnih družbenih vprašanj in področij v občini, določamo jim pomen ter včasih tudi ustrezno akcijo in njene izvajalce. Pri vsem pa odpiramo in dopuščamo družbeno dinamiko.

Dosti je sistemskih vprašanj, ki niso v moči občine. Zavzemali pa se bomo, da se bodo povsod ustrezno reševala.

II.

Občina Ravne na Koroškem potrebuje že v tem letu dolgoročni načrt razvoja, ki bo osnova kasnejšim kratkoročnejšim načrtovanjem. Naprej bo treba razvijati krajevne in vaške

skupnosti in krajevno samoupravo nasploh, pri čemer morajo samoupravni odnosi in razvoj teči v obeh smereh, da bo postala samouprava v občini povezana interesna celota.

Dosti možnosti je v družbenem dogovarjanju z gospodarstvom, z občani za samopriskpevek in z drugimi. Dogovori vežejo interese, krepijo samoupravnost ter postajajo medsebojna vez in odgovornost obeh dogovorjenih strani.

Skupščina, njeni sveti, samoupravne skupnosti in družbenopolitične organizacije bodo morali poglobiti svoje delovanje ter izostriti politični odnos do področij dela, krajev in sistemskih vprašanj. Skupščina se bo morala poglobljati v družbeno in delavsko samoupravo. Razprava in njeni sklepi bodo morali upoštevati analize.

Zbori volivcev morajo postati pogovor in dogovor s posledicami za oboje; torej pogovor o željah in potrebah ter dogovor možnosti. Pred vsako pomembnejšo odločitvijo je zato potrebno razviti sistem dogovarjanja in usklajevanja mnenj.

Število svetov občinske skupščine je treba smiselno zmanjšati, v delo vnesti več strokovnosti in uresničiti njihovo izvršilno funkcijo. Svetom mora posvetiti neposredno skrb predsednik skupščine. Strokovne službe občinske skupščine je potrebno strokovno dopolniti in izpopolniti. Manjkajo nam analitiki, ki bi iz kopice podatkov pripravili svetom in skupščini uporabne analize, kajti sveti so skupščini resnični in neposredni predlagatelji strokovnih in političnih rešitev ali odločitev.

Smiselno in kritično je treba za delo skupščine uporabiti tudi ugotovitve strokovnih služb delovnih organizacij in služb ter tiste, do katerih se dokopljejo družbenopolitične organizacije.

Realna je možnost in potreba za ustanovitve občinske nagrade zaslužnim in dolgoletnim delavcem vseh področij dela in aktivnosti, ki bi jo podeljevali na dan občinskega praznika na svečani seji skupščine.

Negovati in naprej je treba razvijati stike in srečanja z zamejskimi Slovenci. Možnosti je več: kulturna in športna srečanja, izmenjava uradnih delegacij in ob novem letu družabno srečanje na mejnem prehodu, kajti narodna zavest je pri zamejskih Slovencih še živa.

Socialistična zveza in druge družbenopolitične organizacije občine se bodo odločno zavemale, da se uresniči delitveno razmerje med družbo in gospodarskimi organizacijami, določeno v srednjeročnem načrtu gospodarskega in družbenega razvoja SFRJ. Podpirali bomo prizadevanja delovnih skupnosti do širše družbe in v občini.

V proizvodno usmerjanje morajo prodreti znanost in sodobna tehnika ter usposobljeni strokovni kadri. Tudi samoupravna razmerja je treba racionalizirati. Delovne organizacije si naj izdelajo razvojne programe, da bi se razvijale čimbolj skladno.

Enostranska usmeritev industrije v občini ima v določenih časovnih obdobjih zato neugodne posledice. Nujno bo ob obstoječih proizvodnih dejavnostih razviti še druge ter doseči, da bosta železarna in rudnik v rentabilnih mejah predelala čimveč v končne proizvode že doma.

Družbeno obrt in obrtno delo z zasebnimi sredstvi za delo ter nasploh storitvene dejavnosti bo potrebno proučiti in jih razvijati načrtneje. Z davčno politiko bo treba pospeševati, kar je družbeno koristno in zavirati nelegičnost, kar sedanji davčni sistem občinam v veliki meri še dopušča. Tudi sistem družbene kontrole je treba zaostriti v prid enakopravnim odnosom, tako imenovano popoldansko delo pa spraviti v sklad s splošnim interesom.

Pospeševati je treba zasebno in družbeno stanovanjsko izgradnjo ter spodbujati stanovalčevo soudeležbo pri gradnji. Ni pa smotno, da nekatere delovne organizacije podpirajo le zasebno gradnjo.

Z zazidalnimi prostori bo treba racionalneje gospodariti. Tudi ni mogoče vnaprej dopustiti zakonsko neustreznega samoupravljanja s sedanjim družbenim stanovanjskim skladom, ko je ob tem skoraj povsem zamrla hišna samouprava. Skupščina bo tudi morala proučiti samoupravo s stanovanjskimi hišami v družbeni lasti.

Kljub razvoju trgovine zadnji dve leti je ta v svoji ponudbi v občini še nepopolna. Ni še v občini specializirane prodaje manufakture, tehničnih predmetov in drugega blaga. Prodaja še ni sodobna in tudi izbira ni najboljša.

Izvršena integracija bo nedvomno marsikaj izboljšala. Prepričani pa smo, da v občini potrebujemo vsaj dve trgovski delovni organizaciji. Razvoju trgovine v občini je potrebna tudi perspektiva, ki jo mora nakazati in sprejeti skupščina. Poleg sedanjih dveh grosističnih trgovskih delovnih organizacij bo potrebno povabiti v občino še druge specializirane prodajalce.

Kmetijstvu v občini bo tudi naprej morala biti posvečena načrtna skrb, dopolniti in uresničiti pa je treba program razvoja družbenega in zasebnega kmetijstva, ki ga je že sprejela občinska skupščina, ter s skupno, premišljeno politiko omogočiti preusmeritev na specializirano proizvodnjo, doseči rentabilnejše gospodarjenje in tržne presežke. Tako sedaj kljub dobrim pogojem zaradi nespecializiranosti zasebnega kmetijstva uvažamo v občino več kot 50% mesa, potrebne za naša gospodinjstva in druge potrošnike. Povečati pa bo tudi treba število gojitve govedu na ha kmetijske površine. Prek sklada za pospeševanje kmetijstva in z davčno politiko je treba razvijati zasebno kmetijsko proizvodnjo.

Zadrugo in zasebne kmetovalce naj vežejo trdni samoupravni in poslovni odnosi, ki bodo obema stranema pomenili gotovost. Več bo treba storiti tudi za strokovno izobraževanje kmetovalcev in kmetijskih delavcev.

Gospodarjenje z gozdovi mora sloneti na specifičnih razmerah v občini glede na za-

strupljeno ozračje. Zavzeli se bomo za pogoditev in sprotno pogozdovanje prizadetih delov gozdnih površin. To je moč množično izvesti z učenci in dijaki šol. Tudi rentabilne lesne predelave bi lahko bilo v občini več kot doslej in je tudi v tej smeri potrebno iskati določeno gospodarsko usmeritev.

Gostinstvu in turizmu v občini se je že lani z združitvami odprla boljše prihodnost. Ugodne naravne pogoje bo tako mogoče načrtno izkoristiti. Razvojno je treba obdelati gostinstvo s turizmom, saj tu ne bi smelo iti za dva ločena interesa. Nujna je zato interesna vez gostinstva s turizmom in obratno ter njun skupen razvojni program.

Prizadevali si bomo, da bodo vsi načrti razvoja upoštevali bližino meje, znano gostoljubnost prebivalcev, domače posebnosti ter podnebne razmere in drugo. Za to je potreben skupen načrt, združevanja denarja, kreditiranje in premagovanje ozkih lokalnih pogledov, ki zmerom škodujejo.

Zaposlenost se je v občini v zadnjem obdobju zmanjšala. Na to vpliva mehaniziranje proizvodnje, relativno majhno odpiranje novih delovnih mest ter dokaj neurejen gospodarski sistem bazične industrije. Prizadevali si bomo, da se zaposlenost dvigne v okviru možnosti ter da upoštevajo delovne organizacije pri zaposlovanju strokovni in socialni moment. Velike možnosti za zaposlovanje so v družbeni in zasebni obrti, drugih uslužnostnih dejavnostih in na področju turizma.

Posebno skrb bomo posvetili zaposlovanju mladih, ker so sicer nezaposleni v večini prepuščeni vzgoji ulice, odvisno od tega pa si grade svoj odnos do samoupravljanja in družbe nasploh. Med njimi so pogosto prestopniki in podobno.

Skladen razvoj vzgoje in izobraževanja v občini, izboljšanje pogojev dela v šolah, odprava več izmen pouka, izboljšanje kvalifikacijske ravni učiteljev ter povezano s tem doseganje boljših učnih uspehov bodo naša skupna skrb.

Večji odstotek otrok mora končati osnovno šolo. Več bo v naslednjem obdobju potrebno storiti za šolsko varstvo ter uvesti na vseh šolah glasbeno in likovno vzgojo. Male šole kot uspelo, neposredno pripravo za šolo je treba najprej razviti in razširiti na vse kraje občine. Razvito posebno šolstvo naj omogoči tudi motenim otrokom kasnejše normalno delovno vključevanje v družbo.

Očitno nam manjka ustreznih dolgoročnih načrtov potreb po srednjih strokovnih kadrih. Stipendiranje mora biti smotrnejše. Postati mora izbira bolj sposobnih in med njimi naj odigra tudi določeno socialno funkcijo. Zajeti mora širši profil poklicev in strokovnosti.

Osnovne in srednje šole bi pri podeljevanju štipendij ali kreditov morale imeti več besede. Šole morajo spremljati in omogočiti otrokovo napredovanje, zato podpiramo sklad za nagrajevanje najboljših.

Izobraževanje odraslih je sestavni del družbenih naporov za dvig splošne razgledanosti in strokovnosti zaposlenih ter za samoupravljajsko usposobljenost.

Nadaljevati je treba izvajanje investicijskega šolskega programa z željo, da bo že v obdobju, za katerega ta program razgrinjamo, omogočeno večjemu številu otrok podaljšano bivanje v šoli.

Kulturno delo bogati človeka in mu odpira svet lepote in ustvarjalnosti, daje mu možnost kulturnega razvedrila in pogojuje kulturno medčloveških odnosov, zato je kultura v občini bistveni sestavni del življenja in zahteva skladno rast z materialnimi dobrinami.

Občanu naj bo v občini dostopna možnost aktivno amatersko delovati — gledališka dejavnost, glasba, petje, likovna vzgoja itd., kvalitetna knjiga in še naprej gostovanja kvalitetnih poklicnih gledaliških hiš ter drugih kulturnih ustanov. Cimprej bo treba zaščititi preostale kulturne spomenike, da bi jih ohranili sebi in poznejšim rodovom.

Telesna kultura v občini mora postati še množičnejša. Vzgoja se mora pričeti že v zgodnjem otroštvu ne le za kasnejšo športno aktivnost, temveč predvsem za zdravo, skladno rast generacije. Telovadnice, bazeni, igrišča in drugi športni objekti v občini morajo biti odprti vsem: za športno aktivnost ter vzgojo in rekreacijo. Alpsko podnebje in valovita pokrajina dajeta izredne možnosti za zimski in letni šport ter rekreacijo. Načrtno je treba zato razvijati športne in rekreacijske objekte in centre. Razviti bo treba strelski šport in priti do primernih strelšč. Odločno bomo podprli pozitivna prizadevanja športnih delavcev občine za dokončno ustrezno financiranje kulture in telesne kulture.

Razvijati je potrebno oblike socialne pomoči, predvsem na področju družbeno negativnih pojavov mladih in odraslih.

Ostareli kmetje v naši občini predstavljajo prav tako problem, o katerem bo morala razpravljati in ukrepati na podlagi izdelane analize tudi občinska skupščina.

Razvijati bo treba tudi oblike družbene pomoči občanom, ki zaradi ostarelosti, boleznih in drugih vzrokov niso sposobni delati.

Predšolsko varstvo otrok ima izredno vzgojno in socialno funkcijo. Uči v najzgodnejšem otroštvu, razvija občutek in smisel za življenje v kolektivu, privzgaja delovne navade. Otroško varstvo v občini kljub precejšnjemu številu zajetih otrok ni zadovoljivo. Premalo je funkcionalnih prostorov.

Varstva dojenčkov v občini ni. V prihodnjih štirih letih bo treba za to zgraditi nove ali preurediti sedanje prostore. Del denarja za to se v občini že zbira na osnovi zakona o skupnostih otroškega varstva, poiskati pa bo treba tudi vire proračuna, kreditov, gospodarskih organizacij in denarja občanov na osnovi samoprispevka.

O programu razvoja otroškega varstva v občini, ki je že v pripravi, bomo v Socialistični zvezi in KS široko razpravljali in podprli njegove napredne pobude.

Zdravstveno varstvo in zavarovanje mora zajeti čimveč ljudi v občini. Pri tem mislimo na zdravljenje in preventivno zaščito. Izrednega pomena je preventivna zdravstvena zaščita dojenčkov in doraščajočih otrok, zdravstveno prosvetljevanje staršev in ljudi nasploh. Zaostriti bo potrebno socialno odgovornost staršev do otrok.

Preventivi bo treba zagotoviti več proračunskega denarja, zagotoviti pa tudi ustrezno udeležbo zdravstvenega sklada. Varovati bo treba zaposlene.

Denarno pomoč podpirancem je treba sproti pretresti in ugotoviti upravičenost. Še bolj bo treba razviti oblike socialne pomoči povsod, kjer se za to kaže potreba, pred sprejemanjem občinskega proračuna pa izvršiti razliko podpirancev.

Vseljudska obramba povojnega družbenega razvoja pri nas in samoupravnih dosežkov je najsvetejša dolžnost in pravica slehernega občana. Zato je treba obrambno vzgojo množično širiti med šolsko mladino in odraslimi, da bodo naloge čimbolj znane in bo vsakdo vedel, kako je treba ravnati v sodobni vojni tudi takrat, ko so izvajani psihološki pritiski ter uporabljeno kemično in atomsko orožje. Pomembna je patriotična vzgoja, s katero je treba začeti že v šoli.

Sodobno je treba osposobiti enote v občini ter jim zagotoviti ustrezno opremo, zlasti enotam civilne zaščite in gasilec. Ustrezno mesto v občini mora imeti tudi ljudska tehnika z radioamaterji v ospredju.

Organizacija Socialistične zveze v občini si bo skupaj s svetom za NO, upravnim odborom pri občinski skupščini in delavsko univerzo še nadalje prizadevala za množično obrambno vzgojo in njeno poljudno vsebino.

III.

Program Socialistične zveze in drugih družbenopolitičnih organizacij občine zavezuje, zato se bomo za njegovo izvajanje dosledno zavzemali vsi. Posebej bomo budni in odločni, ko bodo skupščina občine in drugi začeli izdelovati svoje akcijske in dolgoročne načrte. Izvajanje programa bo namreč moralo vključiti vse napredne sile občine v skupen napor: za izdelavo dolgoročnega in kratkoročnejših načrtov za vsa področja družbenega dela in aktivnosti v občini,

za odpiranje možnosti, da bodo odborniki, poslanci in drugi informirani, da bodo lahko ustvarjalni na stopnjah priprav, izdelave in izvajanja programa.

Vsi skupaj pa si bomo prizadevali doseči kar največ za napredek in boljše življenje v občini in da bo s sprejemanjem obveznosti porasla tudi odgovornost.

H U M O R

Direktor podjetja je presenetil šoferja, ki je čistil avtomobil in pri tem kadil cigareto. Opozoril ga je: »Martin, med delom ne smeš kaditi.«

»Prav imate, tovariš direktor!« je odgovoril Martin. »Sedel bom in pokadil do konca.«

Žena precej zamudi na zmenek.

»Morala bi biti ob devetih tukaj,« zagode mož.

»Zakaj? Kaj pa se je zgodilo ob devetih?«

Če menjaš mišljenje pogosteje kot srajco, imaš lahko čisto edinole srajco.

Pod gozdom

Ivan Žagar

Delo reorganizirane Zveze komunistov v naši občini

Leta 1967 smo pričeli z reorganizacijo ZKJ. Osnovni cilj reorganizacije je bil in je ukiniti zaprti, celični tip organizacije in preiti na organizacijo, ki bo odprta do širših družbenih problemov. Drugi cilj pa je bil ustvarjati in ustvariti demokratično vlogo ZKJ v naši družbi ter doseči bolj demokratične odnose v sami ZK.

Zaradi teh ciljev smo na začetku procesa ukinili osnovne organizacije v manjših delovnih organizacijah ter osnovne organizacije po ekonomskih enotah v večjih delovnih organizacijah in ustanovili sedem organizacij — tri v delovnih organizacijah in štiri v krajih. Ob tem smo dali možnost, da se komunisti v manjših delovnih organizacijah ter komunisti v ekonomskih enotah večjih delovnih organizacij organizirajo tudi v oddelkih.

Prav gotovo je obdobje, ki je trajalo manj kot leto in pol, prekratka doba za ocenjevanje učinkovitosti novih oblik in metod dela. Določene pozitivne in negativne posledice reorganizacije pa so že vidne.

1. Tako je očitno, da smo bili prvo leto reorganizacije priča določeni pasivizaciji v tistih malih delovnih organizacijah, kjer so imeli prej svoje osnovne organizacije, z reorganizacijo pa so bili komunisti priključeni krajevnim organizacijam. Kljub temu da so po sklepu o organiziranosti ZK v občini ti komunisti imeli možnost, da ustanovijo oddelek v svoji delovni organizaciji, te možnosti niso izkoriščali. Zato komunisti v mnogih delovnih organizacijah kot npr. v osnovnih šolah, kmetijski zadruzi itd. niso bili organizirani, niso se sestajali, sprejemali skupnih stališč in imeli ustrezne vloge v delovni organizaciji. Šele v drugi polovici lanskega leta so organizacije ustanovile celo vrsto oddelkov, ki so se povsod tam, kjer so imeli oddelki elastično in prizadevno vodstvo, izkazali kot zelo koristni in učinkoviti.

2. Uvedba nove organizacijske strukture je znatno otežkočila delo organizacij. Dobil smo velike organizacije z velikim številom komunistov, po drugi strani pa smo zahtevali izvajanje načela, da morajo vsi komunisti posameznih organizacij sodelovati pri kreiranju politike ZK v kraju, delovni organizaciji ali občini. Ta dva nova elementa v delu ZK sta bistveno spremenila vlogo sekretariata organizacije, predvsem pa sta postavila pred sekretariat zahtevnejše naloge. Nekateri sekretariati so se uspešno lotili teh nalog in rezultati niso izostali. Tam, kjer pa sekretariati tem nalogam niso bili kos, smo zabeležili občuten padec aktivnosti in s tem povezano neenotnost ter neučinkovitost Zveze komunistov, po drugi strani pa tudi večjo pasivnost komunistov.

3. Ena od bistvenih predpostavk reorganizacije je bila, da bodo postale te močnejše organizacije bolj odprte do širših družbenih problemov. Pričakovali smo učinkovitejše vključevanje komunistov v reševanje problemov v krajih in občini ne glede na to, ali so organizirani v kraju ali

delovni organizaciji. Pričakovali smo več razgovorov vseh komunistov, ki živijo v krajevnih skupnostih, o perečih problemih KS, ker bi bila enotnost vseh komunistov KS prav gotovo bolj učinkovita kot pa enotnost samo tistih komunistov, ki so vključeni v organizacijo ZK v kraju.

Komisija za organiziranost in razvoj ter komite občinske konference sta razpravljala o teh vprašanih in na osnovi teh razprav pripravila predlog akcijskega programa dela občinske organizacije ZK in sklep o organiziranosti ZK v občini. Oba predloga je potrdila konferenca občinske organizacije ZKS Ravne na Koroškem.

V nadaljevanju želim opisati osnovna stališča omenjenih dveh dokumentov o vsebini, oblikah in metodah dela organizacij ZK v krajih.

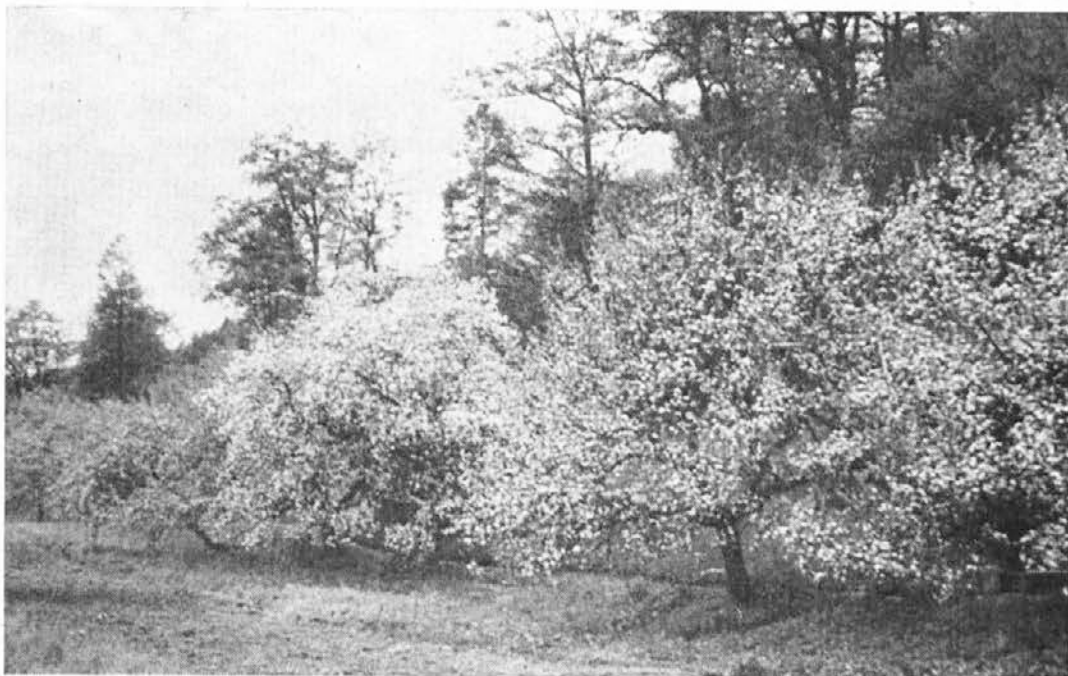
Program postavlja zahtevo, da ZK v krajih prične bolj zavzeto in ustvarjalno razmišljati o aktualnih vprašanih kraja. Predvsem mora ZK v kraju razvijati samoupravljanje v KS in vplivati na razvoj samoupravljanja v občini. Organizacija ZK v kraju mora vplivati tudi na razvoj samoupravljanja v posameznih delovnih organizacijah, predvsem tistih, ki so za krajanje posebnega pomena (npr. šola, otroški vrtec, zdravstvena postaja). Zelo pomembna naloga organizacije ZK v kraju je razvijanje delovanja drugih družbenopolitičnih in družbenih organizacij. ZKS v kraju si mora prizadevati, da bodo komunisti aktivni v SZDL, ZM in drugih organizacijah. Še posebej velja to povsod tam, kjer posamezne organizacije sploh ne delujejo. V vseh takih sredinah je organizacija ZK v kraju dolžna poživiti delo neaktivne organizacije ali društva, s tem da za to angažira posamezne komuniste. Organizacije v krajih morajo posvetiti več pozornosti tudi nadaljnjemu razvoju kulturnih in športnih dejavnosti itd.

Organizacija sprejema svoja stališča na konferencah vseh komunistov. Organi organizacije so sekretariat, sekretar in njegov namestnik. Organi imajo nalogo, da organizirajo delo organizacije, da pripravljajo konference in da organizirajo izvrševanje sklepov konference. Organizacija pri svojem delu uporablja še druge oblike dela.

V delovnih organizacijah, ki nimajo svojih organizacij ZK, lahko organizacija ustanovi oddelke organizacije. V teh oddelkih komunisti sprejemajo skupna stališča o ključnih problemih svoje sredine, npr. stališča o vsebini, oblikah in metodah samoupravljanja v svoji sredini, o razvoju sistema delitve dohodka in osebnega dohodka, o medsebojnih odnosih članov delovne skupnosti, o gospodarjenju delovne organizacije itd.

Oddelki imajo sekretarja oddelka in njegovega namestnika, v večjih oddelkih pa tudi sekretariat, ki pripravlja sestanke oddelka in organizira izvrševanje sprejetih sklepov. Organizacije lahko v vaških skupnostih ustanovijo stalne aktivne komunistov, ki živijo v vaških skupnostih. Ti aktivni imajo v okviru vaške skupnosti enake naloge kot organizacije v okviru krajevnih skupnosti.

Za obravnavo posameznih družbeno političnih vprašanj lahko organizacije, oddelki, stalni aktivni ali njihovi organi sklicujejo občasne aktivne komunistov. Tako lahko npr. sekretariat organizacije v kraju skliče občasni aktiv vseh komunistov, ki živijo v KS, za obravnavo nekega aktualnega problema itd. Poleg tega pa lahko občasni aktiv komunistov skliče tudi skupina komunistov ali pa celo en sam komunist, če smatra, da so za obravnavo predlaganega problema zainteresirani tudi drugi komunisti. Tako lahko npr. skupina komunistov, ki deluje na področju športa, skliče občasni aktiv zainteresiranih komunistov in da na dnevni red aktualno vprašanje, o katerem naj bi komunisti s tega področja sprejeli enotna stališča. Pogoj za tako sklicevanje aktivov pa je javnost dela aktivov, kar se izraža v tem, da mora biti omogočena prisotnost in iniciativa slehernemu zainteresiranemu članu ZK.

Poleg teh štirih najbolj razširjenih oblik dela ZK v krajih se komunisti lahko zbirajo na raznih posvetovanjih, seminarjih, predavanjih, komisijah, delovnih skupinah itd.

Program dela občinske organizacije govori tudi o metodah dela v ZK, predvsem zahteva program, da se ZK v naši občini bolj naslanja na raziskave in študije. Če ZK želi biti vodilna sila v našem samoupravnem sistemu, potem mora pravočasno odkrivati vzroke za slabosti, za prepočasen razvoj itd. in na osnovi poglobljenih raziskav kreirati politiko ZK v vsaki konkretni sredini. Edino na tak način lahko prepričamo širšo javnost in samoupravne organe, da so naša stališča napredna in koristna.

Poleg tega pa postavlja program zahtevo po večji demokratizaciji odnosov v ZK v naši občini. To se konkretno izraža v zahtevi, da ZK sprejema stališča samo na konferencah organizacij in sestankih vseh komunistov. Z drugimi besedami, noben organ ZK, razen konference občinske organiza-

cije, ne more sprejemati sklepov v imenu organizacije ali drugih oblik dela ZK. S tem je še enkrat poudarjena zahteva, da so organi izvršilni organi, ki organizirajo delo ZK.

Na koncu pa postavlja program tudi zahtevo, da mora ZK svoja stališča bolj smelo dajati v javnost, da morajo torej organizacije in druge oblike dela seznaniti s svojimi stališči širšo javnost.

Pravilna vsebina, oblike in metode dela ZK v občini so seveda pogoj za ustvarjanje enotnosti v ZK. Niso pa edini pogoj za učinkovitost ZK. Ta je namreč odvisna od aktivnosti komunistov, od prizadevanj slehernega komuniste, da naša večinska — enotna stališča pridejo do izraza v samoupravnih organih, v delovnih skupnostih, na zborih volivcev in povsod tam, kjer se odloča.

Učinkovitost ZK v krajih je torej odvisna od vsebine, oblik in metod dela organizacije, od naprednosti naših stališč in od sposobnosti komunistov, da z borbo mnenj ta stališča uveljavijo v praksi.

Mladi so zborovali

9. marca letos je v Mežici zasedala občinska konferenca mladine naše občine. Izčrpna poročila — posebno poročilo doseďanjega predsednika Janeza Gradišnika — in razprava, ki jim je sledila, kažejo, da so mladi izredno kritično pregledali svoje delo.

V naši občini je mladina organizirana v 20 aktivov in tri konference ZMS. Na Prevaljah, v Kotljah in Holmcu aktivov še ni, seveda pa tudi vsi obstoječi niso delali enako dobro in uspešno. V drugačnih pogojih delajo mladi v gospodarskih organizacijah kot oni v šolah in na terenu. V gospodarskih organizacijah prednjačita po uspehih aktiva Ljubljana transporta na Prevaljah in Gradisa na Ravnah. Na šolah povsod pridno delajo, le manj poročajo komiteju o svojem delu. Tu vodijo ravenska osnovna šola in gimnazija ter industrijska

rudarska šola v Mežici. Na terenu so zelo dobri mladinci iz Reke in mladi Mežičani. Zerjavčani so za klubsko dejavnost prejeli celó plaketo republiškega centra za klubsko dejavnost, mladinci iz Črne pa uspešno sodelujejo pri krajevnih turističnih akcijah in s pripadniki JLA, medtem ko so se mladi iz Koprivne organizirali kar sami, brez pomoči občinskega komiteja.

Poglavitna in trajna naloga občinskega komiteja je bila v pretekli mandatni dobi vključevanje mladih v procese naše socialistične graditve, pri čemer naj bi bili člani komiteja posredniki misli od aktivov do komiteja in obratno. Ker pa komite ni bil najbolj sestavljen, je v resnici delala v njem le peščica mladih, ki je poleg tega zadevala še ob objektivne težave.

Kljub temu je komite v lanskem letu izvedel dva seminarja, šolo za življenje v

večjih krajih in tečaj za nezaposleno mladino. Pri štafeti mladosti je sodelovalo okoli 1500 mladih, uspele pa so tudi druge prireditve v tednu mladosti. Zelo delavni so bili plenumi, na katerih so mladi sproti obravnavali aktualna politična in organizacijska vprašanja, na svečan način pa so lani sprejeli v svoje vrste tudi 480 pionirjev.

V poročilu in razpravi, ki je sledila, je bilo močno čutiti željo po poklicnem mladinskem aktivizmu na komiteju, ki bi mogel bolje voditi in usklajevati delo mladih v naši občini, vendar zaenkrat v ta namen še ni dovolj denarja. Razprava je opozorila tudi na odnose med ZK in ZMS ter na to, da ponekod sprejemajo mlade v vrste ZKS preveč kampanjsko in zato v takih primerih pridobijo le formalne komuniste. Lep primer sodelovanja med ZK in ZMS je novo ustanovljeni aktiv mladih komunistov, ki bo gotovo prispeval k boljšemu delu.

Dobro je razložil vzroke za nedejavnost določenega števila mladih navzoči član CK ZMS. Prvič je naša družba s svojimi mnogoterimi strukturami precej zaprta pred mladimi, drugič pa so mladi sami večkrat premalo vztrajni pri svojih hote-njih. Zaželeno je, da ZMS ne bi bila le transmisija drugih političnih organizacij, temveč da bi prihajala do konkretnih zaključkov in akcij z lastnimi analizami in študijskim delom.

Na konferenci navzoči predstavniki JLA so poudarili, da že sedaj sodelujejo z mladino naše občine, da pa bi lahko bilo to sodelovanje še boljše, če bi bilo bolj organizirano. Predvsem bi lahko vojaki nudili pomoč pri obrambni vzgoji. Predstavniki ZMS iz Slovenjegra Gradca je pozval k večjemu medobčinskemu sodelovanju predvsem na področju zaposlovanja in štipendiranja pa tudi pri stikih s slovensko mladino onkraj meje.

Posebno je bilo poudarjeno, da bo mladina v naši občini letos po svojih najboljših močeh prispevala k dostojnemu proslavljanju 50-letnice KPJ, SKOJ in sindikata.

Splošni vtis, ki je rasel od razprave do razprave, je bil, da so mladi v naši občini izredno delavni, da pa seveda bolj zaradi neresnosti kot zaradi zavestnega oportunitizma aktivni še ne živijo in delajo v vseh krajih enako. Gotovo se marsikateri mladinci tudi še ne zavedajo, kaj vse bi lahko prišteli k bilanci svojega dela, če bi pojem »delo« globlje analizirali. To velja predvsem za tako imenovane »interesne dejavnosti«. Če dodamo še iskrenost in prizadetost mladih diskutantov, potem nas zares ni treba skrbeti za pota in delo mladih v prihodnje. Le za bolj uspešne metode gre in za dvojno pripravljenost: starejših v drugih družbenopolitičnih organizacijah in na delovnih mestih, da bodo znali prisluhniti mladim, in mladim, da bodo znali ceniti starejše svetovalce, ki jim lahko prihranijo marsikak neuspeh.

Konferenca je sprejela občinska pravila ZMS, ki med drugim poudarjajo usposabljanje mladine za delo v samoupravnih organih in določajo organizacijske oblike. Navzoči so izvolili novo predsedstvo in nadzorno komisijo. Za novega predsednika občinskega komiteja ZMS Ravne in

Živa meja

Škoda zaradi plinov Železarne Ravne

Podpisani se pridružujem članku »Park ali puščava« v Informativnem fužinarju št. 1 — januar 1969 kakor tudi sliki iz Koroškega fužinarja št. 1/69 ter članku Martina Potočnika »Škoda zaradi plinov v Mežiški dolini«, Koroški fužinar št. 3 z dne 25/8-1968 in se strinjam z ugotovitvijo, da si nihče ne upa povzdigniti svojega glasu proti škodi zaradi plinov iz Železarne Ravne.

Povedal vam bom, da tudi mi čebelarji z Raven na Koroškem oziroma iz ravske občine, kakor tudi vsi čebelarji, živeti na področju občine Ravne na Koroškem, bridko občutimo, kako veliko škodo dela plin iz Železarne Ravne in Rudnika Mežica našemu čebelarstvu in s tem vsemu gospodarstvu v naši občini sploh.

Mogoče vam je znano, da smo se pred dvema letoma ravske čebelarji, člani čebelarske družine Ravne na Koroškem, prek svoje stanovske organizacije čebelarskega društva za Mežiško dolino v Mežici pritožili proti škodam zaradi plinov iz Železarne Ravne pri občinskem sodišču v Slovenj Gradcu. Na to razpravo, ki je bila zaenkrat samo informativnega značaja, pa je Železarna Ravne poslala nekega svojega zastopnika, ki zadeve ni hotel veliko komentirati (ni hotel ali pa ni bil sposoben)

in ni priznal, da bi sploh bil plin, ampak je govoril o samem dimu od premoga, ki pa je za čebele neškodljiv, in tako sta s sodnikom zahtevo našega društva popolnoma odbila z izgovorom, da bodo itak zgradili v najkrajšem času filtre v tovarni, ki bodo dim odvajali visoko v zrak, da ne bo škodoval čebelarjem. Na podlagi tega je potem v letu 1967 tudi upravni odbor Železarne Ravne sprejel sklep, da zahtevo čebelarskega društva Mežica zavrača kot neutemeljeno.

Na območju rudnika Mežica je ta zadeva že dolgo let urejena, ker je uprava rudnika priznala storjeno škodo in jo vsako leto sproti povrača čebelarjem in kmetom v svoji okolici.

Kako se plin iz Železarne Ravne zadržuje v zraku nad Ravnami in okolico, sem podpisani že večkrat opazoval s Tolstega vrha in priporočam, da bi se tudi merodajni iz Železarne Ravne potrudili v jutranjih urah na Tolsti vrh, kjer bi lahko opazovali uničujoči plin, kako se razprostira nad dolino, enkrat proti Slovenj Gradcu, enkrat pa proti Mežici.

Prosim vas v imenu čebelarskega društva Mežica in čebelarjev Ravne, da o tem premišlujete in to še enkrat objavite.

Alojz Mager

Janez Perman, dipl. inž.

Kako zelena je bila moja dolina

Z naglim vzponom industrializacije sveta v zadnjih 25 letih je katastrofalno narastla količina odpadnih voda ter odpadnih plinov in prahu. Onečiščenje atmosfere je prerastlo v svetovni problem, ki teži vse industrializirane dežele. Ta problematika je trenutno na fronti svetovnih raziskav, ki zahtevajo ogromna materialna sredstva in armado strokovnjakov. Do danes je bilo le malo problemov, ki bi segli na toliko področij znanosti in tehnike. Med najbolj zaposlena področja spadajo: fizika, kemija, meteorologija, medicina, gozdarstvo, agronomija, ekonomika, pravo itd. Skoraj ni industrijske veje, zlasti v bazični industriji, ki ne bi bila prizadeta s to problematiko. Medtem ko v razvitejših deželah že celo desetletje pospešeno delajo na tem področju, so se pri nas začeli zanj zanimati v večji meri šele pred dobrima dvema letoma. Povod za bolj sistematičen pristop v večjem obsegu je bila naša zakonodaja z odredbo o prijavi objektov, ki lahko onesnažijo zrak, z določbo o odstranitvi vseh virov onečiščenja atmosfere do približno konca leta 1969. Zakon je zaenkrat šele kvalitativen in samo navaja škodljive snovi, ki jih je treba pri tem upoštevati. Kvantitativni del zakona, ki bo določal dopustne meje posameznih

onečiščenj, pa je šele v pripravi in čaka na izglasovanje.

To je sprožilo na teritoriju Jugoslavije več raziskav, ki bodo morda vsaj delno gotove v navedenem roku. Za tehnološke rešitve pa je ta rok verjetno iluzorno kratak. V večini primerov bomo torej zakon lahko začeli izvajati le s penaliziranjem industrije. Dvomljivo je, da bo to pospešilo reševanje problematike, kajti v večini primerov bo plačevanje penalov enostavnejše in cenejše kot resnična rešitev problematike. S sredstvi iz penalov lahko samo »zdravimo«, ne odpravimo pa izvorov škodljivih snovi. Odprava izvorov tako imenovanih imisij je sicer najdražja, toda dokončna in edino pravilna rešitev.

Mežiška dolina je bila eden od prvih teritorijev v Jugoslaviji, kjer so v večjem merilu opravili nekatere meritve te vrste. Študije v zgornji Mežiški dolini, zlasti v okolici Žerjava, so starejšega datuma in so jih dopolnjevali vsa pretekla leta. Prvotno je bilo vse omejeno le na ugotavljanje škode in dimenzioniranje odškodnine. Kasneje so se omejili predvsem na škodljivi vpliv svinca ter njegovo določevanje v zemlji, rastlinah in vodi. V zvezi s tem moramo omeniti dela zavoda za zdravstveno varstvo v Mariboru ter posebno raziskave dr. Staneta in Žarke Kerin. Tudi ne smemo mimo ogromnih naporov gozdarjev, da bi ohranili vegetacijo na tem področju, in zdravstvene službe, ki je v okviru možnosti poskušala omejiti škodljivi vpliv svinčevih imisij.

Pred dobrima dvema letoma so se škod-

Jemanje vzorcev snega s snežnimi sondami in javljanje podatkov

ljive posledice v večji meri pokazale tudi v spodnjem delu Mežiške doline. Prvi, ki so opozorili na to veliko nevarnost, so bili gozdarji, kajti škoda na gozdnih sestavih je bila najbolj očitna. Po vrsti poškodb so gozdarski strokovnjaki ugotovili, da gre najverjetneje za vpliv žveplovega dvokisa in morda tudi delovanja prašnih delcev. Gozdarji so že izračunali izgube lesnih sestojev na našem območju, ki gredo v več sto milijonov dinarjev. Gozdarji vrše svoje opazovanje še naprej ter ugotavljajo škodo in načine omejevanja ali preprečevanja že nastale škode. Podrobneje je o tem poročal že ing. T. Potočnik v svojem članku. Gozdarji so izdelali obsežen raziskovalni program, vključno s sistematičnim spremljanjem dejanskega stanja. Kasneje so opazili škodljivo delovanje imisij tudi agronomi in čebelarji. Na podlagi teh važnih opozoril je občina Ravne na Koroškem izvedla obširno akcijo in zainteresirala za problem številne strokovne forume od gozdarstva, agronomije, turizma in spomeniškega varstva do zdravstva, meteorologije in tehnologije. Rezultat številnih sestankov in diskusij so bile že prej omenjene sistematične raziskave gozdarjev, ekološke raziskave zdravstvene službe in tehnološke raziskave industrije. Na zadnjih dveh področjih sodelujejo zavod za zdravstveno varstvo v Mariboru, zdravstveni dom Ravne na Koroškem, Železarna Ravne ter Rudnik in topilnica Mežica. Raziskave tečejo neprekinjeno že drugo leto. Žal je letos izstopil iz sodelovanja mežiški rudnik zaradi finančnih težav. Kolikor ne bodo uspeli pristopiti k nadaljnjim skupnim raziskavam do letošnjega maja, bo to velika škoda zaradi potrebne dveletne kontinuitete. Serijo raziskav, omejenih izključno na vpliv svinca z medicinskega stališča, je na najbolj izpostavljenih krajih opravil v lanskem letu tudi institut za medicino dela iz Beograda. Žal do nas niso prišla nobena sredstva iz ustreznega zveznega fonda; smo pač predalec na severozahodu.

člana republiške konference je bil soglasno izvoljen tovariš **Ivan Fele**, zaposlen v železarni Ravne.

Novemu vodstvu želimo mnogo uspehov pri delu.

Kontrolna postaja prašnih odsedalnikov v železarni Ravne

V nadaljevanju se bom omejil predvsem na tisti del raziskav in tehnoloških ukrepov, ki jih izvaja Železarna Ravne ali pa v njih neposredno sodeluje. Moji podatki o drugih področjih so nepopolni in se ne bi rad spuščal predaleč v njihovo obravnavo. Vsi se živo zanimamo za to, da se v kasnejših letih ne bi na pol zastrupljeni sredi opustošene in erodirane doline samo spominjali njenega nekdanjega bujnega zelenja in zdravega okolja. Ker pa se samo od tega ne da živeti, bo morala obstajati in se razvijati tudi industrija, ki velikemu delu prebivalstva že dolga leta nudi obstoj. Na podlagi vseh razumnih opozoril in ugotovitev je jasno, da je treba ukrepati, in to hitro. Toda rešitve ne bodo prinesle niti jezne zahteve, ki včasih že presegajo normalne okvire odnosov, niti romantična opazovanja, često stopnjevana do svetobolja. Rešitev je na hladnih tleh razuma v sistematičnih raziskavah in ukrepih na vseh potrebnih strokovnih področjih. Ne smemo pozabiti, da je realizacija ukrepov močno odvisna tudi od ekonomske moči industrije, ki v zadnjih letih močno upada. Iz tujih virov je znano, da cena filtrirnih naprav na nekem industrijskem objektu do desetkrat presega ceno samega objekta. Taka obremenitev nikakor ni šala, in jo je treba temeljito pripraviti. Nepravilna ugotovitev dejanskega stanja in iz tega izvirajoč nepravilen projekt ima lahko daljnosežne posledice. Pogosto se dajo taki problemi bolje rešiti z omejitvijo ali spremembo vrste virov onečiščenja atmosfere. Odločitev za eno ali drugo je možna šele po temeljiti in sistematični študiji v zadostnem časovnem razdobju.

Začetno delo lahko razdelimo v tri velike etape:

- raziskave virov imisij,
- raziskave dejanskega stanja,
- raziskave tehnoloških ukrepov.

Na raziskavah virov imisij delajo rudnik Mežica, železarna Ravne in Zavod za

zdravstveno varstvo v Mariboru. Ugotovljeno je, da so glavni viri v Mežiški dolini trije: Rudnik in topilnica Mežica, Železarna Ravne in naselja. Če podrobneje pogledamo vsakega od teh virov, ugotovimo, da je pri rudniku glavni vir pražna in občutno manj ostala kurišča; v železarni so kurišča, ventilacija in obločne peči; naselja sodelujejo s skupnimi in individualnimi kurišči. S predhodnimi raziskavami smo atmosferske nečistoče v Mežiški dolini zožili na plinske, ki jih predstavljajo žvepovi oksidi, in prašne, ki jih tvorijo saje in kovinski oksidi. Žveplov dvokis nastaja pri praženju sulfidne svinčeve rude in pri gorenju iz žvepla, ki ga vsebujejo goriva. Od goriv ima največ gorljivega žvepla premog, sledijo generatorski plin, katran, mazut, nafta in končno mešanica butan-propan, ki je praktično brez žvepla. Žveplov dvokis že med procesom gorenja in kasneje v atmosferi deloma oksidira v žveplov trioksid, ki z zračno vlagom tvori žvepleno kislino; ta je še nekoliko škodljivejša od žveplaste, ki jo tvori z vlagom žveplov dvokis. Saje ne bi bile toliko nevarne, če ne bi vsebovale ostankov katrana, ki je karcergen.

Od kovinskih oksidov so izredno nevarni svinčev, kromov nekoliko manj vanadijev in manganov. Ostali kovinski oksidi so neprimerno manj nevarni in večinoma delujejo le kot inertni prah. V virih imisij v Mežiški dolini so v občutnejših količinah prisotni le cinkov in svinčev oksid v Žerjavu ter železov oksid na Ravnah. Ostali oksidi so zastopani v relativno neprimerno manjših količinah. Ti podatki so dobljeni na podlagi dolgoročnega spremljanja vrste in porabe goriv ter njihove analize na gorljivo žveplo, neprekinjene kontrole nečistoče in podobne kontrole ventilacijskih naprav. Za vse to je bila potrebna in je še potrebna nabava številnih aparatov, izdelava velikega števila merskih metod, organizacija in vzdrževanje obširne kontrolne mreže ter nepregledne serije analiz in meritev v tekoči kontroli. Na podlagi enoletnega povprečja je npr. ugotovljeno, da železarna spušča v atmosfero vsakih 24 ur okrog 4—5000 kg žveplovega dvokisa in 500—600 kg prahu. Te praktično ugotovljene količine se zelo dobro pokrivajo s teoretično izračunanimi iz porabe in sestave goriv. Prav tako je ugotovljeno, da od celotne količine žveplovega dvokisa odpade na generatorski plin okrog 83 %, na katran okrog 10 % in na mazut okrog 7 %. Pri prašnatih delcih je okrog 80 % saj, ostalo pa so kovinski oksidi, pretežno železov oksid. Presenetljiva je soudeležba naselij pri onečiščenju z žveplovim dvokisom; po oceni iz porabe in sestave goriv proizvaja naselje na Ravnah v zimskih mesecih preko 2000 kg žveplovega dvokisa v 24 urah.

Dejansko stanje v atmosferi naselij že drugo leto ugotavlja Zavod za zdravstveno varstvo v Mariboru ob sodelovanju zdravstvenega doma na Ravnah in kemijski oddelek železarne Ravne. Ugotavljanje dejanskega stanja bi lahko razdelili v dve etapi: stacionarno in dinamično. V prvi naj bi ugotovili vrsto in količino onečiščenj v atmosferi na posameznih mestih, v drugi pa bi poskusili spremljati gibanje onečiščene atmosfere na celotnem področ-

ju. Obeh etap ni možno povsem ločiti, ker se problematika prepleta. vzdolž Mežiške doline so v naseljenih krajih postavili 9 črpalnih postaj, ki so leto dni neprekinjeno prečrpavale atmosfero ter lovile žveplove okside v raztopini, prašnate delce pa na posebnem filtrirnem papirju. Te meritve bomo sedaj nadaljevali še eno leto z drugačno razporeditvijo. V raztopini je potem laboratorij ZD ugotovil količino žveplovega dvokisa. S pomočjo reflektrometričnih meritev filtrov je ZZV Maribor ugotovil celotno količino prašnih delcev, spektroskopski laboratorij železarne pa kemijsko sestavo prahu. Za vse to so bile izdelane posebne metode. Vzorce so odzvedeli vsakih 24 ur in so tako dobljene vrednosti predstavljale torej dnevno povprečje. V dopolnitev je železarna postavila na teritoriju podjetja 4 odsedalne postaje, s katerimi smo vsakih 10 dni ugotovili količino odsedlega prahu na enoto ploskve in njegovo kemijsko sestavo iz razmerja dostopa iz štirih osnovnih nebesnih smeri. Meritve smo opravili fotoelektrično in spektrofotometrično. Podobne meritve smo napravili na vseh črpalnih postajah tudi z odvzemom enega m² snega in z analizo trdnega ostanka v filtraciji raztopine.

Rezultati enoletnega študija so pokazali, da je količina žveplovega dvokisa v gornjem delu Mežiške doline večja kot v spodnjem za povprečno 50—100 μg/m³ zraka. Obe količini sta previsoki, saj se v spodnjem delu Mežiške doline giblje količina žveplovega dvokisa poleti okrog 300 μg/m³, pozimi pa se povzpne na povprečno 400 μg/m³. Po predlogu JUS standarda bo maksimalno dovoljeno onečiščenje 150 μg/m³. Zimske vrednosti so višje zaradi omenjene soudeležbe naselij pri gorivih. Enoletne preiskave količine prahu in njegove sestave so tudi dale določene zaključke. Celotna količina prahu je nekoliko preko določene količine po JUS, ki dovoljuje 150 μg inertnega prahu na m³. Tudi v količini prahu prednjači gornji del Mežiške doline. Pri tem moramo upoštevati, da je okrog 80 % prahu na območju Raven sestavljenih iz saj, za katere JUS standard predvideva maksimalno dovoljeno mejo samo 50 μg/m³. Saje nastajajo pri nas zaradi nepopolnega zgorevanja v kuriščih, s čimer ne povzročamo samo onečiščenja zraka, ampak tudi izgubo energije. Vprašanje je tesno povezano s kontrolo kurilnih pogojev in prebitka kisika v dimnih plinih.

Z analizo prahu pa je bilo ugotovljeno, da so količine železa, ki jih imitira železarna, kljub optični efektosti zelo majhne in verjetno ne morejo povzročati zunaj tovarne nobenih poškodb ne v zdravstvenem pogledu ne v pogledu gozdarstva. Prav te analize so tudi pokazale, da so količine imitiranega Mn krepko pod dovoljeno mejo po JUS, ki dovoljuje le 10 μg MnO na m³ zraka. Razveseljivo je tudi dejstvo, da železarna ne onečišča zraka s silicijevim dvokisom, torej kremenčevim prahom, kot so prvotno smatrali. Ta nevarnost je omejena le na ožja področja obratov in na zunanjo atmosfero ne vpliva. Tudi količine Cr so neškodljive in z njimi ne bomo imeli nobenih težav. S tega stališča se je torej pokazalo, da železarna ne bo imela

preglavic s kovinskimi oksidi, ki izvirajo iz njenih obratov. Isto lahko tudi trdimo za vanadijeve okside, ki večinoma izvirajo iz goriv in tudi ne presegajo zdravstveno dovoljenih količin. Ne moremo pa istega ugotoviti za cinkove okside in, kar je še bolj tragično, za svinčeve okside, ki izvirajo iz obratov v Žerjavu. Analiza sestave prahu je pokazala, da so količine svineca na Ravnah v povprečju 10–20-krat nad dovoljeno količino po predlogu JUS, ki dovoljuje za svinec $0,7 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Ni treba posebej poudariti, da je stanje v zgornji Mežiški dolini še bolj porazno. Prav isto sliko o gibanju cinkovih in svinčevih oksidov dajejo tudi rezultati prašnih odsedalnikov in trdnih ostankov v snegu.

Na podlagi teoretičnega izračuna in praktične določitve možnega žveplovega dvokisa iz dimnih plinov železarne smo kljub upoštevanju soudeležbe naselja ugotovili večjo količino žveplovega dvokisa. Možni sta dve domnevi, ki pa jih je treba še dokazati: prvič lahko pride do koncentracije nečistoč na določenih mestih zaradi posebnih meteoroloških pogojev, drugič pa je možen dodaten vir žveplovega dvokisa, ki je lahko edinole Žerjav. Prav zaradi teh pojavov se ni ekvivalentno zmanjševala koncentracija žveplovega dvokisa ob prehajanju na goriva z zmanjšano vsebnostjo žvepla v kontroliranem letu 1967/68. S pomočjo zasledovanja količin svineca in cinka v prahu je bilo dokazano, da je možen premik neprimerno večjih koncentracij žveplovega dvokisa v Žerjavu v smeri Žerjav — Ravne. Prav tako je bila pokazana možnost potovanja železovih in manganovih oksidov v nasprotni smeri. Raziskave v letu 1969/70 bodo namenjene tudi reševanju tega vprašanja. Odgovor na to bodo dali prašni odsedalniki, ki jih bo železarna postavila na ključnih točkah in nekoliko spremenjen razpored črpalnih postaj. Koristno bomo lahko uporabili tudi podatke meteoroloških meritev v preteklem in bodočem kontrolnem letu. Del odgovora na ta vprašanja bomo našli že s samo statistično obdelavo rezultatov stacionarne kontrole, kot si vsi obetamo tudi iz opravljenih dveh akcij sond jemanja snega na teritoriju med Ravnami in Žerjavom. Kemijski oddelek železarne je razvil posebno vrsto sonde za jemanje vzorcev snega in določitev trdnega ostanka. Na tej osnovi je naš spektroskopski laboratorij izdelal sigurno metodiko za spektrografsko analizo tega ostanka. V dveh dobro pripravljenih akcijah je naš laboratorij vzel 150 vzorcev snega na obširnem območju med Ravnami in Žerjavom. Pri obdelavi podatkov nam bodo pomagali tudi meteorološki parametri, ki smo jih dobili istočasno s sondiranjem. Ne smemo pa pozabiti, da so to za sedaj le domneve in da ni mogoče nič dokončnega reči brez temeljite obdelave rezultatov preteklega in bodočega leta kontrolnega ciklusa.

Kot tretja faza slede tehnološki ukrepi za odpravo ali vsaj zmanjšanje količine škodljivih imisij na ugotovljenih virih. Sedaj poznamo vrsto onečiščenj, njihovo količino in izvor. Na podlagi tega že lahko postavimo tehnološke probleme, jih razvrstimo po nujnosti in pričnemo z njihovim reševanjem. Brez dvoma je na prvem me-

stvu vprašanje svinčevega oksida v zgornjem delu Mežiške doline, ki ga po dosedanjih ugotovitvah tudi v spodnjem delu doline ne smemo zanemariti. Po podatkih beograjske zdravstvene ekipe nastopajo na najbolj izpostavljenih prostorih težke presnovne motnje zlasti pri otrocih. Tega so se zavedali tudi v Mežici, saj so konec lanskega leta že montirali in priključili ustrezne filtre. To je zelo velika finančna obremenitev za podjetje in upajmo, da bo filter izpolnil vsa pričakovanja. Spričevalo o njegovi učinkovitosti bodo dale meritve v naslednjem kontrolnem letu.

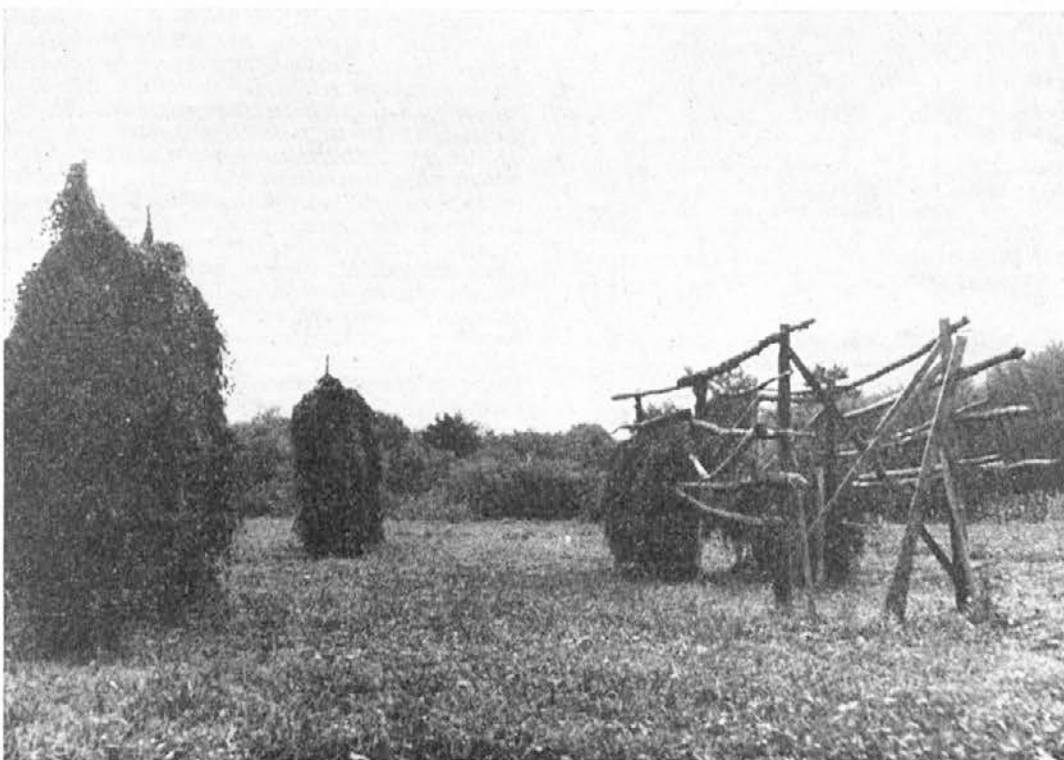
Drugo važno vprašanje so žvepleni oksidi. Težišče nevarnosti tu ni na ljudeh in živalih, ampak na vegetaciji, predvsem na gozdnih sestojih, ki je bilo že večkrat kvantitativno ugotovljeno. Železarna Ravne je že v preteklem letu podzela ukrepe za zmanjšanje imitirane količine žveplivih oksidov s prehodom na goriva z manjšo količino gorljivega žvepla. Številna kurišča so že urejena na mešanico butan-propan, ki je praktično brez žvepla, in na metalurški mazut, ki ima v povprečju 3-krat nižjo količino gorljivega žvepla kot do sedaj uporabljeni premogi. V tem kontrolnem letu pa bo železarna ukinila generatorje in v celoti prešla na mešanico butan-propan in na mazut. Kljub povečani porabi mazuta v razširjeni reprodukciji se količina žveplivih oksidov ne bo dvignila niti do tretjine sedanje, s čimer bo padla povprečna dnevna količina globoko pod strogo mejo po JUS standardu. S tem bo popolnoma rešen problem onečiščenja z žveplivimi oksidi v spodnji Mežiški dolini. Rudnik Mežica bo veliko težje rešil to vprašanje, vendar ga ne bo smel zanemariti, posebno če se izkaže, da lahko potujejo večje količine žveplovega oksida vzdolž doline. Kako bi tu rešili problem naselij, ni povsem jasno.

Kot tretji v vrsti problemov je po našem problem saj. Po dosedanjih ugotovitvah je ta problem približno enako pereč v vsej dolini. Saj so nevarne predvsem

za človeka, kajti katran, ki ga vsebujejo, lahko pri stalnem delovanju povzročata rakasta obolenja. Zato je tudi koncentracija po zdravstvenih predpisih zelo nizka in sicer $50 \mu\text{g}/\text{m}^3$. Mimo tega saje delujejo le kot inertni prah. Saj so pravzaprav neizrabljeno gorivo in je njihova prevelika količina nezaželena tudi s termoeenergetskega stališča. Saj nastajajo pri nas zaradi nepopolnega zgorevanja na kuriščih, s čimer ne povzročamo samo onečiščenja zraka, ampak tudi izgubo energije. Vprašanje je tesno povezano s kontrolo kurilnih pogojev in prabitka kisika v dimnih plinih. S pravnim režimom kurjenja in po potrebi z eventualnimi katalizatorji bi saje lahko odpravili in tako prišli s količino pod dovoljene meje. Na tem področju bo potrebno tesno sodelovanje z oddelkom termoeenergie. Kemijski oddelek železarne je v svoji raziskavi vključil študij vzrokov nepopolnega zgorevanja mazuta, ki je glavni izvor saj.

Kot zadnji nam ostane še problem inertnega prahu, ki ga v železarni Ravne sestavlja pretežno železov trioksid. Ta nastaja pri vpihanju kisika v metalurške peči in zpušča železarno kot oblak gostega rjavega dima. Zaradi močnega optičnega efekta močno razburja duhove, čeprav je od vsega najmanj nevaren. Prvič ne vsebuje kromovih, manganovih ali drugih škodljivih kovinskih oksidov, drugič pa je njegova celotna količina pod 200 kg na 24 ur, kar je za širši teritorij zanemarljivo. Toda tudi v tem pogledu je železarna predvidela tehnološke ukrepe, saj je pri novi 40-tonski peči v jeklarni II zgrajena filtrirna naprava, ki že obratuje. Predvidene so podobne naprave tudi pri drugih električnih pečeh.

Upam, da je bilo iz tega kratkega opisa jasno razvidno težišče problemov onečiščenja atmosfere v Mežiški dolini ter prikazan obseg in cilj obširnih raziskav. V vse to je bilo vloženo veliko strokovnega znanja, lastnih materialnih sredstev in časa. Kljub skromnim možnostim so rezultati

Stražarji polja

Jože Rodič, dipl. inž. met.

Osnove učinkovite raziskovalne in razvojne dejavnosti v proizvodnji

POVZETEK

Učinkovito raziskovalno-razvojno delo za izboljšanje ekonomike, dviganje kvalitete in zagotavljanje enakomernosti ter zanesljivosti v proizvodnji zahteva solidne temelje. Ti temelji so predvsem v dobri organizaciji podjetja in posameznih obratov ter oddelkov, v dobri medsebojni povezavi v skladu s tehnološkimi zaporedjem in medsebojnimi odvisnostmi, v dobro urejeni dokumentacijski in informacijski službi ter v čim boljšem sistemu kontrole kvalitete v najširšem pomenu besede.

Preprosto lahko rečemo: preden začnemo z raziskavo, moramo na področju raziskovanja najprej odpraviti nered, ugotoviti in jasno definirati cilj raziskave glede na potrebe, zahteve in možnosti, nato pa izbrati pravilno in čim krajšo pot do cilja.

Za izbiro učinkovitega sistema kontrole s pravilnimi kriteriji kvalitete je nujno potrebna organizirana povezava med proizvajalcem in potrošnikom. Kontrolo kvalitete je treba prilagoditi zahtevam kupca, razvoj pa usmerjati po njegovih potrebah.

Proizvajalec mora kupcu zagotoviti pravo kvaliteto izdelkov, ki zadovoljuje njegove zahteve in mu ne nudi več, kakor potrebuje. To pomeni, da mora proizvajalec z ustreznimi ukrepi preprečiti slabo kvaliteto, če pa hoče, da bo ta kvaliteta ekonomska, ne sme biti boljša oziroma dražja, kakor je nujno potrebno.

Usklajevanje kvalitete z zahtevami, zagotovitev kvalitetnega nivoja in izboljševanje enakomernosti je vedno v zvezi z reševanjem tehnoloških problemov. Za uspešno opravljanje teh nalog je potreben sistem in taka metodika raziskovalno-razvojnega dela, da je pot k rešitvi čim krajša in stroški čim manjši. Nujno potrebno pomoč pri takem delu nudijo moderne metode matematične statistike, planirane raziskave in uporaba elektronskih računalnikov. Prvi pogoj za izkoriščanje te po-

moči pa je urejena dokumentacija in ustajena tehnologija.

Kontrola moderne proizvodnje je sestavni del v projektu tehnološkega postopka in postaja aktivna tehnološka faza, ki ureja proizvodnjo.

Tako kakor so povratne informacije, ki jih priskrbi raziskava in analiza tržišča osnova za urejanje kontrole kvalitete, tako aktivna kontrola s svojimi povratnimi informacijami ureja posamezne faze tehnološkega postopka in s primerno obdelavo podatkov omogoča izboljšave v celotnem projektu proizvodnje. To so principi uvajanja integralne kontrole kvalitete, ki tudi ureja in ne samo kontrolira proizvodnjo.

Uvedba integralne kontrole kvalitete in učinkovito izkoriščanje povratnih informacij s povezavo proizvajalca in kupca preko dobre prodajne organizacije in analize tržišča zahteva predvsem funkcionalno in brezhibno organizacijo.

V današnjem modernem podjetju ni pretirana trditev, da je kvaliteta izdelkov bolj slika organizacije kakor tehničnih sposobnosti podjetja.

Članek v kratkem opisuje značilnosti organizacijske povezave med proizvajalcem in kupcem. Prikazani so osnovni principi sistemov klasične in moderne kontrole z uvedbo povratnih informacij.

S shemo je podan osnovni princip plana za reševanje tehnološke problematike, ki je prilagojen uporabi metod matematične statistike. V principu se plan razvoja nove tehnologije ali proizvodnje novih izdelkov prav malo razlikuje od opisanega.

Posamezne metode matematične statistike, ki se pri tem uporabljajo, so le omenjene.

V nadaljevanju je kratak opis značilnosti raziskovalno razvojne dejavnosti v železarni Ravne, zasnova in program razvoja organizacijskega sistema in način vodenja raziskovalno razvojnega dela pri današnjih pogojih in možnostih ob močnem pomanjkanju ustreznih strokovnih kadrov v metalurgiji.

SPLOŠEN UVOD V PROBLEMATIKO IN POTREBE SISTEMATIČNEGA RAZISKOVANJA

Za uspeh v konkurenčni borbi je za vsako proizvodnjo odločilnega pomena enakomerna in dobra kvaliteta izdelkov. Pred začetkom proizvodnje je potrebna sistematična raziskava tržišča, katere rezultati odločajo o obsegu in načinu proizvodnje ter postavljajo osnovne zahteve raziskovalnemu delu pri uvajanju tehnološkega postopka. V modernem sistemu proizvodnje je tudi kontrola kvalitete sestavni del tehnološkega postopka s svojo aktivno vlogo pri doseganju in zagotavljanju kvalitete izdelkov. Nujno potrebna je dobro organizirana povezava med proizvajalcem, potrošnikom, raziskovalcem tržišča, tehnologije in lastnosti izdelkov, kontrolorjem in trgovcem, ki vsi skupaj tvorijo zaokroženo celoto. Zadovoljevanje potreb tržišča postaja vedno bolj problem organizacije v večji meri kakor problem čiste tehnike proizvodnje. Vsak proizvajalec, ki ni sposoben rešiti teh organizacijskih problemov, ni pripravljen za učinkovito poseganje na mednarodno tržišče zaradi nesigurnosti glede kvalitete od sklepanja pogodb do odpredaje izdelkov in obravnavanja eventualnih reklamacij. Tak proizvajalec se mora zavedati, da ima v svoji proizvodnji še velike rezerve ekonomskega in tehničnega značaja, zavedati pa se mora tudi, da ima možnost te rezerve izkoristiti le, dokler ga tržišče ne izloči zaradi nezanesljivosti in slabe kvalitete.

Za reševanje ekonomske tehnične problematike so poznane številne specializirane metode, od uporabe metod matematične statistike in operacijskih raziskav, do splošne uporabe matematike pri obdelavi podatkov, planiranju in znanstveno tehničnih proračunih. Vse te moderne metode so učinkovite in praktično izvedljive le z uporabo elektronskih

računalnikov velikih zmogljivosti. To dejstvo je potrebno upoštevati tudi pri razvoju jugoslovanske črne metalurgije. V naslednjem bomo samo nakazali možnosti na tem področju, pri čemer pa moramo prav na kratko dati osnovo nadaljnjemu izvajanju z opisom značilnih odnosov med proizvajalcem in potrošnikom.

PROIZVAJALEC — POTROŠNIK — KVALITETA

Osnovni cilj vsake proizvodnje je doseganje ekonomske kvalitete. To pomeni doseganje take stopnje kvalitete, ki v polni meri zadošča zahtevam in željam kupca, mu ne nudi več, kakor je potrebno, in s tem omogoča proizvajalcu maksimalno ekonomiko proizvodnje in možnost formiranja nizkih konkurenčnih cen.

Za učinkovito povečevanje ekonomike je potrebna kontinuirana proizvodnja z zadovoljivim obsegom in visokim ekonomskim nivojem proizvodnih naprav. Vse to je vedno v zvezi z obsežnim investiranjem. Vsak izdelek naj bi se izdeloval v zadovoljivo velikih serijah z namenom, da bi se povečala proizvodnja na enoto vložena delovnega časa zaposlenih do take mere, da bi se omogočalo zniževanje proizvodnih stroškov in prodajne cene kljub poviševanju plač. Masovna proizvodnja je mogoča le ob masovni potrošnji, vse to pa je stvar usklajevanja proizvodnje s kupno močjo potrošnikov.

S pomočjo dobro organizirane raziskave in analize tržišča se mora z zadovoljivo gotovostjo ugotavljati obseg potencialnega tržišča. Z največjo resnostjo in le na osnovi takih analiz bi smeli odločati o investicijah v naprave in tehnologijo.

Nadalje je ekonomika proizvodnje posredno odvisna od učinkovitega organizacijskega sistema in metodice prodaje s svojimi zelo številnimi specifičnimi problemi.

Dobra in stalna naročila, ki omogočajo proizvajalcu organiziranje ekonomske proizvodnje, so odvisna od splošnega zadovoljstva kupca. To zadovoljstvo kupca in navezanost na določenega proizvajalca pa ni vedno odvisno le od konkurenčne cene, ampak vedno bolj od zanesljivosti kvalitetnega nivoja in enakomernosti kvalitete izdelkov.

To dejstvo zahteva čim tesnejšo povezavo med proizvajalcem in potrošnikom z organizacijsko obliko, ki zagotavlja pravočasno informiranje v obeh smereh. (Slika 1) Proizvajalec mora skrbeti, da je potrošnik preko trgovske mreže zadostno informiran o vseh značilnostih, lastnostih in uporabnosti izdelkov ter da mu po tej poti nudi vse potrebno tehnično svetovanje in pomoč. V obratni smeri je prav tako proizvajalec v svojem lastnem interesu dolžan organizirati zbiranje tako imenovanih povratnih informacij s pomočjo raziskave in analize tržišča, ki jo organizira sam ali pa jo zahteva od svojih grozistov preko njihove trgovske mreže. Po tej poti mora proizvajalec zbirati vse potrebne informacije s tržišča.

V borbi za vzdrževanje konkurenčnosti, za stalna naročila in razširitev tržišča poizkuša proizvajalec z vso pozornostjo preverjati in čim bolj zmanjševati pritožbe svojih potrošnikov. Vse upravičene pritožbe mora upoštevati kot dobrodošle informacije, ki usmerjajo razvojno delo pri izboljševanju kvalitete.

Urejena in funkcionalna organizacija prodaje z analizo tržišča prinaša vodstvu kontrole in razvoja potrebne informacije o zadovoljstvu, pritožbah, potrebah, povpraševanju in predlogih potrošnikov. Kontrola na ta način zve, kaj potrošnik zahteva, kaj kontrolira. Na tak način se oblikujejo zahteve in specifikacije gotovih izdelkov in te se v urejeni obliki sporoča proizvajalcu, ki izdela specifikacije surovin in tehnološkega postopka ter objektivno primerja svoje možnosti z zahtevami oziroma željami. Nato pride objektivno usklajevanje in izdelava proizvodnih standardov — tehnoloških in kontrolnih predpisov v okviru celotnega projekta proizvodnje in kontrole.

Kontrola kvalitete mora upoštevati z vso resnostjo definicijo kvalitete kot »stopnjo, do katere je določen izdelek prilagojen povpraševanju in zadovoljevanju potrošnika«, kontrola kvalitete pa je v modernem in dobro organiziranem podjetju sredstvo, s katerim se

Slika 1
Organizacijska povezava mreže med proizvajalcem in potrošnikom!

Skrajšani referat s posvetovanja o raziskovalni dejavnosti v gospodarskih organizacijah na Bledu 8.—10. aprila 1969.

obilni in tehnološki ukrepi realni. Nihče ne zapira oči pred dejstvi in odgovornostjo, saj je vse napravljeno z enim samim namenom, in sicer, da se prepreči škoda na ljudeh in imetju ter ohrani prebivalstvu lepo in zdravo okolje.

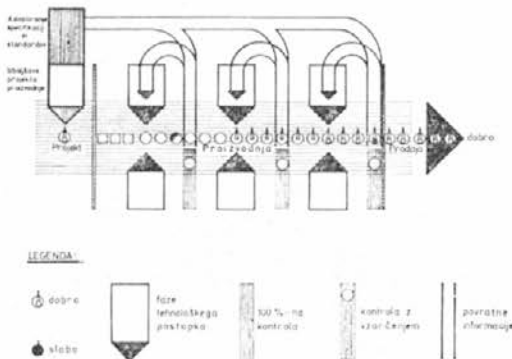
kvaliteta izdelka vzdržuje na minimalnih stroških.

Prodajni oddelek išče možnosti razširitve tržišča, pri čemer je najbolj zaželeno povečanje obsega obstoječih serij, kar omogoča pomenitev proizvodnje in izboljšanje konkurenčne sposobnosti. Po tej isti poti dobi proizvajalec za svoj raziskovalno-razvojni oddelek večji del programa raziskav za reševanje tehnoloških problemov in za osvajanje nove proizvodnje. Od funkcionalnosti te organizacijske povezave je v veliki meri odvisno osvajanje tržišča. Razvojni oddelek mora pravočasno zvedeti za želje in potrebe potrošnika, da lahko proizvodnjo osvoji, preden konkurent odzame podjetju interesantno tržišče. Jasno je, da mora biti v taki organizaciji tudi raziskovalni oddelek organizacijsko in strokovno kos zahtevnim nalogam in mora imeti za to potrebne možnosti ter učinkovito metodiko raziskovalnega dela.

V taki organizacijski povezavi ima kontrola kvalitete v najširšem pomenu besede posebno mesto pri usklajevanju standardov, prevzemnih pogojev, naravnih toleranc in pri garantiranju lastnosti ter uporabnosti izdelkov. Dokumentiranje in analizo informacij, vse objektivne primerjave zahtev, stanja in možnosti proizvodnje ter zanesljivo garantiranje kvalitete omogočajo prav tem nalogam prirejene metode matematične statistike v povezavi s programirano uporabo elektronskih računalnikov.

SISTEMI KONTROLE IN POMEN POVRTNIH INFORMACIJ

V članku »Več in kvalitetnejše z modernimi sistemi kontrole kvalitete« smo v Koroškem fužinarju 1967 št. 2 na straneh 10-12

Slika 2

Kontrola s statističnim vzorčenjem v kritičnih točkah proizvodnje, povratne informacije in izboljšave projekta tehnološkega postopka¹

opisali razvoj sistemov kontrole od priložnostne končne kontrole do najmoderneje statistične vzorčne kontrole v vseh kritičnih fazah z izkoriščanjem povratnih informacij za urejanje v posameznih fazah in za tekoče urejanje ter izboljševanje celotnega tehnološkega postopka. Princip takega popolnega sistema aktivne kontrole kvalitete kaže slika 2.

KVALITETA IN ZNAČILNOSTI NJENE PROBLEMATIKE

Pojem kvalitete, pa naj bo označena kot dobra — slaba, pravilna — nepravilna, ustrežna, zaželena itd., je zelo širok. Pri obravnavanju tega pojma kvalitete moramo vedno upoštevati dva sestavna dela:

- enakomernost kvalitete in
- nivo kvalitete.

Brez poznanja stopnje enakomernosti kvalitete ima označevanje poprečnega nivoja kvalitete zelo omejen pomen. Tudi v problematiki kvalitete je doseganje enakomernosti največkrat primarni problem, ki ob svojem reševanju normalno daje tudi vse potrebne napotke za izboljšanje kvalitetnega nivoja. Moramo se zavedati, da se določenemu kvalitetnemu nivoju ob enakomerni kvaliteti lahko vsaj začasno prilagodimo, medtem ko nam dober poprečni nivo praktično ničesar ne pomeni, dokler je kvaliteta izdelkov neenakomerna in nezanesljiva. Problematike neustrezne kvalitete izdelkov ne moremo uspešno

reševati s preprosto zaostritvijo tehnoloških in kontrolnih predpisov brez predhodne objektivne analize, ki jo omogočajo metode matematične statistike. Tehnološki in kontrolni predpisi morajo biti objektivno sprejemljivi, t. j. realno postavljeni na osnovi objektivne analize možnosti tehnološkega postopka. Šele če so zahteve objektivne, lahko kontrola pri njih brezpogojno vztraja. V ta namen je potrebno točno poznanje tako imenovanih naravnih toleranc — naravnih kontrolnih mej posameznih postopkov in posameznih faz postopka, kar omogoča objektivno primerjavo in usklajevanje možnosti z zahtevami standardov, predpisov in drugače izraženih zahtev potrošnika. Kolikor naravne kontrolne meje proizvodnega postopka ne ustrezajo zahtevam, jih lahko postopoma zožujemo, kar pa je mogoče le, dokler so značilnosti postopka nenormalne — neslučajne, t. j. dokler v postopku lahko identificiramo in preprečimo nenormalnosti pod vplivom nekontroliranih in neslučajnih — nedovoljenih faktorjev. Nadaljnje zoževanje naravnih kontrolnih mej je možno le z uvajanjem sprememb in izpopolnitvev v tehnološkem postopku na osnovi točnega poznavanja medsebojnih odvisnosti. To pa zahteva sistematične raziskave, ki jih na osnovi urejene kontrolne in tehnološke dokumentacije omogočajo posebne metode matematične statistike in statistično planirane raziskave.

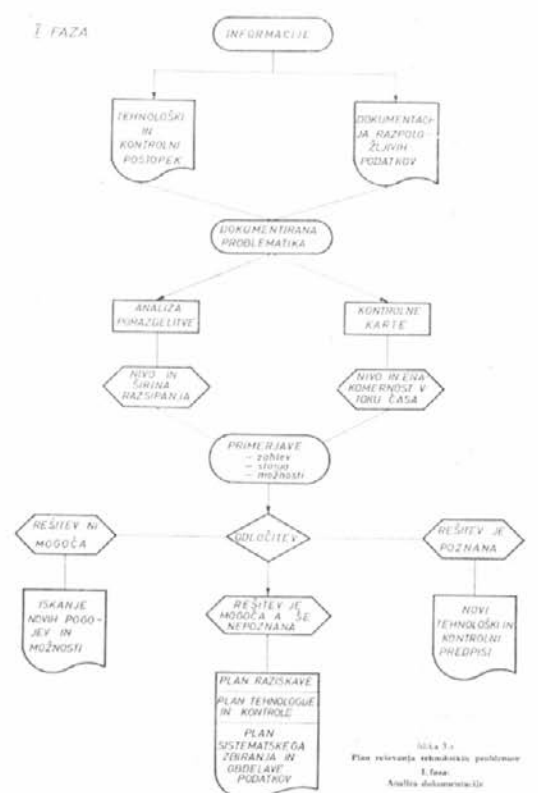
V Železarskem zborniku⁴ je podan kratek pregled posameznih metod matematične statistike, s področjem uporabnosti in nekaj praktičnimi primeri. V nadaljnjih zvezkih Železarskega zbornika^{5,6} so in še bodo podrobneje opisane posamezne metode z vsjo potrebno razlago in navodili za pripravo podatkov in tolmačenje rezultatov pri uporabi elektronskih računalnikov.

METODIKA REŠEVANJA TEHNOLOŠKIH PROBLEMOV

Za uspeh kakršnekoli raziskave v zvezi z reševanjem problemov je najvažnejše, da se problema pravilno lotimo in začnemo iskati rešitev pri njegovem izvoru. Največja nevarnost za potek in končni uspeh raziskave je napačna in nepreverjena informacija o problemu. Ta lahko že ob planiranju raziskavo usmeri na napačno pot — k neuspehu.

Problem, o katerem dobimo informacijo, je potrebno šele objektivno identificirati in dokumentirano prikazati. Zato je potrebno pregledati celoten tehnološki in kontrolni postopek v časovnem zaporedju in urediti kompletno dokumentacijo razpoložljivih podatkov. Šele tako dobimo dokumentirano informacijo o problemu in po izkušnjah se ta največkrat vsaj delno razlikuje od prve informacije, ki jo dobimo, ali pa se z njo pojavljajo še drugi problemi, ki nam prej iz začetne informacije niso bili znani. Že iz tega sledi, da je dokumentirana problematika prvi pogoj za planirano raziskavo, ker bi sicer lahko zašli na nepravilno pot. V tej fazi je potrebna objektivna analiza stanja na osnovi zbrane dokumentacije. Nepravilno je že takoj po prvi informaciji iskati vzroke nenormalnosti in ukrepati na osnovi posameznih nepreverjenih informacij. Najprej je treba s sistematičnimi analizami ugotoviti širino razsipanja in določiti statistične naravne tolerance, ki karakterizirajo stanje in možnosti procesa v danih pogojih. V prvi fazi običajno iščemo karakteristike procesa ne glede na obstoječ predpis, četudi je prav izpolnjevanje tega vzrok raziskave. Šele kasneje lahko, in to brez težav, izvršimo primerjavo dejanskega stanja in možnosti s predpisanimi, normiranimi ali želenimi mejami. Na ta način statistične analize omogočajo ločenje normalnih porazdelitev od nenormalnih in ukrepe, ki so nam že poznani iz opisa teh metod⁴. V tej fazi na osnovi analize porazdelitve in pregleda statističnih kontrolnih kart že dobimo prve možne odločitve.

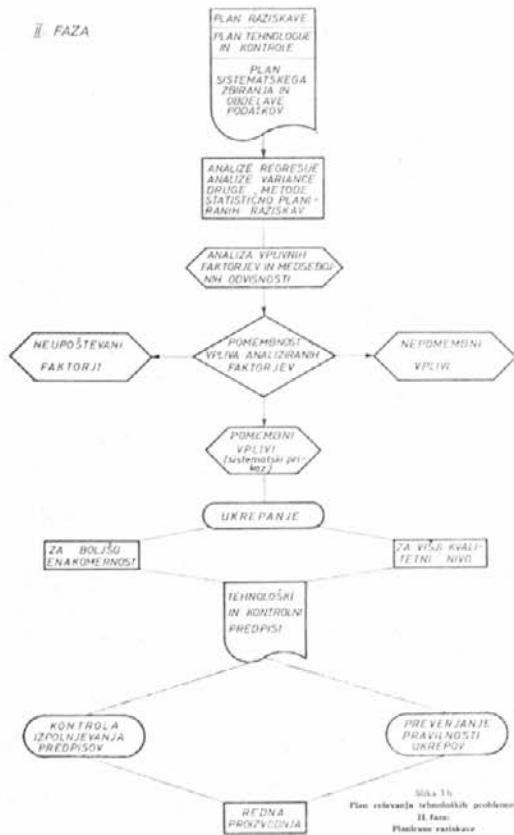
V mnogih primerih že te analize privedejo do zaključka, da je rešitev problema možna z odpravo nenormalnosti, katere lahko identificiramo, in z novimi ali izpopolnjenimi tehnološkimi in kontrolnimi predpisi v prihodnje preprečimo. Tako je problem v tem primeru rešen.

Slika 3: Plan reševanja tehnoloških problemov I. faza: Analiza dokumentacije

Druga možna odločitev je ugotovitev, da v danih pogojih in proizvodnih možnostih rešitev problema ni mogoča. Do takega zaključka pridemo, če analize porazdelimo in kontrolne karte prikazujejo normalno stanje, obenem pa ugotavljamo, da so naravne tolerance širše od zahtevanih. V takem primeru je treba iskati novo rešitev z menjanjem predpisov, tehnologije, proizvodnih pogojev ali proizvodnih agregatov, kvalifikacijskega sestava itd. Skrajni ukrep je ukinitvev proizvodnje in iskanje povsem novih možnosti za proizvodnjo istih izdelkov ali pa za angažiranje sproščenih kapacitet z drugimi izdelki.

Tretja možna odločitev je v ugotovitvi, da na osnovi pregledane dokumentacije in statističnih analiz lahko pričakujemo rešitev, vendar šele po sistematičnih raziskavah. Analize so nam torej nakazale možnost, niso pa nam dale rešitve. V tem primeru je potrebno sistematično planiranje raziskave za ugotavljanje vplivnih faktorjev, od katerih je odvisna enakomernost in nivo kvalitete. V tem primeru je plan raziskave treba povezati s točnim definiranjem tehnološkega postopka in planom kontrole; predvsem z namenom sistematičnega zbiranja zanesljivih in preverjenih podatkov za nadaljnje analize. S pomočjo tako zbranih in ustrezno urejenih podatkov lahko izvršimo statistične analize vplivnih faktorjev in medsebojnih odvisnosti. Pri tem se največ uporabljajo analize regresije in korelacije, analize variance, analize primerjav posameznih serij, pri katerih ugotavljamo pomembnosti razlik srednjih vrednosti — kvalitetnih nivojev ali pa pomembnosti razlik standardnih deviacij — karakterističnih razsipanij ali točnosti. V teh raziskavah pride v poštev še cela vrsta drugih metod statistično planiranih raziskav. Rezultati teh analiz omogočajo selekcijo vplivnih faktorjev po tehnološkem zaporedju, po važnosti in njihovi statistični pomembnosti. Posebej je treba poudariti, da je v tej fazi zbiranja podatkov potrebno proizvodni postopek začasno precej komplicirano organizirati s postavitvijo številnih kontrolnih točk. Vse to pa je le začasno, kajti faktorjev, ki se izkažejo v analizi statistično nepomembni, nadalje ne jemljemo več v poštev, dokler se bistveno ne spreminijo pogoji proizvodnje. Drugi važni zaključek take analize je lahko, da bo treba na osnovi izkustva ali rezultatov analize v prihodnje obseči v analizi še one faktorje, katerih zaradi pomanjkanja podatkov nismo upoštevali, tehnološko pa smatramo, da bi lahko pomembno vplivali na kvaliteto in proizvodnjo. Za take faktorje je treba posebej organizirati sistematično kontrolo. Za vse tiste faktorje, ki po selekciji v analizi ostanejo kot pomembni, je potrebno najti najprimernejši

sistem prikazovanja in medsebojnih povezav. Zaključek in interpretacija teh analiz morata biti osnova za ukrepanje pri doseganju boljše enakomernosti in boljšega kvalitativnega nivoja proizvodnje. Vse zaključke raziskav je potrebno zajeti in med seboj povezati v izdaji novih tehnoloških in kontrolnih predpisov, v katerih mora biti jasno, katere faze so odločilne in katere so odločilne kontrolne točke, na osnovi katerih se mora ukrepati v toku procesa. Poleg teh je važno, da so v predpisih jasno naznačeni tudi dodatni interni predpisi kakor tudi navodila in priporočila za vodenje tehnološkega postopka. Tehnološki in kontrolni predpisi morajo biti izdelani tako, da zagotavljajo tekoče zbiranje podatkov, ki so in ki bodo vedno potrebni v nadaljnjih raziskavah in nadaljnjem postopnem izboljševanju kvalitete ter izpopolnjevanju tehnologije. Izpopolnjevanje vseh takih tehnoloških in kontrolnih predpisov je treba dosledno zasledovati in obenem z dodatnimi analizami občasno preverjati pravilnost uvedenih ukrepov.

Potek takega reševanja tehnološke problematike je prikazan na shemi v sliki 3.

SISTEMATIKA OSVAJANJA NOVE PROIZVODNJE

Sistematika raziskav pri osvajanju nove proizvodnje je v bistvu zelo podobna sistematiki raziskav pri reševanju tehnološke problematike. Ker gre za novo proizvodnjo, seveda odpade analiza rezultatov iz preteklega obdobja proizvodnje, to fazo pa zamenja zbiranje podatkov in organizirani informacijsko dokumentacijski službi in pregled literature. Na osnovi tako zbranih informacij se izdela projekt tehnološkega in kontrolnega postopka, ki se podrobno prediskutira in obdela, nato pa v prvi fazi poizkusne proizvodnje brezpogojno uporablja brez kakršnekolj spremembe, dokler se ne zbere za analizo dovolj potrebnih podatkov, pa četudi je delež izmečka tako velik, da skoraj z gotovostjo sklepamo na nepravilnost tehnologije. Le s takim vztrajanjem pri tehnološkem postopku brez sprememb nam analiza na koncu prvega poizkusnega obdobja da toliko podatkov, da lahko uvedemo pravilne spremembe v tehnologiji drugega obdobja osvajanja. Pri osvajanju nove proizvodnje se največkrat vzporedno planira več različnih variant tehnološkega postopka in s pomočjo statistične analize variance in primerjav pomembnosti razlik med serijami objektivno izbere najboljšo varianto.

Od prve faze dalje poteka postopek osvajanja enako kakor opisano reševanje tehnološke problematike.

NEKAJ ZNAČILNOSTI RAZISKOVALNO RAZVOJNE DEJAVNOSTI V ŽELEZARNI RAVNE

Železarna Ravne je proizvajalec specialnih konstrukcijskih in orodnih jekel. Proizvodni program zahteva zelo obširno raziskovalno dejavnost na metalurškem in kemijskem področju. Poleg tega področja pa je aktivnost velika tudi na področju mehanske predelave, obdelave in konstrukcij zaradi velikega deleža finalizacije in proizvodnje gotovih strojnih delov, orodij, strojev in naprav. V nadaljnjem se bomo omejili le na področje metalurške raziskovalno razvojne dejavnosti.

Pretežni del programa raziskav v železarni Ravne ima tipičen značaj industrijsko razvojnega raziskovanja, vendar zavzema pomemben delež aktivnosti tudi študijsko oziroma eksperimentalno razvojno raziskovanje, pri čemer pa železarna Ravne z mnogimi nalogami tesno in uspešno sodeluje z zunanjimi raziskovalnimi ustanovami, predvsem pa z metalurškim inštitutom v Ljubljani, ki vse bolj predstavlja osrednjo raziskovalno organizacijo slovenskih železarn. Ta je s pogodbenimi nalogami tesno povezan s posameznimi železarnami, obenem pa povezuje in koordinira dejavnost raziskovalnih oddelkov vseh treh slovenskih železarn.

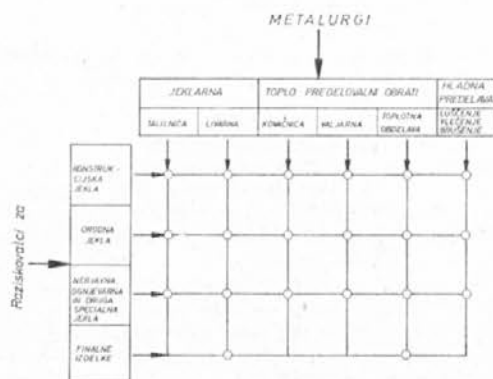
Kratko lahko rečemo, da je raziskovalno delo v železarni Ravne tako kakor v večini proizvodnih podjetij **usmerjeno razvojno raziskovalno**, z jasnim ciljem izboljšanja nivoja in enakomernosti kvalitete, povečanja ekonomičnosti ter konkurenčne sposobnosti proizvodnje in učinkovitosti kontrole kvalitete z zagotavljanjem zanesljivosti.

Smoter, položaj in značilnosti raziskovalne dejavnosti v železarni Ravne ne omogočajo ali vsaj ne opravičujejo v sedanjih razmerah formiranja samostojnega raziskovalnega zavoda v obliki inštituta. Izredno široko področje raziskovalne dejavnosti na ozko specializiranih področjih, potrebe po dragi specialni opremi in končno tudi občutno pomanjkanje kadrov ne dovoljujejo cepljenja strokovnih moči. Zato je raziskovalno delo v tesni povezavi s kontrolo kvalitete in s strokovnimi kadri v redni proizvodnji. Raziskovalni oddelki se poslužuje pri raziskavah istih laboratorijev in istih strokovnih kadrov kakor oddelki kontrole kvalitete.

Raziskovalni oddelki sam je po številčnem sestavu razmeroma majhen, in to ne samo zaradi pomanjkanja kadrov, ampak tudi po svoji perspektivni organizacijski shemi. V raziskovalnem oddelku so pravzaprav le nosilci posameznih raziskovalnih področij, ki naj vodijo raziskave svojih področij in povezujejo v raziskovalnih nalogah še delo strokovnjakov iz kontrole, laboratorijev in proizvodnih obratov kot sodelavcev v raziskovalnih teatih.

Nosilce raziskovalnih področij, ki se ukvarjajo z določenimi tehnološkimi problemi in lastnostmi izdelkov, deli struktura raziskovalnega oddelka v dve osnovni skupini (slika 4):

- metalurgi za posamezna področja tehnologije,
- raziskovalci za določene skupine jekel in izdelkov.

Slika 4. Shema organizacije službi metalurgov za tehnološko proučevanje in raziskovanje za jeklo in izdelke

Raziskovalci teh dveh skupin poleg strokovnjakov iz metalurških laboratorijev in kontrole tudi v glavnem rešujejo raziskovalne naloge in vodijo preiskave v zvezi s tekočimi tehnološkimi problemi ter v zvezi z reševanjem reklamacij. Prodajni oddelek se prav teh raziskovalcev največ poslužuje pri strokovnih stikih s kupci in pri svetovanju.

Poleg teh dveh skupin tako imenovanih nosilcev raziskovalnih področij je v sestavu raziskovalnega oddelka še skupina raziskovalcev za posebne naloge. Ti niso vezani na čisto določeno področje tehnologije, vrsto izdelkov ali jekel, ampak razvijajo določeno metodiko preiskav in raziskav, po potrebi izvajajo strokovne analize v okviru raziskovalnih nalog, prevzamejo pa tudi po potrebi del nalog prej omenjenih teamov in tako predstavljajo pravzaprav ojačanje teamov. Vsak od raziskovalcev za posebne naloge ima svoje specialno področje, ki pa ni vezano na posamezen obrat ali vrsto jekel in zato ne spada v mrežo, prikazano na sliki 4. Naloge, pri katerih je težišče na takih specialnih področjih, vodijo ti raziskovalci kot nosilci, pri drugih nalogah pa sodelujejo s svojim področjem v posameznih fazah ali pa sodelujejo kot ojačanje teama. Tako npr. raziskovalec matematik razvija metodiko programiranja in razširja področje uporabe elektronskih računalnikov, nudi strokovno pomoč pri vseh raziskavah, kjer prihaja v poštev matematična obdelava, in tekoče programira ter praktično izvaja vsa izračunavanja na področju analiz matematične statistike, ki jih sicer planirajo drugi raziskovalci in metalurgi. Matematik s seznanjanjem drugih strokovnjakov o možnostih uporabe matematike in računalnikov posredno sodeluje pri vzgoji specializiranih kadrov, pripravljajo in uvaja pa tudi povsem nova področja, kakor npr. matematično modeliranje in simuliranje metalurških procesov. Podobno ima raziskovalec fizik svoje osnovno področje fizikalnih preiskav, meritev in dilatometrije v okviru metalurških laboratorijev, obenem pa sodeluje pri raziskovalnih nalogah povsod, kjer je potrebna pomoč njegove stroke. Podobno so posamezni raziskovalci in metalurgi poleg svojega osnovnega področja po programu specializirani za posamezne metode metalurških ali pa matematično statističnih raziskav, planiranja ali operativne sistematike.

Upoštevaljo pomen organizirane in strokovne informacijsko — dokumentacijske službe na področju raziskovalne dejavnosti so prav vsi raziskovalci — inženirji in tehniki — ter delno tudi naprednejši strokovnjaki iz proizvodnje zadolženi kot dokumentaristi v okviru INDOK centra železarne Ravne. Za INDOK center, ki je v sklopu oddelka tehnične kontrole in raziskav, obdelujejo in strokovno klasificirajo literaturo svojega področja in dajejo redne prispevke z izvlečki za informativni bilten tehnične dokumentacije slovenskih železarn, dodatno pa s klasificiranjem in predlogi evidentiranja strokovnih člankov ter s predlogi naročil nove strokovne literature bogatijo fond strokovne knjižnice in kartoteko strokovnih člankov po področjih. Pri klasificiranju dokumentacijskega gradiva se poslužujemo univerzalne decimalne klasifikacije (UDK) in specialne metalurške klasifikacije ASM/SLA.

Pri takih značilnostih razvojno raziskovalnega dela s teamskim povezovanjem strokovnjakov iz raziskav, laboratorijev, kontrole in proizvodnje je najtežji problem organizacije, programiranja in terminiranja raziskovalnih nalog, ker je treba upoštevati in primerno uskladiti možnosti, ki jih imajo sodelavci pri raziskavi glede na svoje delo v proizvodnji ali kontroli ali pa tudi pri drugih raziskovalnih nalogah.

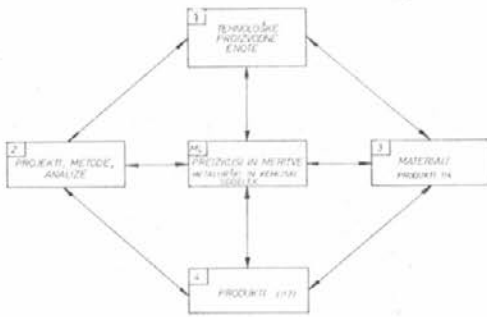
Železarna Ravne že nekaj let odvaja 0,7—0,9 % vrednosti svoje realizacije za planirano razvojno raziskovalno delo in osvajanje nove proizvodnje, pri čemer pa moramo upoštevati, da dobršen delež stroškov razvoja in reševanja tekočih problemov v proizvodnji bremeni stroške redne proizvodnje in so torej dejansko vložena sredstva precej večja od namensko prikazanih v gospodarskem načrtu letnega poslovanja. S temi sredstvi nosilci raziskovalnih projektov in nalog nastopajo kot naročniki v obratih in oddelkih ter tako niso odvisni od slučajnega razumevanja, dobre volje in brezplačnih tako imenovanih črnih uslug proizvodnih obratov. Tak način se še

premalo dosledno izvaja, predstavlja pa praktično edino možnost čistega poslovanja in čistih odnosov. Drugačen način tako imenovanega vrivanja raziskovalnih del po dobrih zvezah je tudi nesprejemljiv v dobro organizirani proizvodnji, ker planirano redno delo zelo moti in slabo vpliva na termine, na kvaliteto in kontinuiranost tehnol. postopka.

Največja težava je v koordiniranju proizvodnje in raziskav v obratih ter laboratorijskih preizkusov za potrebe redne kontrole in za potrebe raziskovalnih nalog.

Za učinkovito povezavo informacijsko — dokumentacijske službe z razvojno-raziskovalnim delom je nujno potrebna sistematična delitev in evidenca raziskovalnih skupin po strokovnih področjih. V shemi na sliki 5 so

Sl. 5 Osnovna področja raziskav in shema povezave

prikazana osnovna področja raziskav in njihove medsebojne povezave. V nadaljnjem besedilu bomo videli, da moramo takoj ob izdaji raziskovalne naloge določiti osnovno področje in vsebino raziskovalne naloge klasificirati po sistemu, s katerim je urejena vsa tehnična dokumentacija v INDOK centru. Določitev osnovnih področij, v katere sega raziskovalna naloga, nam omogoča, da iz evidenc raziskovalnih skupin osnovnega področja (slike 6 do 10) določimo team, upoštevajoč strokovno specializacijo in zasedenost oziroma angažiranost raziskovalcev in drugih strokovnjakov.

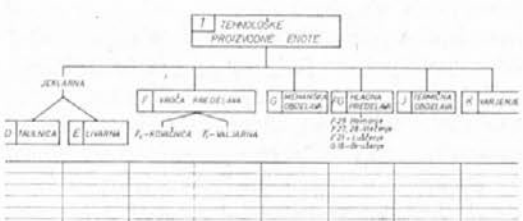
Klasifikacija vsebine raziskovalne naloge nam omogoča, da INDOK center takoj ob začetku naloge pripravi iz klasificirane dokumentacije raziskovalnemu teamu vso razpoložljivo literaturo, ki je evidentirana v kartoteki po klasificiranih področjih.

Na slikah 6 do 10 vidimo, da ima vsaka skupina oznako, ki je v večini primerov identična z oznako ustreznega področja po klasifikaciji ASM/SLA. To omogoča, da INDOK center po klasifikacijskih oznakah redno brez posebnih zahtev obvešča evidentirane člane teamov o vseh novostih ustreznega področja v dokumentacijskem arhivu. Tako je omogočena tekoča informiranost raziskovalnih specializiranih skupin. Obenem z organizacijskim sistemom so torej evidentirana interesna področja po strokovnosti in pregled kapacitet strokovnjakov na posameznih področjih. Na osnovi takih pregledov lahko tudi usmerjamo specializiranje strokovnjakov, ker iz njih vidimo, na katerih področjih moramo strokovne kapacitete jačati z novimi ali delno presmerjenimi močmi in s poglobljenim študijem.

Z raziskavami osnovnega področja 1 (slika 6) se ukvarjajo predvsem prej omenjeni metalurgi, specializirani za posamezna področja tehnologije v jeklarni — talilnici, jeklolivarni, kovačnici, valjarni in drugih obratih. Seveda so v raziskovalno delo tega področja vključeni tudi strokovnjaki omenjenih obratov od obratovodij, inženirjev in tehnikov-tehnologov do mojstrov-delovodij.

Z raziskavami osnovnega področja 2 (slika 7) se ukvarjajo posebne skupine raziskoval-

Sl. 6 Raziskovalne skupine osnovnega področja 1

cev, ki se postopoma specializirajo za posebne metode analiz, za sistematično uvajanja tehnoloških in kontrolnih predpisov, projektov, sistemov kontrole, uvajanja uporabe računalnikov in podobno. Osnovni področji 3 in 4 (sliki 8 in 9) sta področji, kjer dela posameznih skupin vodijo prej omenjeni raziskovalci za posamezne vrste jekel in izdelkov.

Naloge petega osnovnega področja (ML) (slika 10) vodijo v glavnem strokovnjaki iz laboratorijev, ki izvajajo posebne preiskave, ali pa za potrebe raziskav razvijajo tudi nove laboratorijske metode. Na osnovi sistema organizacije in tehnične dokumentacije raziskav, ki smo ga razvijali v zadnjih letih, smo v letu 1968 začeli v laboratorijskem in raziskovalnem delu uvajati nekoliko modificiran in potrebam prilagojen organizacijski sistem GEORGA, ki ga sicer v standardni obliki uvajamo v vseh obratih, oddelkih in službah železarne. Čeprav nam je sistem že v prvem letu na začetku uvajanja omogočil bistveno boljše evidenco in pregled nad obsegom, vsebino in potekom raziskovalnega dela, lahko brez pretiravanja trdimo, da še nismo izkoristili več kakor četrtino možnosti, ki nam jih ta sistem ob primernih pripravah in izpopolnitvah nudi. Glavna naloga pri nadaljnjem razvoju tega sistema je prehod od evidentiranja k programiranju in terminiranju.

Na tem mestu ni mogoče podrobneje opisovati funkcioniranja tega učinkovitega organizacijskega sistema, ki je sicer razvit in namenjen vodenju proizvodnje in pripravi dela, prav dobro pa se da uporabiti tudi na številnih drugih področjih in zelo učinkovito prav pri vodenju raziskav. Zato se omejimo le na nekaj osnovnih informacij.

Sistem GEORGA posebno v vlogi koordinatorja med redno proizvodnjo, redno kontrolo, nabavno-prodajno službo in raziskovalno dejavnostjo zahteva dosledno realiziranje do-

Sl. 7 Raziskovalne skupine osnovnega področja 2

bre in predvsem jasne organizacijske sheme podjetja in vseh obratov ter oddelkov, ki so vezani v raziskovalno dejavnost, ter izdelan sistem obveščanja in medsebojnih odvisnosti. GEORGA prav hitro pokaže slabosti organizacijskega sistema in zahteva izboljšave. Ob naših »navadah« je velikega pomena pri tem sistemu prav to, da nas neizprosno sili k organizacijski doslednosti. Sistem GEORGA nam tekoče daje pregled:

- po vrstah in naslovih nalog s šifriranim sistemom,
- po izvajalcih in strokovnih področjih,
- po nujnosti izvajanih nalog,
- po začetnih, vmesnih, kontrolnih in končnih terminih,
- po stroškovnih mestih raziskovalnih nalog.

Kartoteka vsebuje najnujnejšo dokumentacijo naloge, nanjo pa je vezan ves arhiv.

Takoj ob izdaji naloge z določeno raziskovalno temo se določijo šifra, ki označuje vrsto naloge in pod to šifro se vse od začetka zbirajo in arhivirajo vsa dokumentacija, vsa poročila, vse zadolžitve in dopisi, vse skice, diagrami, matrice, fotodokumentacija, načrti, vsa naročila, skratka vse, kar je v zvezi z izvajanjem naloge. Za vsako nalogo ali skupino sorodnih nalog v okviru večjega projekta je določena v letnem planu tudi kontna številka, pod katero se zbirajo vsi stroški, ki bremenijo planirana sredstva za osvajanje in raziskave v tekočem letu.

V sistemu šifriranja imamo naslednje glavne vrste nalog:

- O — osvajanje nove tehnologije in novih izdelkov,
- P — problematika proizvodnje, kvalitete in kontrole,

Sl. 8 Raziskovalne skupine osnovnega področja 3

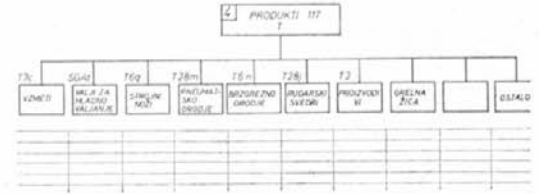

R — raziskave v ožjem smislu — nove metode, raziskave lastnosti, raziskave medsebojnih odvisnosti, zakonitosti, vplivov ipd.

SOR — statistične analize, operacijske raziskave in organizacijske raziskovalne naloge. V to skupino spadajo tudi vse naloge, ki so v zvezi s pripravami za izdelavo tehnoloških in kontrolnih predpisov.

Dok — dokumentacijske naloge, pod katerimi se izdelujejo pregledi literature in zbiranje dokumentacije za pripravo praktičnega dela posameznih raziskovalnih nalog ali pa gre za zbiranje informacij o postopkih in izdelkih perspektivnega pomena ter o njihovih značilnostih.

Sl. 9 Raziskovalne skupine osnovnega področja 4

Pub — publikacije. Določene naloge se glede na njihov pomen in zanimivost vsebine berejo za objavo v strokovnih glasilih ali pa za referate na posvetovanjih. V takem primeru se po dogovoru izda naloga za pripravo primerne publikacije. Pod to skupino šifer se bogatijo tudi posamezna področja s publikacijami, ki predstavljajo sistematično obdelavo in služijo za vzgojo kadrov in pomoč pri študiju. Sistematično se v skupini nalog Pub zbirajo npr. atlas napak postopkov in izdelkov s praktičnimi primeri, navodili za klasifikacijo in kratkim komentarjem o vzrokih nastanka in možnostih preprečevanja ali popravljanja napak.

Poleg teh osnovnih nalog se kartotečno v GEORGA sistemu evidentira in kontrolira še roke rednih zadolžitve, poročil in drugih dogovorov. V kartoteki so evidentirani nosilci nalog, ki so v celoti odgovorni za potek in vodenje nalog v skladu s potrebami in možnostmi. Iz kartoteke se jasno vidi, s kakšnimi vrstami nalog so nosilci zadolženi. Jasno je, da so najugodnejše kombinacije nalog, od katerih so ene vezane na možnosti dela v obratih in laboratorijih, pri čemer se je treba ozirati na zasedenost z redno proizvodnjo in kontrolo, druge pa na dokumentacijsko ali publikacijsko ali tako raziskovalno delo z manj obveznimi roki. V takih primerih se raziskovalec lahko prilagaja možnostim proizvodnih obratov in nalogo intenzivno izvaja, ko so take možnosti dane, vmes pa izvaja naloge, ki so odvisne samo od njega samega.

S sistemom GEORGA tekoče spremljamo potek vsake naloge in izpolnjevanje rokov enako za domače raziskovalce kakor tudi za pogodbene in dogovorjene naloge zunanjih ustanov in inštitutov. Tudi pri zunanjih pogodbenih nalogah je vedno določen eden od sodelavcev železarne Ravne, ki skrbi za koordiniranje in pravilno usmerjanje naloge v skladu z našimi potrebami.

Kakor vse ostale oznake, tako lahko v kartoteki GEORGA z barvnimi jahači dodatno označimo še naloge, ki so zelo nujne, naloge s

Sl. 10 Raziskovalne skupine osnovnega področja ML

predpisanimi končnimi roki, prekinjene naloge, predloge novih nalog in podobno. Pri raziskovalnem in laboratorijskem delu pa lahko po posebnem ključu označujemo z barvnimi jahači še vrstni red dela po fazah.

Skratka, sistem GEORGA nam omogoča dnevni pregled zasedenosti, potreb in strukture dela pri poteku nalog.

ŽELEZARSKI ZBORNIK

Zavedajoč se važnosti publiciranja raziskovalne dejavnosti in njenih rezultatov so slovenske železarne Jesenice, Store in Ravne skupno z Metalurškim inštitutom v Ljubljani leta 1967 začele z izdajanjem svojega strokovnega glasila Železarski zbornik, ki poleg internih elaboratov daje velik prispevek k vsestranski poživitvi raziskovalne dejavnosti in boljši strokovni informiranosti sodelavcev o dosežkih raziskovalno razvojnega dela.

ZAKLJUČKI

V začetnem delu članka je bil glavni namen usmeriti razmišljanje o kvaliteti in o njenem pomenu. Samo nakazan je bil pojem integralne kontrole kvalitete in razvoj do modernih sistemov kontrole. Prav tako je opis metodike oziroma strategije reševanja problemov v tehnologiji in projektiranju novih postopkov kakor tudi pri osvajanju nove proizvodnje precejšnje skop. Podani so le osnovni principi in omenjene možnosti, ki jih nudijo moderne metode matematične statistike, saj tudi ni mogoče podati napotkov v obliki šablone, ampak le opozoriti na logičen potek, ki ga je treba vsakokrat prilagoditi posebnim okoliščinam.

Vse to so temeljni raziskovalno razvojnega dela za splošni napredek. Raziskava ne more biti uspešna in ne more najti prave poti k izboljšanju, če izhaja iz spoznanj, za katerimi se skrivajo neurejene razmere.

Glavni namen članka je bil s kratkim pregledom prikazati, kaj naši industriji na področju kontrole kvalitete in raziskav najbolj manjka. To so red, tehnološka disciplina, sistematično delo in odgovornost pri izdajanju in izpolnjevanju tehnoloških in kontrolnih predpisov, skratka boljša ali morda bolj premišljena ali dosledneje izvajana organizacija. V primerjavi s tehnično razvitim in naprednim svetom nam na tem področju manjka več, kakor na področju same znanosti in tehnike. Stanja ne bomo izboljšali, če se bomo prepuščali normalnemu razvoju in reševali le to, kar potrebe nujno sproti zahtevajo. Zastojanje moramo nadoknaditi tako, da vzpostavimo tesne stike z naprednim svetom, z razvitimi državami in vzornimi podjetji. Posnemati moramo podjetja in industrijsko razvite dežele, kjer pojem integralne kontrole kvalitete v svojem najglobljem pomenu živi in deluje, ter uvajati način dela, ki jih je do tega privedel. To nam bo koristilo več kakor tekmovanje med seboj in s tistimi, ki se borijo s podobnimi, drugačnimi, večjimi ali manjšimi težavami. Če tega ne bomo storili, bo naš zastojanje vedno hitrejši in konkurenca vedno bolj brezobzirna.

To ni poziv k spremembam in ukrepom brez potrebne premišljenosti in jasnega načrta, ampak opozorilo o potrebi resnega, intenzivnega, predvsem pa premišljenega in razsodnega dela. Kljub skopemu opisu je namreč zaključek jasen, da je uvedba integralne kontrole kvalitete nujna, zahteva pa trdno organizacijo in res solidne osnove. Brez tega bi bil ves vložen trud zaman.

Moderne metode dela zahtevajo moderno organizacijo, moderno opremo in sposobne kadre, kar je treba upoštevati tudi pri programih rednega in specializiranega šolanja na vseh stopnjah. Preživeli smo čas, ko smo se v nekaterih industrijskih panogah še lahko razvijali na sadovih tradicije.

V drugem delu članka je v kratkem opisana raziskovalno razvojna dejavnost v železarni. Ta pregled seveda ne predstavlja popolne podobe, ampak le kratko informacijo. Organizacijski sistem, ki je v glavnih obrisih opisan, v dejavnosti Železarne Ravne deluje, četudi še ni popoln in tudi še ne povsem v skladu z osnovno zamisljivo in postavljenim razvojnim programom. Potrebno je še mnogo intenzivnega dela in premagovanja težav.

Zaenkrat je največja težava pomanjkanje kadrov za izpolnitev potreb organizacijske sheme in delitev delovnih področij z ožjo specializacijo. Tem problemom dajejo v železarni Ravne še poseben pečat hitra rast podjetja in naraščajoče potrebe proizvodnih obratov po strokovnjakih, ki poznajo podjetje in posamezna strokovna področja obvladajo tako, da lahko brez daljšega uvajanja začno izpolnjevati delovne dolžnosti na vodilnih mestih v proizvodnji in kontroli. Največkrat se take kadre išče in tudi najde med izkušenimi raziskovalci. Pomanjkanju kadrov v raziskovalnem oddelku se torej pridružujejo še potrebe po nujnem premeščanju strokovnjakov iz raziskav v kontrolo in proizvodnjo. Dokler ne bodo zadovoljene najbolj pereče kadrovske potrebe v proizvodnji, si niti z novimi inženirji in tehnikami raziskovalni oddelki ne more obetati bistvene kadrovske izpopolnitve in zadovoljitve osnovnih potreb organizacijske sheme. Ne smemo pa zaradi sedanjih prehodnih kadrovskih problemov zanemarjati načrtnega razvoja in rasti raziskovalnega oddelka in celotnega raziskovalnega dela. Zavedamo se tudi, da pomanjkanje kadrov povsod najučinkoviteje kompenziramo — četudi le delno — z izboljšanjem organizacije.

LITERATURA

1. M. A. Bogod, 10th EOQC Conference — Stockholm, 6. do 9. junij 1966
2. J. van Ettinger, J. Sitting, Quality 1965, Na. 2, str. 31—34

3. J. van Ettinger, J. Sitting, More trough quality, International quality centre, Rotterdam 1965
4. J. Rodič, Metode matematične statistike, Železarski zbornik, 1967, I., št. 2., str. 137—154
5. B. Rode, Analiza statistične porazdelitve na elektronskem računalniku, Železarski zbornik 1967, I., št. 3., str. 189—203
6. B. Rode, J. Rodič, Statistično planiranje in vrednotenje metalurških raziskav — Analiza variance s programi na računalniku ZUSE Z-23, Železarski zbornik, 1968, II., št. 2., str. 99—111
7. B. Rode, Statistično planiranje in vrednotenje metalurških raziskav — Latinski kvadrat s programom na računalniku, Železarski zbornik, 1969, III., št. 1., (v tisku)
8. B. Rode, J. Rodič, Analiza regresije, Železarski zbornik, III., (v pripravi)
9. J. Rodič, Kvaliteta od prodajalca do kupca. Referat na III. jugoslovanskem posvetovanju o kvaliteti 4. — 6. IV. 1968 v Beogradu
10. J. Rodič, Metodika reševanja tehnoloških problemov. Predavanje na IX. strokovnem posvetovanju metalurških inženirjev in tehnikov dne 31. V. in 1. VI. 1968 v Portorožu
11. J. Rodič, Mednarodna metalurška klasifikacija ASM/SLA, Koroški fužinar, 1964., št. 8—10
12. E. Bright Wilson, Jr., An Introduction to scientific Research, McGraw-Hill Book Co.

Franc Leskošek

Delo komunistične partije na Ravnah od leta 1920 do 1930

Po končani I. svetovni vojni 1919. leta se je iz italijanskega ujetništva vrnil na Ravne Prežihov Voranc (Lovro Kuhar). Zaposlil se je v tovarni, ki je bila tedaj last grofa Thurna. Vorančeve vrnitve niso bili veseli samo znanci, temveč tudi sodelavci v tovarni, ker so vedeli, da je med njih prišel dosleden borec za delavske pravice.

Prežihov Voranc je bil sin delavca najemnika kmetije na Prežihovem vrhu. V rani mladosti se je srečal s trdim življenjem. Spoznaval je bedno življenje proletariata; to je bil povod, da se je študijsko poglobljal v socialno življenje kmeta in delavca ter razmišljal, kako bi bilo mogoče izboljšati življenje proletariata. Takoj po vrnitvi iz ujetništva je stopil na stran delavskega razreda in začel aktivno borbo za delavske pravice.

Poln revolucionarne energije je bil Voranc glavni pobudnik za ustanovitev komunistične partije na Ravnah.

V aprilu 1919. leta so se vse socialdemokratske stranke in nekatere socialdemokratske organizacije na ustanovnem kongresu v Beogradu združile v enotno socialdemokratsko stranko Jugoslavije (komunistov). Še pred vplivom oktobrske revolucije so napredne revolucionarne sile menile, da delavski razred, združen v enotno stranko, lahko vodi aktivno borbo za svoje pravice. Ta enotnost ni dolgo trajala. Kmalu je prišlo do razcepa v stranki predvsem zato, ker se je buržoazija bala revolucionarne stranke ter pričela aktivno borbo proti njej.

Voranc kot borec za delavske pravice je sledil smernicam jugoslovanskih socia-

listov — komunistov, kar je bil tudi povod, da so na Ravnah na njegovo pobudo z nekaj somišljeniki na delavski praznik 1. maj 1920 ustanovili organizacijo komunistične partije. Ob ustanovitvi je organizacija štela 20 članov. Ustanovnemu sestanku je prisostvoval tudi delegat pokrajinskega odbora (SDSJ — komunistov) Viktor Koleša iz Ljubljane. Število članov ravske organizacije se je naglo večalo in do konca leta 1920 doseglo okoli 80 ljudi. Tak porast članstva so dosegli zato, ker so takoj po ustanovitvi organizacije, čeprav pod težkimi materialnimi pogoji, pričeli z aktivnim delom v duhu smernic ustanovnega kongresa. Čeprav je bilo delo še bolj propagandnega značaja, so med delavci imeli velik uspeh.

Od ustanovitve naprej je bil najtesnejši Vorančev sodelavec Ivan Ditinger. Pred I. svetovno vojno je bil zaposlen v Hamburgu v mesarski stroki. Tam je imel stike s pristaniškimi delavci, ki so bili tedaj najbolj revolucionarni del nemškega proletariata. Ditinger se je udeleževal sestankov teh delavcev, se od njih navzel revolucionarnih idej, katere je prinesel s seboj v domovino med ravske delavce ob vrnitvi na Ravne po končani I. svetovni vojni. Poleg Voranca je bil Ditinger glavni nosilec revolucionarnega dela komunistične partije na Ravnah. Ker ni prikrival svoje narodne pripadnosti in prepričanja, je bil večkrat zaprt, a okupatorjem naše domovine 1941. leta je s ponosom povedal, da je Slovenec in po prepričanju internacionalni komunist. Zaradi tega so ga Nemci takoj ob okupaciji zaprli in internirali v Dachau, kjer je bil ves čas okupacije.

V juniju 1920. leta je bil v Vukovaru II. kongres SDSJ (komunistov). Na tem kongresu se je stranka preimenovala v KPJ. Na ta kongres je tudi ravenska organizacija poslala svojega delegata, in to Antona Metarnika. Moral bi iti Voranc, pa ni dobil dopusta v tovarni. Metarnik je bil eden od šestih delegatov iz Slovenije, ki so prisostvovali kongresu. Imel je s seboj resolucijo, katero so sestavili ravenski komunisti. To resolucijo je tudi prebral ter je bila sprejeta. V resoluciji so ravenski komunisti zahtevali pravilno rešitev koroškega vprašanja, priključitev Koroške k Jugoslaviji, zahtevali odločno borbo proti nemškemu pritisku, proti raznarodovanju Slovencev, borbo proti tovarnarjem, veleposestnikom in vsem tistim, ki so bili proti temu, da bi se Slovenci združili.

Buržoazija se je ustrašila revolucionarnih uspehov KPJ in je 30. decembra 1920. leta izdala tako imenovano obznanilo, s katero so bili prepovedani KPJ, SKOJ, sindikati in vse revolucionarno delo. Kljub obznanilu so komunisti, čeprav pod mnogo težjimi pogoji, delali v revolucionarnem duhu naprej. Doživeli so mnogo ostrejši ukrep kraljeve oblasti — zakon o zaščiti države, ki je bil izdan v avgustu 1921. leta. Po tem zakonu se je pričel močan teror nad komunisti in proti vsem naprednim delavskim gibanjem v državi. Mnogi so bili zaprti, nekateri so emigrirali. Partiji je bil zadan hud udarec in razdejano je bilo vse napredno revolucionarno gibanje.

Tudi ravensko organizacijo sta obznanila in zakon o zaščiti države močno prizadela. Ob prepovedi legalnega delovanja se je število članov od 80 zmanjšalo na 15. Na Ravnah ni bilo aretacij, ampak je policija zaplenila ves arhiv ter strogo nadzirala gibanje in delo komunistov. Kljub prepovedi in kontroli so ravenski komunisti še nadalje delali. Za aktiviste so nastopili težki časi. Večina komunistov je bila odpuščena iz tovarne ter so mnogi morali v borbi za vsakdanji kruh v tujino.

Peščica komunistov, ki je ostala na Ravnah, je dobila od pokrajinskega komiteja nalogo, da mora čez mejo organizirati kanal za prehod komunistov in prenašanje literature ter pošte v tujino in nazaj. Ta naloga je bila zelo zahtevna, zato so ravenski komunisti posvetili tej zadolžitvi vso aktivnost in ob tem zanemarili drugo delo, predvsem ideološko.

Kanal čez mejo so dobro organizirali, saj je služil namenu vse do 1930. leta. Tajne poti čez mejo so bile izredno pomembne za KPJ, saj so potekale iz Moskve preko Dunaja do Raven kot obmejnega kraja, od tod do Ljubljane in Beograda. Najbolj znani zvezi sta bili z Raven preko Holmca in preko Remšnika nad Radljami. Preko teh kanalov so spravili v tujino mnogo aktivistov in v domovino, kot je zapisal Voranc, »metercente« literature, katero so tiskali v tujini. Tudi zveza med ilegalno KPJ v domovini in CK KPJ v tujini je potekala skozi te kanale. Zaradi varnosti so pretihotapljeno literaturo in pošto skrivali v okolici Raven na različnih krajih. Za prenašanje pošte in literature preko meje imajo največ zaslug Prežihov Voranc, Ivan Kokal in Ivan Ditinger. Njihovi iznajdljivosti gre zasluga, da policija vse do leta 1930 ni odkrila skrivnega kanala. Pri tem delu so

se posluževali raznih osebnih zvez — zanesljivih ljudi, čestokrat pa so morali celo sami v eni noči večkrat prekoračiti mejo. Policija je skušala z različnimi provokacijami odkriti tajni kanal, vendar ni nikoli uspela. Ves material se je pošiljal v notranjost države po dobro organiziranih zvezah in poteh. Kurirji se večkrat med sabo niso poznali, saj niso vedeli, kdo bo nosilec pošte in literature do kraja, kamor je bila namenjena. Posluževali so se tudi zaupljivejših socialdemokratskih organizacij.

Prežihov Voranc se je zanimal tudi za prosveto in na njegovo pobudo so po vsej Mežiški dolini ustanavljali prosvetna društva »Svoboda«. Ta oblika delovanja je bila Vorančeva zamisel, da so se lahko tako komunisti legalno sestajali, ker jim je bila kakršna koli druga oblika sestajanja nevarna. Komunisti so se vključevali v razne socialdemokratske organizacije in konzume. Imeli so veliko uspeha, saj jim je legalna udeležba na sestankih socialdemokratskih organizacij in delo v »Svobodah« služilo za sestajanje in dogovarjanje.

CK KPJ je 1923. leta na Dunaju sklenil ustanoviti v domovini NDSJ (NRSJ) z namenom, da bi lahko pod imenom te stranke KP doma nastopala legalno med množicami, izdajala časopis ter nastopala na volitvah. Ta stranka je v domovini pričela delati 1924. leta. Ustanovitev legalne stranke so ravenski komunisti pozdravili, se takoj lotili dela in ustanavljali aktivne povesod, kjer so to dopuščale razmere. Oblast je kmalu zvedela za namen te stranke in kdo stoji za njo, zato jo je po kratkem aktivnem delu prepovedala. Potem ko je morala partija v ilegalno, je bilo delo (predvsem ideološko) zelo otežkočeno. Iz leta v leto je padal ideološki nivo komunistov. Tudi z razvojem delavskega gibanja v svetu so bili seznanjeni le površno, to pa je bilo za partijo zelo negativno. Teh ran partije so se ravenski komunisti zelo zavedali, zato so se v letih 1925—1926 organizirali pod pretezo tečaja esperantskega jezika. Ta tečaj so obiskovali vsi komunisti, simpatizerji partije in mladi skojevci ter se na ta način seznanjali s partijsko literaturo in razvojem delavskega gibanja v svetu. Tečaj je vodil starejši komunist Ignac Teršek. O učenju esperanta ni bilo niti sledu.

Ignac Teršek si je moral kot večina revolucionarjev iskati vsakdanji kruh v raznih evropskih državah. Spoznaval je bedno življenje proletariata in ker je bil sam proletarec, ga je zavest gnala, da se je vključil v delavska gibanja povesod, kjer je delal. Z aktivnim sodelovanjem si je pridobil mnogo izkušenj in si tako širil obzorje revolucionarnosti. Narodna zavest, hrepenenje po domačem kraju, ga je premagalo, čeprav je vedel, da bo doma izpostavljen nevarnosti, vendar se je kljub temu po večletni emigraciji v tujini vrnil na Tezno pri Mariboru, od tod pa leta 1924 na Ravne. Tu se je takoj aktivno vključil v delo ravnenskih komunistov. Kot izkušen aktivist jim je bil v veliko pomoč. Od l. 1928 do 1930 je bil sekretar okrožnega komiteja Sever in glavna ideološka moč okrožnega komiteja. 1930 leta je moral, kot večina komunistov, v emigracijo; odšel je v Rusijo in tam kmalu umrl.

Zaupanje v ravnenske komuniste in njihova aktivnost se je pokazala najbolj v

Marija Potočnik s Tolstega vrha kljub 79 letom prede na »psici« še vedno brez očal

času, ko je bil leta 1926 v Kefrovem mlinu III. kongres SKOJ. Ta mlin stoji na zelo primernem kraju za ilegalne sestanke, saj je odmaknjen od ceste in blizu gozda. Pot k mlinu je pristopna, ker je ob cesti Ravne—Kotlje, pa tudi stranske poti so zelo ugodne za ilegalni prihod k mlinu. V tem času je stanoval v njem s svojo ženo kot najemnik simpatizer partije Matija Gradišnik. Delal je v Thurnovi tovarni, a v prostem času je mlet žito za okoliške kmete. Gradišnik ni bil komunist, vendar je bil zanesljiv človek, zato mu je Voranc zapupal in ga naprosil, da je odstopil prostore, v katerih je potekal kongres. Pred kongresom in med njim so imeli ravenski komunisti posebno nalogo. Neopazno so morali pospremiti delegate v mlin, skrbeti za hrano, poleg tega so morali biti vedno na očeh žandarjem, da ne bi stikali za njimi. Kljub temu pa so morali komunisti marljivo zasledovati gibanje žandarjev, da bi v primeru nevarnosti pravočasno opozorili delegate, da bi se lahko umaknili.

Da je bil III. kongres SKOJ v Kefrovem mlinu organizacijsko dobro pripravljen in da so delegati lahko nemoteno delali, gre največ zaslug Prežihovemu Vorancu, Ivanu Kokalu, Ivanu Ditingerju, Matiji Gradišniku in njegovi ženi ter morda še drugim, ki pa njihovih imen ni v izvorni literaturi.

Na Ravnah je organizacija SKOJ delovala od leta 1924 dalje ilegalno in kljub temu imela podporo pri delavcih, saj ni bilo majhno število njenih simpatizerjev, ki so bili SKOJ v veliko pomoč. Skojevci so bili desna roka KPJ. Pomemben skojevec je bil Ivan Kokal.

Uspeh so poželi ravenski komunisti na volitvah 1927. leta za predstavnike občinske in okrajne oblasti. Za te volitve so sestavili poseben proglas, v katerem so zahte-

Delavci livarne leta 1938. Stojijo z leve proti desni: Rudi Mori (živi v Nemčiji), Luka Čevnik (padel v vojni), Folti Paul, Ivan Čapelnik (padel v vojni), Viktor Novšek, Jože Fink (umrl), Dretnik-Zmolak (umrl), Gusti Pongrac (živi v Ljubljani), Franc Svetina, Peter Mihelač, Jože Logar (umrl), Ivan Logar, Gregor Juh, Franc Kričej. Sedijo: Franc Sterčko (padel v vojni), Anza Fink (umrl v Banatu), Tonči Čapelnik, Franc Pušnik, Kričej (sedaj gozdar)

vali razlastitev veleposestniške zemlje, tovarne delavcem in slovensko narodno samostojnost. Nadalje so v tem proglasu bile še razne parole. Zahteve, ki so bile navedene v proglasu, so se delavcem zdele dosegljive, saj je bila to tudi njihova želja. S tako politiko predvolilne aktivnosti so imeli ravenski komunisti veliko uspeha. Njihov nastop na predvolilnih zborih z zahtevami množice, ki naj bi se uresničile, so dale komunistom velik ugled, kar je bil povod, da so jih podprli tudi nekateri socialdemokrati.

Na predvolilnem zboru na Prevaljah so zahtevali kot svojega kandidata Voranca, ker pa je bil komunist, mu je bila onemogočena kandidatura. Na Ravnah so komunisti v dogovoru s socialdemokrati postavili za kandidata socialdemokrata Luka Juha, ki je bil tudi izvoljen in postavljen za župana. Te volitve so bile za ravenske komuniste velik uspeh, saj so pokazali veliko politično dejavnost; znano je, da je ta po vsej državi upadala.

Od l. 1925—1930 se je delo komunistične partije okrepilo tudi v sosednjih krajih. Formirane so bile organizacije KPJ na Prevaljah, Holmcu, v Velenju, Dravogradu in Ribnici na Pohorju. Zaradi boljšega medsebojnega sodelovanja so na Ravnah 1925. leta ustanovili okrožni komite z imenom SEVER. Ustanovitev okrožnega komiteja so narekemale potrebe po skupnem vodstvu organizacij KP v omenjenih krajih, ker je sama povezava s pokrajinskim komitejem bila otežkočena. Sekretar okrožnega komiteja je bil najprej Voranc, od l. 1928—1930 pa Ignac Teršek. V komiteju je deloval tudi precej razgledani Jurančič.

Komunisti, razen nekaterih, niso bili dovolj ideološko razgledani, ker za to niso imeli možnosti. Zato je med ravnskimi komunisti vladal legalizem — formalnost in oportunitizem — načelnost, čakanje ugodne priložnosti in nestabilnost. Vendar so do neke meje le bili aktivni, saj so naloge, ki so jim bile zadane od vodstva CK KPJ, uspešno opravljali. Med množico so si pri-

dobili mnogo simpatij, število članstva je naraščalo in s tem tudi revolucionarnost. Veliko število je bilo tudi takšnih, ki so zahtevali revolucionarnejše metode dela. Prežihov Voranc je zapisal, da se je bal tega nesorazmerja sil v državi, ker bi bili lahko postali žrtve nesoglasja v sami partiji. Dokaz premajhne organiziranosti in dela v ilegali je primer, da uspeha po volitvah 1927. leta niso znali izkoristiti, temveč so čakali, kaj jim bo prinesel čas.

V Dresdenu je bil 1928. leta IV. kongres KPJ, na katerem so bili dokončno razčiščeni frakcijski boji v CK KPJ. Na kongresu so sprejeli za partijo več pomembnih dokumentov. Med sprejetimi resolucijami je bila najpomembnejša resolucija o notranjih partijskih odnosih. Kongres je dal partiji in vsemu jugoslovanskemu delav-

skemu razredu jasno začrtano pot za nadaljnje delo.

Komunisti v domovini se še niso dobro spoznali s sklepi in smernicami kongresa, ko so že doživeli 1929. leta zloglasno šestojanuarsko diktaturo, v kateri je kralj s posebnim manifestom razpustil parlament, prevzel v svoje roke vso oblast in prepovedal vse politične stranke. KPJ je bila edina politična sila, ki se je uprla diktaturi, vendar je tudi tokrat postala glavna žrtev monarhofašistične diktature. Aprila 1929. leta je bil pri Sv. Duhu na Ostrem vrhu zahrbtno umorjen politični sekretar CK KPJ Đuro Đaković. Razbit je bil tudi celoten CK SKOJ. Večina partijskih voditeljev, katerim ni uspelo pobegniti v tujino, se je znašla v raznih zaporih po vsej Jugoslaviji.

Tudi organizacijam ravenskega okrožja »Sever« ni prizanesla diktatura. Največja napaka je bila storjena, ker je tehnika CK KPJ v tujini 1930. leta brez vednosti okrožnega komiteja na Ravnah po svoje organizirala kanal čez mejo pri Dravogradu, ne da bi bila dogovorjena povezava, to pa je bil tudi vzrok, da je policija kmalu odkrila kanal. V zvezi s tem je bil izdan okrožni komite in članstvo organizacij.

Zaprli so okoli 40 članov KP. Vorancu, Teršku, Ditingerju in pozneje Kokalu je uspelo pobegniti v tujino. Po večletni emigraciji v tujini so se nekateri vrnil v domovino, drugi pa so ostali v tujini.

Okrožni komite kakor tudi vse organizacije so takrat razpadle, ker so ostale brez vodstvenega kadra. Nastopila je večletna suša, ki je trajala vse do leta 1939, vendar je duh revolucionarnosti med množicami kljub diktaturi še vedno živel, saj je mladi rod revolucionarjev bil tisti, ki je delo partije ponovno oživil.

Literatura

Koroški fužinar št. 4 — 1953.

Koroški zbornik

Pregled zgodovine ZKJ

Razni viri iz arhiva NOB Slovenj Gradec

Deklaracijsko gibanje

(Iz uradnih dokumentov o Mežiški dolini)

Večkrat je bilo poudarjeno, da je skušala avstrijska oblast v letih 1917 in 1918, v času znanega gibanja za majniško deklaracijo, preprečevati ali vsaj ovirati prizadevanje naših ljudi po združitvi Slovencev v posebno jugoslovansko skupnost, čeprav zaenkrat še v okviru habsburške monarhije. Dostopni dokumenti kažejo, da je npr. prav ta okvir preprečeval koroškimi deželnim oblastem prepoved tega gibanja, kar pa ne pomeni, da niso istočasno iskali zakonskih sredstev za omejitev ali popolno preprečitev te slovenske politične manifestacije (to med drugim dokazuje pismo koroškega deželnega predsednika iz začetka maja 1918). Iz tega časa je dostopnih tudi več zapisov koroških oblasti o deklaracijskem gibanju na območju Mežiške doline, predvsem pa o kasnejšem predsedniku tamkajšnjega narodnega sveta Andreju Osetu ter o članu tega sveta Ludviku Schöffu.

Iz teh dokumentov (nekateri hrani v prepisu arhiv Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani) je videti, da so oblasti skrbno sledile vsem nastopom slovenskega življenja. Žal je celotno gradivo za to obdobje še nedostopno, tako da se moramo nasloniti le na fragmentarne vi-re. O delovanju Andreja Oseta je pač časovno najzgodnejši dosegljivi dokument orožniško poročilo z dne 30. marca 1918. Iz njega je videti, da je npr. zbiral podpis za podporo majniški deklaraciji v Kotljah Flora Lečnik, p.d. Lobas iz Podkrajja, in to po Osetovem naročilu. Ravenski orožniki so tudi javljali, da jih je na to dejavnost opozoril občinski tajnik Franz Frangesch. Dopis posebej poudarja, da je skušal Oset iz narodnostnih pobud kupiti gostilno Marije Strudl, predtem pa tudi gostilno Tomaža Dobrovnika za svojega somišljenika Ferdinanda Lečnika. Orožniki so tudi menili, da je Jugoslovanski klub

na Dunaju pooblastil Oseta za vodjo jugoslovanske propagande na območju Mežiške doline. V isti namen — nadaljuje poročilo — je Oset dosegel upokojitev dotodnjega občinskega tajnika občine Tolsti vrh Tomaža Dobrovnik ter ga zamenjal z Ludvikom Schöffom, ki ima menda zveze z Jugoslovanskim klubom in dr. Korošcem. Orožništvo je seveda skrbno registriralo izjavo Osetove domače občine Tolsti vrh za majniško deklaracijo (poročilo z dne 10. maja 1918), pa tudi sestanke v tej občini, namenjene slovenskemu političnemu gibanju (poročilo z dne 20. maja 1918).

Posebno pozorno je oblast sledila delovanju tolstovrškega občinskega tajnika Ludvika Schöffa. Podobno se je zanimala tudi za njegovega pomočnika Rajka Kotnika, ki naj bi bil pritegnjen v občinski urad brez vednosti in privoljenja občinskega sveta in predstojništva, proti čemur so se nekateri pritožili. Medtem ko pravijo orožniška poročila o Osetu, da je imel pred izbruhom prve svetovne vojne zveze s srbohrvaškimi društvi, omenjajo za Kotnika govorice, da je eden njegovih bratov prostovoljno vstopil v srbsko vojsko in se boril proti avstroogrski monarhiji.

Dostopni dokumenti kažejo, da je Osetova in Schöffova aktivnost kmalu vzemirila oblasti. V prvih dneh julija 1918 so se že ukvarjale z mislijo o razpustitvi tolstovrškega občinskega urada. Tako je koroški deželni odbor 15. julija poročal deželni vladi, da soglašajo s postavitvijo Antona Štehnarja za administratorja te občine ter za začasno pooblastilo nadučitelju Johannu Zeichnu. Za 29. julij je bil

napovedan tudi revizijski pregled tolstovrške občine. Med tem je bilo zbrano že tudi celotno obtežilno gradivo proti Osetu in Schöffu. Zadevno poročilo celovski deželni vladi pravi, da je neznanje nemščine prejšnjemu tolstovrškemu županu Jožefu Rožeju onemogočalo v vojnem času komuniciranje z vojaškimi in drugimi oblastmi. Položaj je zahteval takojšnjo postavitev osebe, zmožne tega jezika. Zato je takratni vodja velikovškega okrajnega glavarstva pooblastil za vodenje takih poslov Andreja Oseta; vendar pa so se z njegovo postavitvijo pričela nesoglasja s tedanjim občinskim tajnikom Dobrovnikom. Poročilo posebej poudarja, da je bil »od časa močne razplamtitve jugoslovanskega gibanja oz. podpisne akcije Oset znova označen za agitatorja«. Tudi znanega slovenskega tabora v Šentjanu se je udeležil kod redar. Po Dobrovnikovi upokojitvi je postavil za občinskega tajnika Ludvika Schöffa. Poročilo posebej omenja, da je od tega časa dalje dajala občina prednost jugoslovansko mislečim, pa tudi vlogo obeh osumljencev Oseta in Schöffa pri širjenju jugoslovanske misli. Ob tem se je poudarilo, da je postal tolstovrški občinski urad bolj nacionalna jugoslovanska agentura kot pa upravni urad, dalje, da se skušata Oset in Schöff obdržati na oblasti ter nastopati v jugoslovanskem duhu.

Zadnji dostopni dokument je obvestilo koroške deželne vlade velikovškemu okrajnemu glavarstvu z dne 14. septembra 1918 o intervenciji dr. Antona Korošca in drugih slovenskih poslancev glede sodnega in političnega pregona Ludvika Schöffa.

Tone Zorn

Franc Petrač

z materjo, sestrami in drugimi našimi. Zato sem se vrnil domov. Čim bliže sem prihajal, tem hujše je bilo streljanje, da je kar odmevalo. Pri Oražmovem mlinu sem že slišal sikanje krogel. Spoznal sem, da je to prava vojna. Opazoval sem, kje bi videl kakega vojaka. Nikjer žive duše. Polagoma sem se približal Jagru, kjer sem za oglom nekoliko postal. Tedaj zaslišim sikanje krogel, ki je udarila v hišo. Ozrl sem se po cesti proti Dravogradu.

Na klancu sem opazil še nekaj zabojev Malgajeve municije. Tedaj se je tamkaj umaknil zadnji slovenski vojak. Istočasno pa je z nasprotne strani prihajal drug vojak. Sprva sem menil, da je zakasneli vojak iz Malgajeve čete. Toda kmalu sem spoznal, da je nasprotnik, ki se mi je približal z bajonetom, nasajenim na puško, rekoč: »Ustrelim te, ako mi ne poveš, kje so srbske svinje!« Tako sem se ga ustrašil, da sam nisem vedel, kdaj sem prijel za njegovo puško. V tistem hipu pribeži Jagrova hčerka, ki je s težavo pomirila vojaka in me tako rešila iz neprijetnega položaja. Srečo sem imel zato, ker je bil mož »v rožicah«. Zagledal je municijske zaboje ter se napotil do njih. Skušal jih je s silo odpreti. Ko se mu je posrečilo, so se iz zaboja usule ročne granate. V strahu, če bi se kaj hudega zgodilo, sva zbežala s Štefko v kuhinjo. Tam je bila tudi moja mati, ki me je grajala zaradi mojega ravnjanja. Zanimal nas je oni vojak na cesti, zato smo gledali skozi okno. Okoli pasu si je naložil vse polno ročnih granat. Bali smo se, da se mu ne bi kaj zgodilo. Bilo bi grozno. Nato je prišel v kuhinjo k Jagrovim, kjer smo se ga vsi zelo ustrašili. Najbolj je bilo strah Jagrovo gospo, še posebej zato, ker je zahteval hišno preiskavo. Trdovratno je trdil, da so v hiši skriti jugoslovanski vojaki. Gospa je morala vzeti ključke ter odpreti vse sobe. Prav vse je preiskal, še postelje je premaknil, seveda brez uspeha. Medtem sem tekkel domov. Ko sem šel čez most, je treščila granata v vodo. Voda je siknila prav visoko

Nemci v Guštanju

(Ob petdesetletnici koroških bojov)

Franc Petrač (rojen 1. aprila 1900 — umrl 25. septembra 1959) je bil domačin z Raven na Koroškem, po poklicu učitelj. Dolga leta je bil šolski upravitelj na Gorici pri Mozirju. Bil je znan sadjar in čebelar ter pri ljudeh zelo priljubljen.

Članek »Nemci v Guštanju«, ki ga objavljamo z nekaterimi nebitvenimi popravki, je bil prvič natisnjen v Slovenski straži 1. 1937 št. 4 v Mariboru. Ker ta list ni imel velike naklade, ga le malokdo še hrani in je torej ponatis ob 50-letnici bojov za Koroško upravičen.

Uredništvo

Živi so še spomini na dobo nemškega prodiranja v Mežiško dolino leta 1919. V začetku maja smo izvedeli, da se naše čete zaradi sovražnikove premoči umikajo. Skrb in žalost sta nas prešinili zlasti še, ker smo izvedeli, da volkswehrovci postopajo prav kruto z našimi ljudmi. Malgaj se je s svojimi vidno potrtimi vojaki zadnji umikal, zadržujoč sovražnikovo silo. Ustavil se je na severovzhodnih hribih Guštanj, kjer se je s svojimi pripravil na boj.

Mnogo Slovencev je takrat moralo pustiti svoj dom in se umakniti sovražnikom. Tudi svoji materi sem svetoval, naj gre do v hribe, kamor povedemo še živino s seboj. Nihče ni rad pustil doma, najmanj pa mati. Toda kaj smo hoteli. Z bratom

sva cdvezala živino in jo gnala na Tolsti vrh. Pri Jagru nas je ustavila Jagrova gospa, ki je pregovorila mater, naj ostane raje doma, saj jo bo ona vzela v zaščito. Pa je ostala.

Pri Jagrovi kapeli je stal takrat Malgaj in dajal svojim fantom zadnja povelja. Dolgo sem ga opazoval. Nisem se ga mogel nagledati ter se ločiti od njega, kakor bi bil slutil, da ga vidim zadnjič. Skoraj sem bil pozabil na brata, ki je gonil živino. Kmalu sem se ustavil na nekem vzvišenem prostoru in opazoval, katere strategične točke bodo zavzeli naši. Videl sem oddelke vojaštva, ki so zasedli Osiandrov, Štifterjev, Lampretov in Šmolakov hrib; same važne točke tik Guštanj. Malgaj je bil na Šmolakovem hribu in je z daljnogledom opazoval gibanje nasprotnika. Bilo je to 5. majnika 1919. leta. Z bratom, ki se je tudi zanimal za take stvari, sva prignala živino do kmeta Žmelcarja, kjer sva prosila gospodarja, da sprejme živino v svoj hlev. Rade volje je ustregel (saj smo se dobro poznali) in naju spraševal, kaj se godi v Guštanju. Pojasnila sva mu položaj in kmalu zatem slišala grozovito regljanje strojnic in pokaenje pušk. Oglasili so se tudi topovi z obeh strani. Niti trenutek nisem več miroval. Zaskrbelo me je, kaj je

Zavedni koroški Slovenci, ki so se morali leta 1919 umakniti pred Nemci iz Mežiške doline in Spodnje Koroške. Sedijo: Josip Rozman, župnik v Črncih, Dominik Kotnik, pd. Županc iz Dobrij, pd. Kralj iz Holmea, Franc Kogelnik, pd. Klančnik iz Podklanca, Josip Dobrove, župnik v Crni. Stojijo v prvi vrsti: Franc Božič, župnik v St. Danijelu, Lojze Kuhar, kaplan v Crni, nekdo iz Šmihela (Hartman?), gospa Kohlenbrandt iz Črne, gospod Müller, obč. tajnik iz Šmihela nad Pliberkom, Ludvik Viternik, župnik v Javorju. Druga vrsta: nepoznan, Anton Kogelnik iz Podklanca, nepoznan, Ivan Kogelnik, župnik, Tomažej, železničar in Jurij Orel, kaplan. Slika je bila posneta v mesecu maju 1919 v Mozirju v Zgornji Savinjski dolini

in preplašen sem jo ucvrl naprej. Se nisem bil pri hiši, že je padla druga granata na naš zelenjavni vrt. Tu sem čutil silo pritiska. Padel sem, se spet hitro pobral in stekel v hišo. Klical sem domače, a nobenega glasu ni bilo od nikoder. Končno sem jih našel v kleti. Ostal sem nekaj časa pri njih ter jim pripovedoval, kako se mi je zadnje trenutke godilo. Ko je streljanje ponehalo, sem šel ven. Tedaj sem opazil, da so se Malgajevci popolnoma umaknili in da so Guštanj zasedli nemški vojaki — volkswehrovci. Šel sem po mater ter jo privedel domov. Doma nisem imel miru. Radovednost me je gnala še na trg. Tam sem videl čudne reči. Guštanjska nemčurska gmajna je navdušeno pozdravljala nove vojake, »frajle« pa so jih celo objemale. Vsi izraziti domači nemčurji so bili tu zbrani. Žalosten sem bil, ko sem zvedel, da je Malgaj, up koroških Slovencev, padel na Blatnikovem-Lečnikovem hribu poleg Dobrij. Takisto sem zvedel, da je na Šmolakovem hribu obležal od kroglje v prsi zadet junak Tone Ermenc (rojen na Ljubnem, stanujoč v Gornjem gradu). Nemški vojaki so divjali po trgu in okolici ter iskali znane Slovence, da bi si nad njimi ohladili svojo vročkrvnost. Dokaj Slovencev je bilo tega deležnih v precejšnji meri, a večina je na srečo še pravočasno zbežala. Na trgu sem videl, kako so prignali volkswehrovci nekega Srba, ki so ga ujeli na Osiandrovem griču. Privlekli so ga pred občinsko hišo. Tu so reveža suvali, klofutali ter zmerjali. Takisto so mu grozili, da ga bodo ustrelili, kar se je kmalu nato tudi zgodilo na občinskem dvorišču. Kar groza me je spreletela ob tem gredem dejanju. Videl sem, kako je nekatere trezno misleče nemške in naše ljudi to ravnanje pretreslo.

Med množico je naenkrat nastal hrup. Znani guštanjski Slovenec Jurak ni mo-

gel več molčati zaradi tega zločina. Hotel se je zavzeti za siromaka, pa so ga takoj zgrabili volkswehrovci in pretepli, da je bil ves krvav. Pozneje smo zvedeli, da je bilo srbskemu junaku ime Zapundžič. Vztrajal je v borbi do zadnjega. Ko je spoznal, da mu je beg nemogoč, se je vlegel na tla in se pretvarjal, kot bi bil mrtev. Mimo je prišel nemški oficir, ki ga je pozdravil: »Le umri, ti srbska svinja!« V tem hipu je Zapundžič skočil in ranil s nožem oficirja. To je bilo usodno zanj. Opazili so ga še drugi in ga ujeli.

Na trgu mi je postalo že nevdržno. Zato sem se odločil, da grem gledat, kje je pokojni Tonček. (Za Tončka smo ga vedno klicali). Šel sem k Šmolaku. Nedaleč od hiše je ležal vznak pri drevesu, ob katerem so slonele ostrvi. Imel je razpeto bluzo in srajco in na prsih je režala smrtna rana. Vzdihi sem za pokoj njegove duše. V tem času je prispel do njega neki volkswehrovec in se priduševal nad mrtvim. Iz hiše je prišel gospodar. Oba sva vaku velela, naj poskrbi, da se truplo spravi na pokopališče in v redu pokoplje. Zagodrnjal je od jeze ter rekel, naj ga kar sama pokopljeva, in odšel. Za pokoj tega branilca naše zemlje je potem poskrbel gospodar.

Podal sem se proti domu. Pri Jagru je stala gospa in se pogovarjala z Monkovim Francem. Pristopil sem in poslušal njun razgovor.

Pripovedoval je, da je bil na Lečnikovem hribu, kjer je ležal mrtev Malgaj, in omenil, da ima pokojni razparan trebuh in da so mu odvzeli dragocenosti ter epolete. Zvedel sem tudi, kako stikajo volkswehrovci po hišah na Dobrijah; jemali so, kar se je dalo in odganjali živino. Takoj sem stekel k materi in ji povedal o dogodkih pri Župancu in Jugu. Mater je to vidno potrlo. Bala se je za svojo sestro, Žu-

pančevo mater. Tam so bile namreč same ženske doma in stari hlapec Jurij; moški so se vojskovali, deloma pa morali zbežati. Poslali so me k teti na Dobrije, ki me je bila prav vesela. »Vidiš, kako se nam godi!« mi je potožila. Komaj je to izrekla, jo je že nahrulil neki volkswehrovec. »Prenesi nam hitro pijače in jedi, ampak takoj! Kje je gospodar in vaši sinovi?« Tu sem videl žalostne stvari. V sobi in kuhinji je sedelo mnogo vojakov, ki so jedli in pili, da sta jim teta in njena hčerka Minka komaj utegnili streči. Zahtevali so mesa, klobas, jaje in kar se jim je poljubilo. Pokorno sta morali vse izvršiti. Ko so se najedli in napili, so odšli po sobah. Vse so preobrnilo in odnesli, kar jim je ugajalo, ostalo pa razmetali po tleh ali vrgli pred hišo. Nato je prišla druga skupina in zahtevala isto, toda to še ni bilo dovolj. Šli so tudi v hleve, odvezali ter odgnali vso živino in jo po okolici prodali, kjer se je pač dalo. Stopil sem pred hlev ob pravem času, ko je neki vojak odgnal zadnjo kravo. Pastir Franček je jokal pred uto, stari hlapec Jurij pa je obupaval, držeč kidovne vile v rokah, se primčjušal in od jeze skakal pred hlevom. »Poglej, kako je žalostno v hlevu! Čisto prazen je!« je tožil. »Hudik hudičev naj vzame te ravbarje! To pač niso vojaki!« Še mi je pripovedoval, kako se mu živina smili in kako se je upirala, ko je morala iti od doma. Sama je čutila, da ni prav tako. S svetlimi, nekako maščevanja želnimi očmi mi je zatrieval, kako se je bik otresal dveh vojakov, ki sta ga hotela odgnati. Pometal ju je tako, da sta obležala vsaksebi.

Poizvedoval sem, v katere smeri so vojaki živino odgnali. Iz tega hleva so odgnali osem glav goveje živine. Le bika in eno kravo so pustili, ker sta jim ti živinčeti pobrisali na polje. S konjem pa sta se že prej odpeljala Župančev oče — stric in Zorko. Odločil sem se, da grem takoj iskat odgnano živino. Teti sem rekel, naj mi da pastirja s seboj, ker pozna vso živino.

Pri Jagru je bila takrat nastanjena vojna oblast. Naprosil sem gospo, da je šla z mano h komandantu. Razložil sem mu, kaj so delali vojaki na Dobrijah. Dovolil mi je, da smem poiskati ukradeno živino in obljubil mi je svojo pomoč. Korajžno sva s pastirjem začela iskati. Prišla sva do kovača, kjer je vojak prodajal junico nekega kmetu. Žival sva spoznala kot domačo lastnino. Odločno sem zahteval, da vrne ukradeno žival. Sprva se je seveda branil, toda ko sem mu zagrozil z oficirjem, je takoj prepustil junico nama. Odgnala sva jo v Petračev hlev. Kmalu sem zvedel, da so vojaki na Lečnikovem dvorišču zaklali eno junico. Tudi ta je bila Župančeva. Šel sem v vojaški urad in zahteval primerne odškodnine. Po kratkem izmikanju sem prejel za to žival tudi denar. Pri Tirolcu na trgu sem našel enega vola, drugega v Kotljah. Krave sva našla pri raznih posestnikih, ki so tajili, češ da nič ne vedo o ukradeni živini. Pri pregledu hleva pa sva našla ukradeno govedo. Razen para lepih juncev sva dobila vso živino nazaj. Zbrano živino sva odgnala na Dobrije. Kar kadilo se je po cesti, tako je živina bezljala in nosila svoje repe prav pokonci. Teta je bila vsa vesela ob vrnitvi

Zaprt v Begunjah

Ne vem več točno, ali je bilo ob koncu maja ali v začetku junija 1941, ko je v ravnenski železarni začela obratovati martinovka. Pri njej smo delali takrat preddelevac Trbovšek Jože, prvi pomočnik Paradiž Miha, Mori Rudolf, Uršej Franc, Paradiž Johan, Kričej Rihard in jaz. Mojster je bil Mori Anton.

Bili smo pod okupacijsko oblastjo in nismo si še bili na jasnem, kako bo vozil eden, kako drugi. Delali smo, kakor je bila naša dolžnost, govorili pa smo med seboj samo toliko, kolikor je bilo potrebno.

Ko je na ruski fronti počila prva puška, smo imeli nočno službo. Šarža je bila tik pred izpustitvijo, ostalo je še nekaj časa, in smo sedeli pri stari mizi. Pa me vpraša sodelavec:

»No, Luka, si bral danes kaj novega v časopisu?« Odgovoril sem: »Kaj me vprašuješ takšne stvari? Če si tako radoveden, si ga kupi in prečitaj, pa boš vedel, kaj je notri.«

Odvrnili mi je, da je v Kärntner Blatt na prvi strani pisalo z velikimi črkami: »Obračunajte z rdečimi izdajalci!«

Takoj sem pomislil, da mi morda nastavlja zanko, če bom kaj rekel o vojni z Rusijo, vendar smo zaradi šarže prekinili pogovor.

Ne vem, ali so imeli ovadbo za mene že pripravljeno ali pa so jo napisali še tisto noč. Do šeste ure zjutraj sem bil v službi, spat sem šel šele popoldne ob dveh. Prej sem ženi malo pomagal pri delu. Eno uro sem spal, pa me pride klicat žena. Povedala mi je, da me čakajo orožniki. Še isti dan so me peljali na Prevalje v zapor, poleg mene so pa peljali še Ditingerja. Drugi dan je videla žena mojega preddelevca in ga vprašala, zakaj so me zaprli. Povedal ji je, da sem agitiral za komuniste. To so kar hitro rekli za vse delavce, da so imeli lepši vzrok za ovadbo. Še istega večera, ko so zaprli mene, so nastavili zanko tudi Trbovškovega Jožetu. Vprašali so ga, kaj pravi o ruski vojni. Ne vem, kaj je povedal, vendar so naslednjega dne tudi njega pripeljali v prevaljski zapor.

Drugi dan zjutraj ob 7. uri so Trbovška, Ditingerja in mene natrpali na avto in nas vlekli skozi Železno Kaplo v Begunje. Tam so nas razdelili. Trbovška — očeta in sina — ter Ditingerja v eno sobo, mene v drugo med same tujce. Bilo nas je petindvajset.

živali, domači hlapec Jurij pa je od same sreče obljemal ljubljeno živino.

Isti popoldan, ko je padel Malgaj, je bil tudi njegov pogreb. Dva moška sta peljala na vozičku krsto k sv. Antonu. Radovedneži so postajali na trgu in pred hišami. Marsikateri je v svoji nesramni zagriženosti pljunil na krsto in psoval mrtvega junaka. Pogrebne obrede je opravil župnik Križaj. Pri odprtem grobu je ostalo nekaj ljudi in še tu niso mogli nemčurji mirovati, da jih je župnik moral prav ostro posvariti.

Zalostna je bila njegova zadnja pot, toda nepozabno nam bo ostalo njegovo ime ter njegova in njegovih vojakov junaška dela za naš prelepi slovenski Korotan.

Zjutraj ob štirih je že prišel stražar in jih sedem poklical, da so šli s transportom — ne vem kam. Čez dan pa so že pripeljali druge. Tako je šlo vsak dan. Na zaslišanje sem čakal mesec dni, medtem pa delal na polju.

Na zaslišanju se je začelo s čisto nedolžnimi vprašanji: kje sem hodil v šolo, kam sem odšel po šoli, kje vse sem delal v tovarni. Policist je imel na mizi pred seboj pismo in je vse vedel o meni. Delal se je prijaznega in me silil s cigaretami. Ko me je še spraševal, če sem že bil kdaj zaprt in kako sem posloval, ko sem bil župan, je usekal naravnost:

»Vi ste velik komunist!«

»Gospod policist mi bo že oprostil, če rečem, da to ni res. Posredi mora biti kak nespোরазum,« sem se branil.

Vprašal me je, če poznam tega in tega sodelavca in sem rekel, da ga poznam.

Cerkev na Uršlji gori

Cerkev so začeli zidati v drugi polovici 16. stoletja.* To je čas, ki pomeni že zaton reformacije. Slovenski zgodovinarji se strinjajo z ugotovitvijo, da pomeni reformacija vsestranski prelom v življenju našega naroda. Dobil smo prvo tiskano knjigo. Naloga protestantov je bila, da približajo ljudem božjo besedo ne le z lece, ampak da tudi sami lahko sežejo po njej.

Z reformacijo se šele končuje naš srednji vek. V arhitekturi se težišče prenese na civilno stavbarstvo v mestih in gradovih. Iz tega časa ni ohranjenih veliko cerkvenih stavb. Mogoče imajo pri tem zasluge protestanti ali celo sam Primož Trubar, ki je pridigal proti »babskim hudičevim marinem« o prikazovanju svetnikov in proti akcijam za zidanje novih cerkva. Vendar nam ta doba predstavi novo formo v cerkveni vrsti. Prej smo se srečavali s postopnim preoblikovanjem formalno gotskega v cerkveni arhitekturi in z utrjevanjem starišnih načel, kot jih je ponovno uvedla renesansa. Vse te spremembe so se dogajale v sistemu pravokotne zasnove. Čas okoli 1580 pa odkrije še nenehno prisotno tendenco po absolutni osredotočenosti prostora v novem stenskem okviru. Sedaj se prvič srečamo z dvema cerkvenima stavbama, ki uveljavita tak ideal. Pomembno je, da je vsaj v enem primeru izhodišče nedvomno domače, »dvoransko«, v drugem pa niso opustili zunanjih znamenj »gotskega« sistema.

Tudi cerkev na Uršlji gori pomeni nadaljevanje te tradicije. To je dvoranska cerkev s tremi ladjami in tradicionalnim prezbiterijem. Posvetil jo je Tomaž Hren 18. avgusta 1602. leta. Že 1601. je prišel iz Dobrle vesi na Uršljo goro in nadzoroval gradnjo. Bil je eden naših najvidnejših protireformatorjev. Na razvoj naše umetnosti je imel neposreden vpliv. Stoji na čelu tako imenovane protireformacije, ki je važno razdobje v našem razvoju.

Kako je potekala gradnja od takrat, ko je Hren prvič prišel na Uršljo goro, si je

»Vidite«, je rekel, »ta človek vas je prijavil, da ste komunist, ker ste še isti večer, ko se je začela vojna z Rusijo, agitirali za komuniste.«

»Če boste takšne ljudi poslušali, pa ne boste daleč prišli,« sem odvrnil. »Ta človek je delomrznež in ker sem to ob priložnosti omenil, se je bal, da na njegovo malomarnost ne bi opozoril obratovodja, je izkoristil priložnost in me ovadil, da bi me zaprli in bi imel mir pred menoj. Taka je resnica in lahko se prepričate, da je.«

Policist me je dolgo gledal in nato dejal:

»Če je vse to res, je dobro za vas. Bomo videli!«

Potem je sestavil zapisnik, ki sem ga moral podpisati. Čakal sem še teden dni, nato pa so me izpustili.

Torej tudi na tak način — brez zveze s politiko — je človek med vojno lahko prišel v nemški zapor, vendar ne vsak tako tudi iz njega.

Juh Luka

zapisoval v spominsko knjigo. Ta verni dokument, ki ga hrani župnijski urad v Starem trgu pri Slovenj Gradcu, je župnik Jakob Soklič objavil v ČZN. Poleg velike gestobesednosti pa vsebuje ta rokopis podatke, ki so za zgodovino cerkve neprecenljive vrednosti.

ZUNANJI OPIS

Ze prvi pogled na cerkev nudi precej robusten vtis. Ze Tomaž Hren se v svojem rokopisu pritožuje nad nedoslednim načr-

* Sematizem lavantinske škofije navaja l. 1584 kot ustanovno leto cerkve na Uršlji gori. Prvotna cerkev, ki so jo po mnenju župnika Ivana Javka pričeli zidati l. 1570, je morala biti zelo preprosta stavba. Iz letnice na malem zvonu bi lahko sklepali, da je bila ta cerkev (kakršna je pač bila) dovršena l. 1584.

Dozidan zvonik

Zunanjščina prezbiterja

tom (»uidit et inspexit rudem et confusam rerum omnium faciem«), ki so ga okoliški kmetje napravili sami.

Takrat ko je prvič prišel na Uršljo goro, jim ga je nekoliko popravil, vendar veliko ni mogel storiti, saj je cerkev bila skoraj že dograjena.

Zidana je iz štirioglatega kamna, ki ga dovolj nudi okolica. Je neometana in na nekaterih krajih vezana z železnimi spornami. Streha je skodlasta in ponekod na novo prekrita. Glavni vhod je skozi lopo pod stolpom. V lopo vodijo tri gotsko zašiljene odprtine, ki so enake. Ta stolp je k cerkvi prizidal mojster Janez Domino Abundio, ki ga je 1614. Tomaž Hren poslal iz Ljubljane. Danes je visok kot ostala stavba, toda takrat je bil mnogo višji, kot je opaziti na neki stari podobi v starotrškem arhivu, vendar so ga podrli zaradi viharjev in strele do višine, kakršno ima danes. Takrat so postavili tudi nizki stolp na južni strani cerkve; v njem visijo zdaj trije bronasti zvonovi: veliki iz l. 1701, srednji iz l. 1705. in mali iz l. 1584. Zvonovom je tudi prva svetovna vojna prizanesla, najbrž zato, ker bi jih bilo pretežavno spraviti v dolino. Severna stena je ravna, ima le lesena vrata, ki se od znotraj zapirajo z zapahom, in štiri gotsko zašiljena okna, zavarovana z železnimi mrežami. Južna stran je podobna severni, le da ima prizidan zvonik.

Apsida ima šest opornikov in med dvema opornikoma je štirioglato okno, vendar se dobro vidi, da so bila prvotno gotsko zašiljena in so jim kasneje zašiljene vrhe zazidali.

NOTRANJOST

Ko stopimo skozi zakristijo — tam je namreč danes vhod — vidimo, da smo prišli v triladijsko dvoransko cerkev.

Zidane delilne arkade v precej rustikalni izvedbi pomenijo okrepitev plastične tendence, ki je značilna za arhitekturo XVI. stoletja. Stebri so med seboj po obsegu različni in ravno tu se najlažje vidi ama-

terska gradnja. Tretjemu stebru od zahoda proti vzhodu je dozidana še kamnita prižnica. Iz cerkve vodijo tudi lesene stopnice v stolp, ki je bil kasneje dozidan, in kamnite stopnice ob zahodnem vhodu, ki vodijo na kor in v nekdanji zvonik.

Prvotno je cerkev imela lesena tla, vendar so jih odstranili zaradi talne vlage. V prezbitერიju in v obeh stranskih oltarjih so tla cementirana. Drugod pa je navaden grob kamen ali zemlja.

Strop v ladjah je lesen in raven. V glavni ladji je višji kot v stranskih dveh. Prezbitერიj ima zvezdnat obok, nad stranskima dvema oltarjema pa je križni obok.

Glavna ladja se končuje z oltarjem sv. Uršule. Obe stranski ladji se končujeta — severna z oltarjem sv. Jakoba in južna z oltarjem Marije Device. Tri oltarje (sv. Uršule, sv. Trojice in blažene Device Marije) je posvetil že s cerkvijo Tomaž Hren — 18. avgusta 1602. Leta 1609. je bil škof Hren zopet na Uršlji gori in je posvetil še štiri druge oltarje, in sicer oltar sv. Križa sredi cerkve, oltar sv. Mihaela in angelov varuhov, oltar sv. Jerneja in sv. Jurija ter oltar sv. Lenarta. Oltarjev sv. Križa, sv. Trojice, sv. Mihaela in sv. Lenarta cerkev sedaj nima več, pač pa sta bila v poznejši dobi postavljena oltarja sv. Jakoba in Matere božje.

Najvažnejši v cerkvi je vsekakor glavni oltar, ki je posvečen sv. Uršuli in njenim devicam.

Lesena plastika sv. Uršule in enajst tisoč devic stoji sredi oltarja in se bistveno razlikuje od ostalih plastik na oltarju.

Legenda o sv. Uršuli je zelo stara. Bila je hčerka angleškega kralja. Postala je kristjanka. Za roko jo je prosil poganski kralj. Obljubila mu jo je, če se tudi on pokristjani in jo pusti v Rim z enajst tisoč devicami. V Rimu jo je sprejel papež Cyriakus. Iz Rima so se vračale preko Kölna, kjer jih je zaustavil hunski kralj Guan, ki je oblegal mesto. Uršulo je hotel za ženo, ker

pa ona tega ni hotela, je njo in njene spremljevalke dal prebosti s puščicami. Takrat pa je prišlo enajst tisoč angelov in hunska vojska je morala zbežati. Hvaležni Kölnčani pa so Uršuli in enajst tisoč devicam postavili svetišče. Od te legende je zgodovinsko verjetno le to, da je v Kölnu res umrlo veliko število devic za vero v času Dioklecijanovih preganjanj in so jih častili kot mučenice.

Da so ljudje zaupali tej svetnici, se vidi že po tem, ker so jo oblekli v zaščitni plašč, ki ga je imela prej le Marija. S tem so hoteli pokazati, da je enako vredna zaupanja kot mati božja. Plašč pa so upodabljali tudi zato, da so lažje upodobili ostale device. Sv. Uršulo so navadno upodabljali v knežjem oblačilu in kodrastimi lasmi in puščico.

Tudi ta je odeta v knežje oblačilo, plašč pa se razprostira za njenim hrbtom in objame ter varuje device. Spodnja oblačila ima svetle barve, vrhnje pa rdeče ter močno ornamentirano z zlato barvo. Okrog vratu nosi ogrlico. Na glavi ima pokrivalo in nad tem krono. V levi roki ima dve puščici — svoj atribut, v desni pa lilijo, ki je privezana z verigami. Device stojijo okrog nje na levi in desni strani. Na glavah imajo enaka pokrivala kot sv. Uršula pod krono. Prvotno je bila v oltarju le ta plastika in so ostale dodali očitno pozneje, ker se med seboj preveč stilno razlikujejo.

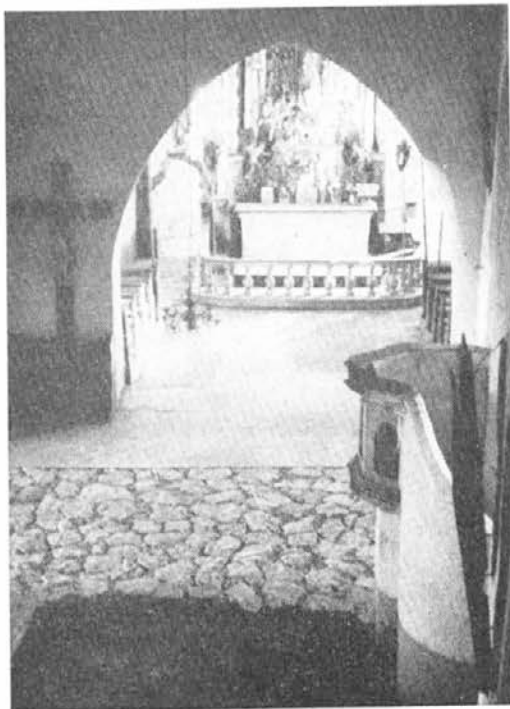
Že bog Oče, ki je na vrhu oltarja obdan s številnimi angeli, je čisto drugačen kot sv. Uršula. Ravno tako se razlikujeta sv. Peter in Pavel, ki stojita na vsaki strani oltarja. Oba sta tipično baročna.

Čas, ko so cerkev posvetili, je pozen za gotski stil. Že davno prej je Hren poklical v Ljubljano jezuitske mojstre, ki so s seboj prinesli renesanso. Drugod po Evropi že vznika barok. Pa vendar lahko cerkvi pripišemo izjemnost: gradili so jo kmetje sami. Je še kje v Sloveniji romarska pot, da

Sveta Uršula s svojimi devicami (detajl z glavnega oltarja)

Mežiške muše in še kaj

Kamnita prižnica, v ozadju glavni oltar

bi se bilo treba povzpeti 1696 m visoko kot na našo goro?

Sv. Uršula je svojih enajst tisoč devic varovala skozi obe vojni. Prizanesla ji je prva svetovna vojna, niso ji pobrali zvonov. Tudi druga je šla mimo nje, čeprav so v bližini porušili planinski dom. Prizanaša ji (v drugačnem smislu) današnji čas, saj se nihče ne zmenja zanjo, ko kriči po popravilu.

Idealizma uršljegorskih kmetov ni več.

Silva Breznik

Literatura

1. Anton Melik: Slovenija II, Ljubljana 1957. SM 121.
2. Franc Kotnik: Koroške narodne pripovedke in pravljice, 1924. Cerkev na Uršlji gori.
3. Kalobski rokopis (hranjen v NUK).
4. Varstvo spomenikov, Ljubljana 1955/57, VI, 126—127.
5. France Stelè: Vloga reformacije v naši umetnostni zgodovini, Drugi Trubarjev zbornik, Ljubljana 1952, 119—150.
6. Nace Šumi: Arhitektura XVI. stoletja na Slovenskem.
7. Jakob Soklič: Cerkev sv. Uršule na Plešivcu v zapisih Tomaža Hrena, ČZN, Maribor, 1936, 21—26.
8. Ivan Jurko: Cerkev sv. Uršule (na Plešivcu ali Pleši), Planinski vestnik, 1925, 253—254.
9. Karel Künstle: Ikonographie der Heiligen, 566—573.

Andrej Šertel

VETER V TRAVI

Kjer ni dreves, ni ptic.
Veter mora sedati v travo
in je žalosten.

V njegov molk zagazi stopinja
in ga rani.
Pusti se streti —
drevo je bilo njegova ljubezen.

Podrl sem drevo
in te ponižal, veter.
— Poljubi smrt pred menojo,
da ne bom sam.

Nekdaj so v Mežici imeli čez Mežo zgrajene muše in so na njih zadrževali naplavljeni les, ki so ga potem morali plavarji na suho potegniti in v stave zložiti. Tu so potem gozdarji les zmerili in ga prodajali lesnim trgovcem, ti pa so ga prodajali še naprej drugim kupcem. Prodani les so konjarji razvažali ali pa so ga lastniki plavili po vodi naprej do Prevalj, kjer so ga uporabili nekaj za kurjavo v fužinah, mnogo pa tudi za gradnjo fužin.

Dokler premogovniki še niso bili dovolj razviti, so v fužinah pač kurili samo z ogljem in drvni. Prav tako so tudi žebjarji in kovači uporabljali takrat samo oglje in drva za kurjavo.

Za oglje je najbolj primeren bukov les, ki ga je bilo po naših gozdovih mnogo, danes pa ga skoraj še za drva primanjkuje. Kmetje so že nekdanj najraje kuhali oglje, ker so ga pač lahko drago prodali, pa tudi lažje je bilo spravilo oglja po naših gorskih poteh. Za zbiranje lesa, ki so ga spravliali v dolino po »rižah«, so imeli v Mežici zgrajeno mušo čez Mežo. Od te muše pa so ga potem plavili po Meži v manjših količinah, da bi se kje ne zaplavilo.

Zadnja muša je bila pri barakah pod sedanjo haldo, kjer se cepi stara cesta proti Glančniku. Tisti kraj je bil takrat še najbolj dostopen za voznike, da so čim lažje speljali les na glavno cesto. Tu je včasih bilo tudi zelo veliko skladišče lesa. Bilo je tik pod cesto, ki vodi mimo sedanje trgovine Pod gmajno. Kjer pa sedaj stojita Auberškova in Kertova hiša, je rastlo jelšje. Nad jelševim gozdom je bilo vse polno češminovih grmov, med njimi pa je rastla lesna trava, ki je bila primerna za pašno živino. Temu kraju so pravili Obnarjev pašnik, ali na Obnarjevih prodah, ker se je tu pasla predvsem Obnarjeva živina in ovce.

Poleg lesnega skladišča je bila še ena muša v smeri proti Mežici, kjer ima sedaj Dorič svojo pekarno. Les so spuščali z Gmajne, Štalekarjevega in Kijevega vrha prav tako po »rižah«.

Takrat je bilo v teh krajih še vse več gozdov, kakor pa jih je sedaj. Gmajna, Kijejev vrh in Štalekar so takrat dajali mnogo lesa, zato je bila tudi ta muša vedno polna hlovovine, ki so jo potem plavili po Meži naprej.

Za plovbo lesa je morala biti primerno velika voda, da ga je po strugi lepo plavila in so plavarji morali skrbno paziti, da se ni kje zaježilo ali zastavilo. Takrat so morali plovbo ustaviti in tako nastalo mušo razrešiti. To delo so opravljali navadno jeseni, še predno je pričelo zmrzovati, ker takrat je voda že bolj gosta in težka, da je za plovbo bolj primerna.

Eden zadnjih plavarjev se je celo naselil v Mežici in smo ga starejši Mežičani še prav dobro poznali. Pisal se je Blaž Kompan, rojen je bil leta 1860, umrl pa je l. 1945. Kupil si je majhno leseno hišo v Mežici od Jere Potočnik, vdove po Štefanu Potočniku. Ta hiša je bila zgrajena na Smrečnikovem zemljišču in je bila nekaj časa brez zemlje (luft-kajža) pozneje pa je še zemljo odkupil od Smrečnika. Sedaj stanuje v njej njegov sin Anton Kompan, ki pa je hišo že povsem obnovil.

Blaž Kompan je bil precej velik mož in zelo močan. Opravljal je vsa težka dela, najprej na kmetih, pozneje pa kot gozdni delavec ali kot plavar. Leta 1891 se je poročil z Marijo Komar pri Juriju Praperju. Poroka je bila ravno ob svečnici. Od takrat naprej je bil rudniški delavec in je opravljal pri rudniku vse vrste dela do svoje upokojitve. Potem pa je do pozne starosti hodil, že ves kriv, žagat drva za šolo in občino.

Prej nekoč je bila muša bojda tudi še pod mežnarijo, pod mežnarjevim posestvom, še v stari strugi Meže, kjer so potem, ko si je Meža poiskala novo strugo, zgradili stope za drobljenje skorij. Ta kraj je nekdanj spadal h Kajžarjevemu posestvu in so ga potem prodali mežnariji, kar ga je bilo na tem kraju struge.

Mežica I. 1910

Mežnarija je nekdanj bila v sedanji slašičarni ali v prejšnji gostilni Vivart, zato se je hiši še dolgo pravilo »pri mežnarju«. Takrat je bila še prav majhna in nizka in tudi polja je bilo premalo, da bi lahko redili kravo in konja, ki ga je prijezdil kaplan iz Pliberka, kadar je maševal v Mežici. V Mežici je takrat bila bojda še čisto majhna cerkev, približno takšna kot na Poljani. Šele leta 1840 so jo prenovili in povečali v sedanjo. To je organiziral bojda župnik Simon Pirc. Takrat je postala mežiška fara samostojna, poprej pa je spadala pod Pliberk oziroma pod Šmihel. Do takrat je moral mežnar skrbeti za prehrano gostov, ki so občasno prihajali v mežiško faro. V ta namen je redil tudi svinje in kravo, zaradi česar je bilo nujno, da se je povečalo njegovo posestvo.

Ko pa je bila zgrajena sedanja cerkev, so pričeli graditi tudi novo mežnarijo in župnišče. V nekdanjem župnišču sedaj stanuje Lipnik Jaka, v mežnariji pa je stanoval Čegovnik Alojz. Ti dve hiši sta takrat nadomestili spodnjo mežnarijo, kjer je sedaj slašičarna in mesarija. Tudi mež-

narja so takrat menjali, ker je novi mežnar moral znati orglati in odpevati župniku pri petih mašah.

Že kmalu za tem pa so pričeli graditi nekoliko bolj udobno župnišče, ki služi svojemu namenu. Zadnji mežnarjevi otroci so bili Mojca, Suzana, Helena in Martin. Najstarejša je bila Mojca, ki se je poročila na Obretanovo kmetijo. Suzana je še mlada umrla, Helena je kmalu poročila Karla Lajlkeba, ki je zgradil l. 1910 novo, sedanjo hišo za gostilno in mesarijo.

Gostilna je bila tudi že nekaj let poprej v tej stari, borni hiši, ki ponekod še lese-nega poda ni imela. Leta 1912 pa je Karel Lajlkeb hišo in posestvo prodal Antonu Vivartu, sam pa se je z družino preselil iz Mežice v Celovec.

Tako se spreminjajo imena hiš in posestev, da človek težko zasledi, kako se je to in ono začelo. Tako je bojda iz muš, ki sem jih poprej opisal, nastalo tudi ime Mušica oziroma Mežica.

Po pripovedovanju Martina Komarja zapisal

Ivan Travnekar

Suhodolčanova literarna bera 1968

Ne bo ocena, kar bom napisal. Pri nas se že itak preveč ocenjuje, dosti imamo kritikarstva. Namen teh vrstic pa je predvsem približati bralcem knjige Leopolda Suhodolčana, ki so izšle leta 1968. Namen pisatelja je pač na umetniški način spregovoriti bralcem o času in problemih časa, sporih, ki nastajajo v določenem prostoru in času, o krčih časa.

V letu 1968 je Suhodolčan izdal naslednje knjige: Za najmlajše bralce, ali še celo le poslušalce, je napisal zbirko zgodbic: »Moj prijatelj Jumbo«, za nekoliko vztrajnejše ljubitelje knjig sta povesti »Pikapolonček« ter »Mali in veliki kapitan«, za bralce Sinjega galeba je napisal mladinsko povest »Rdeči lev«, izšel pa je tudi roman o naših družbenih problemih, o nas, naših stiskah »Bog ljubezni.« Poleg tega je napisal še igre »Narobe svet v mestu Petpedi«, »Srečna hiša Doberdan«, »Pikapolonček« in radijsko igro »Pepelka«. Vse igre so uspešno prestale svoj odrski oziroma radijski krst, avtorju, igralcem ter mladim in starim gledalcem v zadovoljstvo.

Samo po sebi se vsiljuje vprašanje, kako se pisatelj uspe živeti v svet mnogoterih svojih bralcev od petega, šestega leta dalje pa do odraslih, kako se uspe živeti v svet junakov povesti: Katarinco, mlade leve, umetnika Lana, Kolomunovo itd. Prav tako bi bilo zanimivo primerjati stil, kako ga pisatelj usklajuje in prilagaja v tako raznolikih povestih.

Zanimivo bi bilo vedeti, kako so na primer otroške zgodbe priljubljene pri bralcih samih. Kdorkoli pa le malo pozna otroško duševnost, otroški svet, njegov smisel za podoživljanje sanjskega sveta, kako otrok rad zaplava v svet fantazije, bo priznal, da se je pisatelju lepo uspelo živeti v ta svet, v to mišljenje v drobnih črticah o Primožu in slonu Jumbu; dobro ve, o čem radi poslušajo otroci, pozna

otroško fantazijo in njihovo »menažerijo«: slone, trgovine, krokodile, pastirčke. Vzporedno s tem, ko pritegne otrokovo pozornost, mu nevsiljivo da knjigo v roko, ga še prav nevsiljivo vzgaja, kako naj si čisti zobe, sam piše domače naloge; razvedri bolnega Primoža, ga nauči vljudnosti, ko gresta s slonom Jumbom na obisk. Pripoved je vzeta iz otroških ust.

Nekoliko starejšim bralcem, šolarjem, ki že sami bero in si ustvarjajo svoj miselni svet, pa je napisal povest o Katarinici in Andrejku, pa o policaju, cirkusu, o strašnem razbojniku Jagodinu in o babici. Pikapolonček pa je Katarinčin teliček, najlepši na svetu, ki pa že prerase v prispodobo sreče in lepote.

»Ko bi bil poznal Pikapolončka kot deček, ne bi nikoli postal razbojnik...«, je na koncu zmedroval razbojnik Jagodin, ki se je na koncu spremenil v prijaznega dedka. »Vsi so bili veseli in srečni.« In kadar bralci povest radi jemljejo v roke, se srečujejo s plemenitostjo in lepoto, dele srečo z drugimi, je to pač lepa ocena za pisatelja. Uverjeni smo lahko, da bo imela povest Pikapolonček zveste bralce.

Živo in v otroško dobro pogojenem slogu je napisana povest Veliki in mali kapitan. Knjigo odlikuje preprosta zgodba, slog je otrokom dojemljiv, ustrezno je prepletena z napetimi prizori, toliko, da še bolj pritegne otrokov miselni svet, je miselno že zahtevnejša kot prvi dve knjigi; vsebuje pa priljubljene junake — za dečke gusarja in zamorskega kralja, za dekleta pa sta tu kužek in slon, kuhar pa je spekel najboljšo torto na svetu. Kljub vsemu pa v povesti ni grozljivosti, ki bi pretirano vzburljale otrokov čustveni svet. Kakor pri vseh Suhodolčanovih mladinskih povestih, tudi tu zmagata plemenitost in dobrot, »gusarja« pa doleti duhovita kazen, množici slonov mora čistiti okle.

Rdeči lev je prav zanimiva in napeta kriminalka, kot jih je pisal odlični mladinski pisatelj Erich Kästner — na primer Emil in detektivi, Pikica in Tonček. Ne omenjam Kästnerja, ker bi morda iskal vplive, ne, le primerjati želim in že nekoliko oceniti. Kakor smo naše dni radi brali Emila in detektive, tako bodo našli mladi bralci radi segali po tej mladinski povesti; le škoda, da je pri nas dobra mladinska literatura bolj revna in ne more izpodriniti poplave mladinske plaže po kioskih. Toliko bolj smo torej veseli dobre mladinske povesti. Morda bi si kdo želel, da bi pisatelj postavil svoje junake bolj konkretno v naš čas in naše okolje, da bi bolj poudaril sodobne probleme mlade generacije. Pisatelj pa je dosti jasno pokazal, da pri presoji mladih ne smemo posploševati. Pavli, Andrejki, Aleši, Tini niso slabi fantje, pa čeprav kdaj kako ušpičijo in se radi pred odraslimi izkažejo. Pokazal nam je po srcu dobre mladeniče, sposobne za akcije, česar pa odrasli ne znajo uvideti in ne pravilno usmeriti. Dostikrat odrasli mlade enostransko obsodijo — huligani. Pisatelj nam jih slika s spretnim peresom in pedagoškim posluhom. Srečni so v svojem svetu. »Staro skladišče je bilo najlepši prostor v predmestju... zdaj je bil grad v deveti deželi, pa dvorec zamorskega kralja, gusarska ladja...«. Tin jasno ovrže sum huliganstva: »Kako dolgo vam bom še dopovedoval, da nismo nobeni navadni tatovi in huligani...« in verujemo s pisateljem vred, da so to le trenutne fantovske muhe. »Vez med njimi se je rodila na novo, čistejša je in bolj zrela...« Rok, ki je v zadnjem trenutku rešil deklico pred dirjajočim vlakom in je zdaj ležal v bolnišnici, je prosil prijatelje: »... Vrnite namesto mene to lasuljo... in recite, naj ne bodo preveč hudi name...« In vse je ostalo za dečke »nepozaben, enkrat spomin«.

Končno je pred nami še roman »Bog ljubezni.« Kakor v Svetlicah pa v Dobrijski baladi je dogajanje romana postavil v naše okolje. Osrednja oseba romana je kipar Lan. Okrog njega se suče več ali manj celotno dogajanje. Kje je konflikt romana? Katera zgodba je vodilna, analitična ali sintetična? Lan je prišel v Dobrije z drugimi umetniki iz vseh koncev sveta, da bi industrijskemu kraju ustvarili jeklene skulpture. Vzporedno s tem nam pisatelj razgrinja tipe dobrijskih meščanov, predvsem višjo družbo in njih žene, ki so čez noč postale dame; poznajo nekaj besedišča o umetnosti, če so že z umetnikom v družbi; kolikokrat pa recimo takole steče pogovor: »... pa boš prej ali slej vsaj spala z njim... Tudi jaz bi šla z vami spat, a ne maram užaliti Kati.« (str. 48, 49); spoznamo vodilne ljudi, ko zaradi nogometnih tekem zamujajo sprejeme umetnikom v čast, čeprav njihovi uradni predstavniki — David na primer, govore svečano: »V teh dveh mesecih je naše mesto dohitelo stoletja, z enim samim zamahom smo stopili v hram svetovne umetnosti, pridružili smo se najslavnejšim mestom, ki jim pomeni umetnost najvišjo dobrino človeštva... Vsa zahvala gre našemu dragemu županu, direktorju železarne in vsem našim mestnim možem.« (str. 190). V tem citatu pa že tudi

čutimo ironijo, s katero je pisatelj podčrtal spise svojih junakov in okolja.

Lan vidi, da so gore že vse preluknjane, morda že tava po absurdu, vendar naskakuje tabuje... »Morebiti je to videti kdaj donkihotsko, a pomembno je zame to, da jih naskakujem. Prinašam perilo na sonce, in tu moram biti dosleden... Gospod ravnatelj, moramo znositi vse na sonce, naj se na njem stopi vse, kar se je nabralo navlake in umazanije v zgodovini, pa tudi v današnjem času...« (str. 141)

Tu se mi zdi, da tiči idejni vrh romana in tu se mi zdi Lan najmočnejši. In prav v tem brezkompromisnem naskakovanju tabujev in odstranjevanju tančic je ena največjih vrednot romana, vrednota, ki bi morala prežarjati slehernika.

Ob nekaterih problemih pa bi se kot bralec le ustavil. Morda bi vse to nanizal v obliko vprašanj. Bi ne bilo morda prav, če bi bil Judej bolje izoblikovan, star borec, birokrat in bi bil lahko ustvarjen globok konflikt med Lanom — svobodnim

umetnikom — in njim — Judejem, stariim borecem, ki pa se ne zna vživeti v hitri tok časa? Mar res ni Lan iskal notranje umiritve, in če jo je, zakaj je ni našel? Zakaj se Katarina le včasih zasveti, sicer pa je taka kot druge, zakaj Lan ne more nje ljubiti in se ob njej notranje ne očisti? Zdi se mi tudi, da simbolika skulpture ne zasije v polni luči.

Veliko slik je v romanu, veliko resnih pogovorov o življenju in umetnosti, veliko ljudi, bolj ali manj aktivnih.

Beremo roman in razmišljamo. Mar zahteva pisatelj še kaj več!? In če se znajdemo sredi teh konfliktnih situacij in se oziramo, ter ugibljemo, smo tudi mi taki, pač ni pisateljeva krivda, prej vrlina. »V noben srečni svet se ni mogoče vračati, ker ga še sploh ni bilo...«

Ne, nisem pisal ocene, le želel sem kot bralec približati Suhodolčanova dela bralcem. Saj, porajajo se mi še druge misli, toda s tem bi že začel polemizirati.

Prof. Tone Sušnik

Žganjekuha v Mežiški dolini

Jeseni, navadno potem, ko je mošt že sprešan, začnejo na kmetih v Mežiški dolini žgati žganje. Žganje je doma pridelan destilat raznih skvašenih rastlinskih sokov, ki vsebuje 15 do 40 odstotkov alkohola. Ta opojna pijača sicer ne gasi žeje kot mošt, zato pa daje »moč« in se uporablja kot zdravilo. Ker se žganjekuha po težavnosti in gospodarskem pomenu ne more meriti z drugimi kmečkimi deli, je zanjo marsikje značilen začetek v noči od sobote na nedeljo, torej takrat, ko so zadnja dela opravljena. Končana pa je žganjekuha običajno tudi že do ponedeljka. Če bi se žganje ali kuhanje žganja obravnavalo kot resno fizično delo, ga kmetje ne bi opravljali na ta dan, ki ga na splošno od nekdanj spoštujejo kot praznik. Podobno so se na Gorenjskem z žganjekuho nekoč ukvarjali kočarji, ki so imeli več časa za nabiranje gozdnih jagod.

Žgejo običajno v žgajnarcah, vendar tudi v drugih ustreznih prostorih (npr. v svinjski kuhinji), ki so varni pred ognjem ali tudi (kot vidimo na sliki) kar na prostem. To je pri nas bolj redek primer, na Gorenjskem pa kotel radi postavijo ob kakem studenčku ali potoku, da je sveža voda pri roki. Značilna žgajnarca je lesena bajta, navadno pokrita s šitelni ali smrekovimi skorjami. Stoji na štirih stebrih, povezanih s prečnimi tramovi in obitih z deskami. Ena stran je prosta. V kotu je zidana pečnica, poleg nje pa po vrsti vse naprave, potrebne za žganjekuho:

v pečnici je bakren kotel z dvema držajema, ki se pokrije s »kapo«. Iz »kape« je izpeljana zakrivljena cev, ki se nadaljuje spiralno zavita v škafu. Cev se na stikališču s kapo prekrije z mokro cunjjo ali pomaže z ilovico, da ne prepušča. V škaf mora dotekati hladna voda (ali se doliva), vroča pa sproti odteka zaradi tega, da skozi cev ne uhaja preveč pare, ker bi s tem izgubili precej alkohola. 10—20 cm dolg konec cevi gleda na dnu iz škafa. Iz njega teče žganje v podstavljeno grčo ali štefan.

Zraven pa spada še pletenka, v katero se iz grče izliva žganje.

Žganje žgejo iz češpljev, sliv ali moštovih tropin (štokovja), ki pa zahtevajo pred tem posebno predelavo. Ko češplji dozori, se otresejo, nato pa jih dajo v sod, ki ga dobro zaprejo in zatesnijo (»zadihtajo«), da tekočina, v kateri se razvija alkohol, ne izhlapi. Češplji se pustijo v sodu tri tedne do mesec dni, to je dlje kot drugo sadje ali štokovje. Za štokovje je dovolj, če je v sodu teden dni, da se »ogreje«.

Po treh tednih se sod odpre in zakuri v pečnici, običajno s suhimi smrekovimi okleščki (»pacelni«). Kadar žgejo češplje ali hruške, dajo na dno kotla praprot ali slamo, da se ne prismojijo, ker bi žganju

pokvarilo okus. Iz istega vzroka štokovju v kotlu med kuho dolivajo mošt ali vodo, pa še zato, da laže vre.

Kotel napolnijo tako, da ni do vrha poln; praznine je za štiri prste. Potem kurijo tako dolgo, da v kotlu zavre, nato pa nekoliko manj, da ne kipi. Alkoholne pare se dvigajo skozi kapo po cevi, zaradi hladne vode v škafu pa se utekočinijo. Takoj ko začne v kotlu vreti, začne teči v grčo tekočina sivkasto kavne barve, ki ji pravijo »prunt« (v Prekmurju: plaviš). V začetku je prunt zelo močan, proti koncu pa slabi. V Prekmurju ga 1—2 del hranijo kot ficko ali čemeriko in ga uporabljajo za razkuževanje.

Češplji dajo več prunta kot štokovje. Tako da npr. 60-litrski kotel češpljev 8—10 l prunta, enaka količina štokovja pa le 3—4 l. Kuhajo tako dolgo, da je sod prazen. Če pečnica dobro »vleče«, je kotel skuhan v eni uri, če pa ne, traja kuhanje tudi dve uri ali še dlje.

Drugo kuhanje se imenuje »paliranje«. Pred tem se kotel dobro očisti, prav tako cev. Nato se kotel napolni s pruntom. Pri kurjenju je treba sedaj še posebej paziti, da je enakomerno in temperatura vedno približno enaka.

Prva tekočina, ki zdaj priteče iz cevi (1/4—1/2 l) se imenuje belina, cvet ali foržič. Uporablja se za zdravilo. Potem teče žganje. Kotel češpljevega prunta da 10—12 l žganja (slivovke).

Če je bil tisti, ki je vso noč žgal češplje ali štokovje, prej še sam ali je imel kvečjemu pomočnika, ki mu je pomagal dvigati kotel iz pečnice, pa se jih pri drugi kuhi zbere že več, da pomagajo pokušati žgano pijačo.

V tipičnih starih žgajnarcah so včasih za kratek čas pekli kostanj, luščili orehe, si pripovedovali zgodbe in tudi katero zapeli.

Žganje iz češpljev se imenuje **slivovka**, iz štokovja (tropin) **sadjevec**, iz črnice (borovnic) **črničevcevec**, ki je najbolj dobro in

V lepem vremenu je kuha na prostem prijetna

Foto: Broman

okusno žganje. Žganje pa lahko kuhamo tudi iz **bezgovih** in **jerebičjih jagod**. Vendar ta dva sadeža vsebujeta zelo malo alkohola, zato se ju skoraj ne splača nabirati in kuhati. Tako žganje za vsakdanjo uporabo tudi ni primerno (ni okusno), ampak sta obe vrsti dobri kot zdravilo. Žganje kuhajo še iz **češenj**, **višenj** in **medu**.

Vse te vrste žganja se kuhajo na enak način kot npr. iz češpljev. Tudi iz **krompirja** in **ječmena** pridobivajo žganje, vendar sta ti dve vrsti bolj pogosti v industrijski uporabi. Na splošno se na Koroškem ne kuhata. Tu kuhajo žganje predvsem iz **sadja** (najpogosteje iz štokovja in mehkih hrušk, češplji so bolj redki).

Včasih je kmečka mladina povsod sama kuhala žganje, ki so ga prodali in si za ta denar kupili obleko. Na splošno pa se pri

nas uporablja žganje največ doma, posebno še za domače praznike, kot so: koline, godovanje, ohcet in pustovanje. Še nekdanj so kmetje uporabljali od alkoholnih pijač le mošt in žganje, ker so le redko zahajali v gostilne.

Sadjevec in slivovka se največ uporabljata za pitje in kot dodatek za čaj. Črničevca redkokje uporabljajo doma, ker ga je zelo malo in se ga lahko proda. Za masažo in za zdravljenje na sploh je najboljša **belina** (cvet, foržič).

Jožica Vačun

LITERATURA

Vilko Novak, Ljudska prehrana v Prekmurju, Lj. 1947

Lovrenc Sušnik, O žganjekuhi v Breznici pod Lubnikom, SE I. 1958

Pri pisatelju Mešku na Selah

V letih 1932—1936 sem bil šolski upravitelj v Kotljah, kjer je bil takrat za župnika Ivan Serajnik, doma iz Št. Jakoba v Rožu na Koroškem. Bil je res blaga duša in med Hotuljci zelo spoštovan in priljubljen. Zelo rad je prihajal k meni na dom. Tu pa smo navadno ob četrtkovih večerih z mojo ženo vrgli tarok. Bilo je pri tem mnogo smeha. Vedno je trdil, da bo ta večer priigral toliko, da bo lahko drugi dan njegova kuharica — sestrična, kupila štruco kruha. Z mojo ženo sta skušala preigrati mene, toda navadno sta izgubila ona dva, dobival pa sem jaz, toda le 2—5 dinarjev na večer.

K Serajniku pa je vsak mesec prihajal na obisk pisatelj Meško, ki je bil tisti čas

župnik na Selah. Navadno si je takrat v Kotljah nakupil nekaj sladkorja, moke in koruznega zdroba ter še druge malenkosti, ki jih je potreboval pri gospodinjstvu. Živel je namreč zelo skromno. In tako se je domov grede tu in tam oglasil tudi pri nas. Če smo mu ob taki priliki kaj postregli, mu je bilo sila nerodno: »Bog se smil, bog se smil, kaj pa delate?«

Posedel je za pičlo urico. Ob tem času smo se pogovorili o dnevnih dogodkih, pa tudi o novejši literaturi in mlajših pisateljih. Ob neki taki priliki sem ga zaprosil, če bi mi lahko odgovoril na nekaj vprašanj o njegovih bodočih načrtih pri pisateljevanju in o naši mladinski literaturi. Odgovori mi, da bo težko: »Bog se smil, ravno

pred nekaj dnevi je bil pri meni glavni urednik »Slovenca« dr. Ahčin, pa sem mu rekel, da o tem ne govorim rad in tega ne morem storiti. Veste, sedaj pa je res nerodno, bog se smil, res nerodno!« Ko bi takrat ne bil navzoč tudi g. župnik Serajnik, se bi mi ne posrečilo, da bi ga pripravil do tega, Serajnik pa mu reče: »Veš, našemu upravitelju boš pa ja napravil to uslugo. Z njim prideva enkrat na Sele, pa se bomo pogovorili.« In res se je to tudi zgodilo v decembru 1933. leta.

Že dolgo sem imel v načrtu, da ga obiščem na Selah, kamor me je večkrat vabil. Ker se mi je pa ravno takrat nudila ugodna prilika, sem to tudi storil.

Pot na Sele v zimskem času ni bila baš prijetna. Vendar je bil človek bogato plačan za trud, ko je prispel v njegov skromni, a prijetni dom. Sicer je bilo Meškovo domovanje tam pod Uršljo goro precej na samoti, a vendar je človek v njegovi družbi pozabil na okolico, pozabil na samoto, saj je bilo pri njem tako prijetno.

Res je, da so bili njegovi farani raztreseni daleč naokrog po hribih, pa vendar si imel zavest, da so se ga njegovi ljudje oklepali z vso ljubeznijo, kar pa je bila tudi resnica. Pa so bili Seljani tudi ponosni na svojega Meška, ki je pisal knjige in bil dekan. Kje so se v tako zapuščenem kraju lahko s tem ponašali? Ljudje so dobro vedeli, koga so imeli v svoji sredini. Ni čuda, če mi je neki ugleden kmet rekel tole: »Imeli smo že več župnikov, vse smo imeli radi, a nobenega tako kot sedanjega. Vem tudi, da je to prvi in zadnji dekan in pisatelj na Selah. Ponosni smo nanj!« Pa o tem dovolj. Stavil sem gospodu pisatelju nekaj vprašanj, da mi je v hitrici po svoje odgovoril.

Ker je ravno takrat napisal delo »Henrik, gobavi vitez«, sem ga zaprosil, če mi da nekaj podatkov o osnovi tega svojega novega dela. Odgovoril mi je, da je to misterij v 4 slikah, ki bi naj dal ljudem kolikor toliko poezije svetega večera in res tudi nekaj za srce. Delo izide tako takoj v novem letu v »Domu in svetu«, pa si bo lahko sodbo o njem ustvaril vsak sam.

»Ali snujete še kakšno novo delo in kaj imate še v programu?«

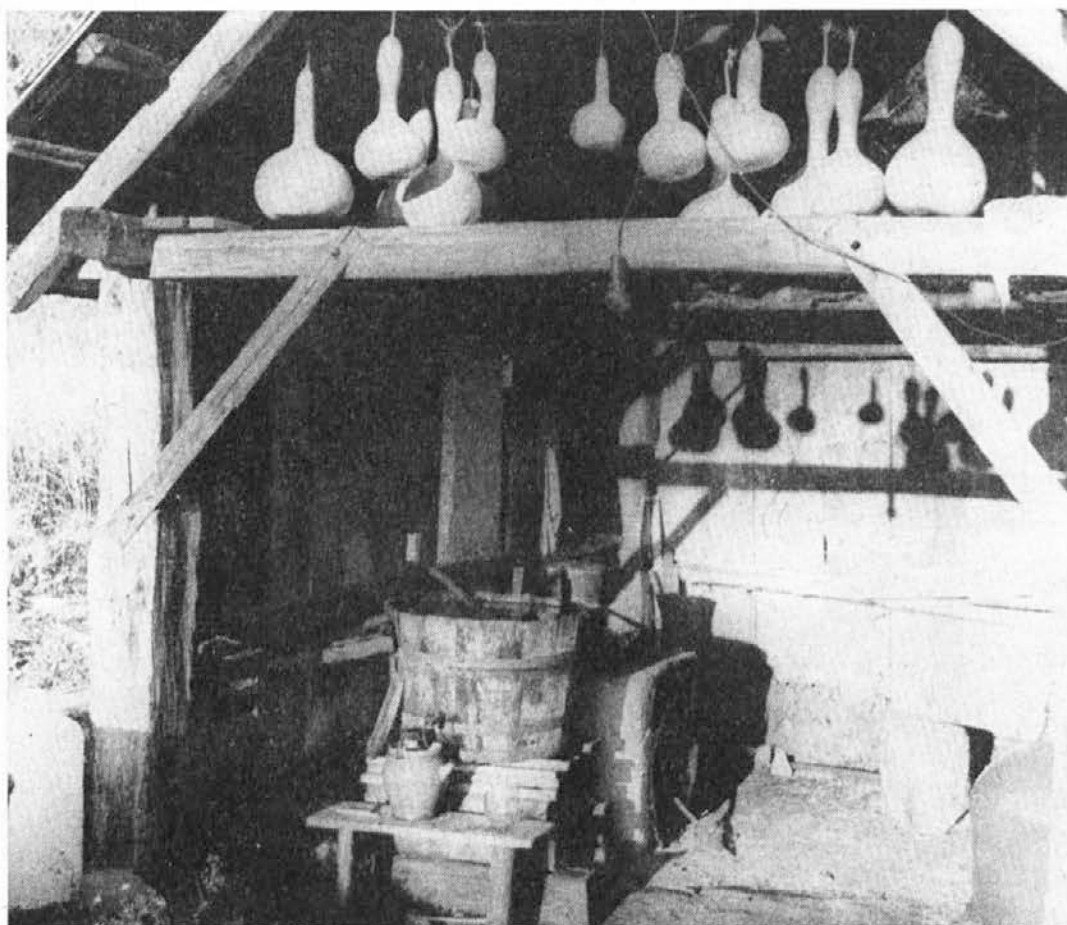
»Pišem polagoma še manjše reči, kolikor ob mnogih poteh, stanovskih in uradnih dolžnostih ter opravilih pač morem. V delu imam dve krajši noveli. A praviti kaj je isto, kakor obljubljeni. Obljuba pa dela dolg. In vendar je pot od misli skozi srce in roko na papir dolga, da človek včasih na njej omaga in ne napiše, kar je napisati nameraval ali tudi že začel. Zato je bolje, da z imeni počakamo. Kadar bodo stvari dozorele, jih pošljem v svet.«

»Pišete kaj za mladino, ki vaša dela tako rada čita?«

»Napisal sem krajšo črtico za mladino, ki v kratkem izide v »Vrtcu«. Če bog da, drugo še pride.«

»Kako presojate dela pisateljev naše mlade generacije?« (Danes je to že stara generacija — opomba pisca).

»So nekateri prav lepi talenti, ki nam bodo dali še mnogo lepega. Ko sem nekoč bral črtico Miška Kranjca v podlistku »Slovenca« — o nekem častniku v Belgradu in njegovem slugi, mislim — sem pisal gospodu uredniku »Vrtca« Volcu: »Nov pri-

Žganjekuha z vsem, kar spada zraven

Foto: Broman

Meškov grob

povedni talent smo dobili.« In so naslednja njegova dela to potrdila. Vsakega mladega literarnega delavca, če je res talent, se moramo veseliti.«

Ker pa smo imeli Slovenci že tisti čas več mladih listov, posebno razširjena sta bila »Vrtec« in »Naš rod«, slednjega je v precej visoki nakladi izdajala »Mladinska matica« v Ljubljani, sem mu stavil tudi o tem posebno vprašanje, ki se je glasilo:

»Kakšno sodbo ste si ustvarili z leti o naših mladinskih listih?«

»Za mladino pisati je težka stvar. Se zdi nekaterim pisateljem menda tudi bolj poniževalno delo. Pa ni. Naši mladinski listi skušajo svojo nalogo vršiti z najboljšo voljo. Bi pa bilo dobro, če bi si mogli pridobiti za sotrudnika tudi bolj znanega pisatelja, ki bi dal res kaj dobrega. Ko bi dobili Slovenci spet kakega »Cicibana!«

»Še mislite kaj na Koroško in dobre koroške Slovence?«

»Na Koroško mislim še vedno z največjo ljubeznijo. So bili sicer gori časi hudih bojev, vendar pa moram priznati, da so nasprotniki, tudi najhujši, kazali proti nam vendar vedno nekako gentlemanstvo in se je videlo, da nas tudi kot nasprotnike cenijo in spoštujejo.

Tako mi je npr. pisala nekoč neka gospa z Zile, da je tamkajšnji g. župan za mojih časov Gailer, tudi deželni poslanec in hud politični nasprotnik, a sicer pošten mož, rekel pozneje, ko so imeli nemške duhovnike: »Der beste war halt doch der Meško, wenn er nur nicht so ein Čuš gewesen wäre!« Koroška mi je dajala mnogo let kruh in krov, za kar sem vedno hvaležen. In našel sem gori mnogo res blagih src in zlatih prijateljev, ki se jih vedno z veseljem in ljubeznijo spominjam in mi je še danes težko po njih.«

S tem je bil najin razgovor končan. Verjemite mi, da sem se ta dan vračal v svoje Kotlje z velikim veseljem in zadovoljst-

vom. Če pomislim, da je moji prošnji ustregel, drugim, bolj študiranim, pa ni odgovoril, je jasno, da sem bil lahko zadovoljen in počaščen.

Po mojem odhodu iz Kotelj v Savinjsko dolino sva si še nekaj let pismeno voščila za praznike in novo leto. Pred drugo svetovno vojno sva se še enkrat srečala v Slovenjem Gradcu, ko sem se ravno vračal z obiska od brata Šimna, župnika v Podgorju.

Zadnjič pa sva govorila v onih žalostnih dneh, ko je Hitler napadel Jugoslavijo. Takrat sem začuda s svojimi vojaki branil odsek od kapelice, kjer se Hotuljščica izliva v Mežo (»Osiandrova kapelica« so ji rekli takrat), pa vse do Polančeve kisle vode pod Sv. Križem nad Dravogradom. Svoje komandno mesto sem imel v bunkerju pri železniškem mostu na Dobrijah, torej na očetovi domači zemlji. Bil sem zadnji jugoslovanski oficir, ki je s svojo četo zapustil obrambno črto, in to na povelje komande, ki je imela svoj sedež v Starem trgu pri Slovenj Gradcu. Premik smo opravili ponoči. Na srečo sem poznal teren vse tja do Sel in Slovenj Gradca. Okrog polnoči smo prispeli na Sele, kjer smo se v gostilni pri Klančniku okrepčali in odpočili. Toda to pot in dogajanje pred odhodom bom opisal kdaj pozneje. Pripominjam, da so bile Kotlje od Nemcev že zasedene, ko smo se mi pomikali mimo njih na Sele.

Okrog štirih zjutraj sem zbudil speč ter se začel pripravljati za odhod. Proti Slovenjem Gradcu nisem smel, ker so takrat Nemci mesto že zasedli, pot od Sel proti Podgorju pa mi ni bila dovolj znana, kajti takrat je bila še tema, zato sem se odločil, da se podam v farovž in zaprosim gospoda Meška za nasvet in pojasnilo.

Bilo je malo pred peto uro zjutraj. Gospod Meško je imel v svoji pisarni že luč. Potrkal sem na vrata. Zaslišim stopinje v veži. Kuharica Julka, katero sem dobro poznal, saj je včasih bila doma pri Cestniku, torej naša sosedka, me vpraša, kdo sem in kaj hočem. Odgovorim ji, da sem Župančev Zorko in da bi rad govoril z Meškom. Po glasu me je takoj spoznala in šla v pisarno

ter povedala, kdo sem. Meško mi odpre sam in me povabi v pisarno. Ko me zagleda, se prime za glavo in ne more verjeti, kako izgledam. Ponudi mi žganja in začne takoj spraševati, kako in kaj. Ko povem svojo željo, mi takoj ugodí. Sicer pa naj o tem srečanju govore Meškovi spomini.

V svojih spominih (glej Ksaver Meško, Izbrana dela IV. str. 295) je napisal naslednje:

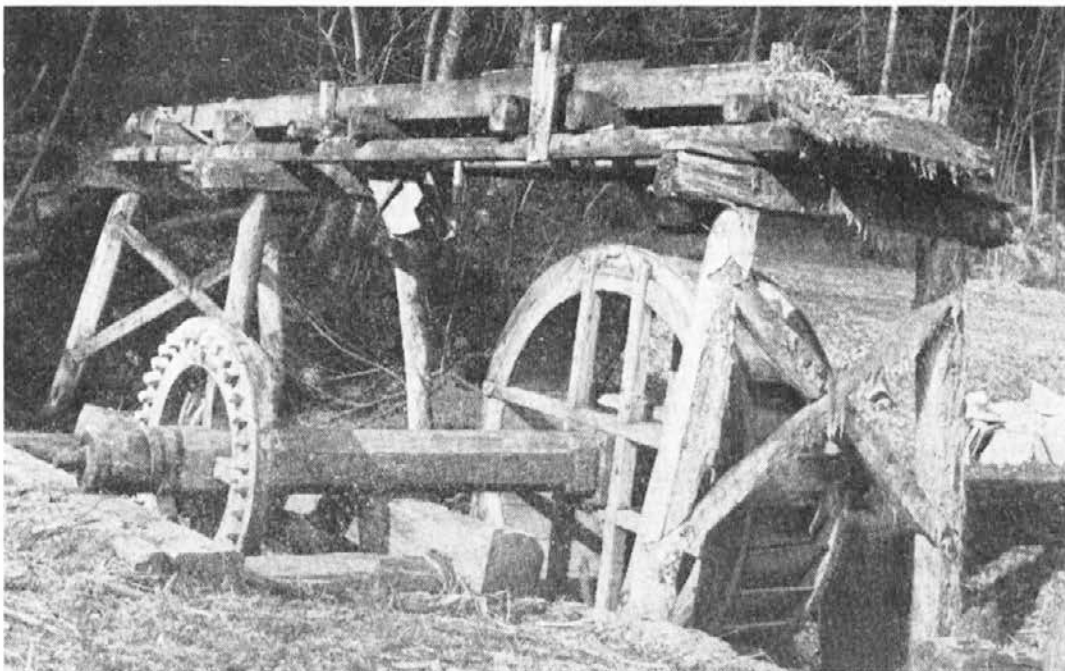
»Po nemirni noči sem zgodaj vstal in dobil ob petih zjutraj že drugi obisk: prišel je v polni bojni opremi g. Zorko Kotnik, bratranec Rajkov, šolski nadzornik za gorenjegrajski okraj, prej šolski upravitelj v sosednjih Kotljah, rezervni nadporočnik. Da je s svojo četo na poti v Šoštanj, ker se premoči niso mogli več ustavljati in bi bilo brez pomena, dati se postreljati brez vsakega upanja, da bi domovini s tem kaj koristili. Kod naj gredo, kje bi bilo najbližje — »Pokažem vam pot.« — »Ne! Ne hodite ven! Nihče naj ne ve, da sem bil pri vas. Samo malo mi opišite pot.« Razložil sem mu, kod naj gredo, da pridejo do sosednje župnije Podgorje, kjer župnikuje njegov brat, če se bodo utegnili pri njem oglasiti. Od Podgorja vedno po cesti. Čez malo časa je vsa četa korakala mimo župnišča.«

Tako Meško! Jaz pa sem mu še danes hvaležen za vso njegovo ljubeznivost, za njegove obiske v Kotljah, za vse, kar je lepega napisal za naše ljudi, ki so njegova dela tako radi brali, posebno za njegove mladinske povesti, katere smo starejši učitelji tako pogosto uporabljali pri vzgoji nam izročene mladine. Hvala mu!

Zorko Kotnik

»Zvestoba je v čustvenem življenju isto, kakor doslednost v umskem življenju — kratko malo priznanje bankrota.«

»Po dvajsetih letih romana je ženska podobna razvalini; toda po dvajsetih letih zakona je nekako podobna javnemu plosopju.«

Na Selah

Foto: Broman

Filip Mrdavšič

BRESKVE SO DOZORELE

Že se je nagibalo poletje k jeseni. Kakor da je narava prenasršena poletnega razkošja in bi se rada odpočila v mehki jeseni, je bilo. Zemljo, ki je podnevi trepetala v silni sončni pripeki, je na večer objela utrujenost. Noči, lepe avgustovske noči, so bile tople, spokojne.

Šumadinski vinogradi so se kopali v soncu. Grozdje je postajalo vse slajše; še nekaj tednov, pa bo trgateg. Ob mejah vinogradov so se nizko sklanjale veje prepolnih breskev. Žlahtni sad je počasi dobival rumenkasto barvo, iz katere se je smehljala zapeljiva rdečica, kakor na obrazu zalega dekleta.

Breskve so zorele.

Brusnikova babica je samevala. Odkar so bili Nemci izselili pred leti njeno družino v Srbijo, je preživela dosti samotnih ur. Mladi se vsak dan odhajali na delo, starka pa je posedala pred starinsko turško zgradbo in gledala stožčaste strehe vaških hiš, ki so se skrivale med murvami ob lenem potoku. Vas je bila tiha, kakor da je izumrla. Od daleč nekje, iz nezanih daljav, je čula babica v presledkih grmenje topov. Neredkokrat se je oglasila z višin bližnjega Juhorja partizanska strojnica.

Le s težavo je dvignila babica levo roko na zidek. Nič več je nista prav ubogali roki, ki sta toliko let opravljali najtežje posle hribovskih gruntarskih gospodinj. Sedaj sta bili križem prepreženi z nabrekli mi žilami in tako osušeni, da je samo še koža pokrivala izmučene kosti in kite. Ti

FILIP MRDAVŠIČ

* 27. 4. 1917 † 4. 1. 1969

Globoko zakoreninjen v rodno koroško zemljičico je živel tesno povezan z ljudmi svojega rojstnega kraja. Med nje se je vračal vsak dan, ko je nad trideset let opravljal v rudniškem laboratoriju delo analitika in tehnologa. Z bistrim in prodirnim pogledom prizadetega opazovalca je razkrival lepote domačega sveta in se opajal z njimi. Doživljal je sreče in tegobe svojih sokrajanov; enak med enakimi je z njimi vriskal, pel in žaloval.

Za svoje veselje, razvedrilo in za lajšanje duševnih stisk je rad prijel za pero ter pisal novele in črtice, s katerimi je izpovedoval svojo in svojih bližnjih usodo.

Zrastel je iz številne rudarske družine, ki ji trpljenje nikoli ni prizanašalo. Leta 1941, na dan slovanskih blagovestnikov Cirila in Metoda, se je zanj in za njegove začelo najhujše: iz objema prijazne, tople domačije jih je devet s culami na ramah krenilo na negotovo, štiri leta dolgo pot izgnancev. Okupator jih je obtožil za veliko krivdo in greh, ki se mu je po naše reklo — zvestoba.

Pokojni je prispeval pomemben delež h kulturnemu snovanju in ustvarjanju v Črni. Srečavali smo ga na odrskih deskah, kjer je z ljubiteljskim žarom in prizadevnostjo ustvarjal nepozabne like, kot so bili dedek Primož v Finžgarjevi Verigi, grof Herman v Kreftovih Celjskih grofih, grof Tah i v Kreftovi Veliki puntarji in Serajnik v Miklovi Zali. Sodeloval je na naših literarnih večerih in povsod, kjer koli so se utrinjala in porajala ljubiteljsko-kulturniška prizadevanja. Izpovedna moč njegove izbrane besede je bila tolikšna, tako prepričljiva, da nas je vedno prevzela.

Prehodil je svojo življenjsko pot od zibel do groba. Zdaj smo ostali brez njega sami. In hudo nam je.

Leopold Radovič

dve roki, ki sedaj nista bili za nobeno rabo, sta se še vedno nerodno sklepali k molitvi; pa tudi molek so le s težavo predstavljali okorni prsti.

V samotnih urah, ki jih je do smrti utrujena starka posvečala molitvi, so jo obiskovali spomini na preteklo življenje, preobteženo z napornim delom, ki pa je bilo po svoje lepo vse dotlej, ko so jo — mislečo še samo na odhod s tega sveta — pahnili v beli svet, da ne bi počivala v rodni zemlji.

»Sedaj tam gori pri nas,« je mislila starka, »spravljajo otavo. Saj pravijo, da kdor je med gospojnicama ne posuši, ta jo mora sušiti na peči. Kdo neki našo otavo kosi?«

»Sobota je danes,« je vedela starka. »Sobota je in sonce hodi v tem času že nizko nad Čofatijo. Še malo, pa se bo poslovilo od naših globač, predno se bo skrišlo nekje za Toplo in ugasnilo. Po pokošenih travnikih kupčajo otavo. Pri fari zvonit. Nedelja bo jutri.«

Misli so se ji jele trgati. Ni še domislila prve do kraja, že se ji je vsiljevala nova,

Filip Mrdavšič spomladi 1964

kakor bi se bala, da ne bo mogla preresetati vseh. Utrinki so bili, zdaj svetli in praznični, pa spet temni in bolni. Vse misli so težile v isto smer: rodilo jih je silno hrepenenje za izgubljenim domom. Zato so se na kraju tudi vse združevale v neutolažljiv jok strtega srca: vrniti se!

Trudno je klonila glava babici v drhteče dlani. Neizrekljiva slabost jo je objela, da še jokati ni mogla. Solze so se ji v boleči slabosti posušile. Samo dve, osameli in grenki, sta ji omočili lice. Vzdihi so se ji trgali iz srca, dokler ni onemela, brezmočna in strta.

Tedaj je prišel iz vasi Brusnikov Franc. Prinesel je polno kapo sliv. Ko je videl babico tako sloneti, je odložil kapo. Pristopil je k njej in jo tiho poklical.

Dvignila je glavo, nekam začudeno je pogledala Franca in si s tresočo roko obrisala sled solza.

»Babica, sliv sem vam prinesel,« ji je povedal Franc in kar nerodno mu je bilo, da ni rekel nič drugega.

K sanjarjenju nagnjeni fant je dobro poznal babičino bolečino in je vedel, da je njeno hrepenenje brezupno. S prijaznimi besedami jo je poskušal tolažiti in zamotiti. Prinašal ji je majhna darilca, ki jih je dobival v vasi. Ko je dozorelo sadje in so ga mu ponujali dobrovoljni kmetje, ga je zmerom tudi babici prinesel. Danes je nabral v Božinovem sadovnjaku polno kapo sliv. Ko se je vračal mimo vinogradov v vas, mu je dobrodušni Božin pridal lepih, sočnih breskev. Sadeži so bili tako nežni in okusni, kakor da bi se bilo vanje vpilo bogato razkošje poletnega sonca in jih prepojilo z vsemi sladkostmi.

»Kako vesela bo babica, ko jih ji bom prinesel,« je mislil Franc in žarek sreče mu je zasijal v duši. Toda babici breskev ni prinesel. Prehuda je bila skušnjava. Šele takrat, ko je pojedel vse, ga je spreletelo občutje sramu, ki ga je le s težavo odpodil: »Babica bo tudi sliv vesela.«

»Jejte, babica!« je ponudil starki.

Vzela je dve slivi. Roka se ji je tresla, ko ju je nesla k ustom. Potem je babica tiho zaprosila Franca:

»Tako zelo sem utrujena. Franc, prosim te, nesi me v posteljo!«

Bila je topla avgustova noč. Vas se je pogreznila v kratko poletno spanje. Še psi so potihnili.

V hiši, kjer so stanovali Brusnikovi, je trepetala lučka. Skozi odprta okna je vel blag vetrc.

Babica se je odpravljala. Že se je bila poslovila. Sedaj ni več govorila. Tiho je ležala v postelji in spokojno gledala skozi okno, kakor da bi mislila: v tej prijetni noči bo lepa pot. Potem je zaprla oči in nagnila glavo nekoliko naprej — malo bom še zadremala, saj še ni čas za na pot —

Tedaj je potihoma pristopila k postelji mati. Prižgala je rdečo svečo, ki si jo je bila oskrbela pred davnimi leti babica, da bi ji svetila ob uri slovesa. Med okorne prste babičinih rok, ki se nista nič več tresli, jo je namestila mati. Roki sta počivali v miru, ki ga je bil prinesel babici dihanje onstranstva. Dolgo zadrževanega ihtenja in joka niso mogli Brusnikovi še dalje krotiti. Krčevit jok, ki ni smel tudi se-

daj ob smrti motiti babice, je mahoma napolnil samotno bivališče izgnancev.

Babica ga ni čula. Žalost, pregnanstvo, solze, vse to je ni težilo več. Tudi misel na daljno domačijo, na rodni kraj, misel na grob med znanci mladosti, edina, poslednja zemeljska misel babičina, ki je do slej živela v njej, je ugasnila.

Čez nekaj časa so zapeli petelini. Rodil se je nov dan, ki ga babica ni več doživela.

Babica je ležala na odru. Kakor da bi se odpravljala k veliki maši, je bila opravljena. V blagi mir, ki ga je končno dosegla, ji niso peli domači zvonovi. O, kako daleč je bila od njih, pa vendar se ji je obraz v smrti smehljaj. Mnogo sveč ji je gorelo. Malih, drobnih voščenk so ji prižgali vaščani...

K odru je stopila starka Kruna. Ko je prižgala svečo, je stisnila babičino roko in položila k njej nekoliko breskev.

Franc je stal ob odru. Hotel si je čim globlje zarisati v dušo babičino podobo. Zagledal je breskve...

Hladni mravljinca so mu zagomazeli po hrbtu in udih. Ob pogledu na breskve mu je težka misel hotela razgnati srce:

— Ti, ki si hotel igrati babičinega tolažnika, ti, ki bi bil rad usmiljeni Samarijan, še tistih Božinovih breskev nisi mogel prnesti babici. Vse je izginilo: ljudje, oder, vse, vse! Samo breskve, lepe zrele breskve so ostale. In pa gorjupa misel.

Tedaj je pogledal babico. Velika prošnja je bila v njegovem pogledu: »Oprostite, babica!«

In videl je smehljaj na babičinem obrazu...

Morava šepeta skrivnosti svoje poti vitkim akacijam, ki se pozibavajo na bregu v vetrcu. Za gajem akacij je njiva: kraj miru. Tam je med grobovi grob, majhen babičin grob. Poletje se je nagnilo. Še malo, pa bo jesen.

Daleč, na kraju enolične ravnice je vas. Nad njo so vinogradi.

Sedaj so tam breskve že vse dozorele.

(na Šteknáčem), Šteknéčä fráta (Šteknáčä fráta)¹

KUPLÉN: Kùplen, Kuplénka, p'r Kuplèni, Kuplènu vrh

PUŠNIK: Púšnak, Púšnca, p'r Púšnáki, Púšnkava úoba

KVASNIK: Kvasník, Kvasníca, p'r Kvasníki, Kvasníku Juri

MIHELJ: Mihélij, Mihélijka, na Mihélijäm, Mihéli Anza

PRIKRŽNIK: Prikržnik, Prikržnca, p'r Prikržnki, Prikrško, Prikrški Nantl

OPRESNIK: Opriesnik, Opriesnca, p'r Opriesnki, Opriesnku Tina

MONK: Mónk, Mónknä, p'r Mónki, Mónku mlin

ŠPANARJEV MLIN: Špánarju mlin, Špánarju mlínar, Špánarjava mlínarca

KOKALJEV MLIN: Kókalu mlin, v Kóka-lem mlinu

LENIJEVA BAJTA: Lienijava bajta, p'r Lieniju, Lieniju Miha

KLOŠTERNIK: Kvóštrnk, Kvóštrnca, p'r Kvóštrnki, Kvóštrsko, Kvóštrnku sviet

SADOVNİK: Sadóvnk, Sadóvnca, p'r Sadóvnki, Sadóvnkava Neža

MERKAČEV MLIN: Mrkáču mlin, Mrkáču mlínar, Mrkáčäva mlínarca

Domačä imenä

(Iz narečnega gradiva študijske knjižnice na Ravnah)

TOLSTI VRH Tóusti vrh

OB KAPELICI: Ob kapélci

KUMER: Kúmar, Kúmra (Kúmrnä), p'r Kúmri, Kúmrava bajta

CESTNIK: Cies(t)nik, Cies(t)nca, p'r Cies(t)nki, Cies(t)nku mlin

SVETEJ: Svéti, Svétijka, p'r Svétiju, Svétijeva bajta

KOKALJ: Kókal, Kóka-ka, p'r Kókali, Kóka-ka-va bajta

JANKOVA ŽAGA: Jánkava žaga

MALIŠNIK: Malíšnik, Malíšnca, Malíško, p'r Malíšniki, Malíška bajta

PEČOVNIK: Pečovnik, Pečovnca, p'r Pečovnki, Pečovnku Grèga

LİPOVNIK: Lipóvník, Lipóvnca, p'r Lipóvnki, Lipóvski Minč

EBERLE: Ébrl, Ébrlnä, p'r Ébrlu, na Ébrläm (Ébrlnaväm), Ébrlä (Ébrlnava) bajta

ZAGRŠNIK: Zágršnik, Zágršnca, p'r Zágršniki, Zágrški Štef

ČEVNIK: Čievnik, Čievnca, p'r Čievniki, Čievnku Falént

STUDENČNIK: Studénčnik, Studénčnca, p'r Studénčniki, Studénčki hliev

RUTNIK: Rútnik, Rútnca, p'r Rútnki, Rútnkava kapélca

SPODNJI LEČNIK: Spúodni Léčnik, Spúodna Léčnca, p'r Spúodnäm Léčniki, Spúodne Léčnku Gabr

LEČNIKOVA BAJTA: Léčnkava bajta

BRUSNIK: Brusník, Brusníca, p'r Brusniki, Brusníku Bvaž

ŽMOLAK: Žmolák, Žmolakinä-Žmoláknä, p'r Žmoláki, Žmoláka Pepca

LAMPRET: Vámpret, Vámpretnä, p'r Vámpreti, Vámpreči Gustl

VEGL: Vegl, Veglinä-Véglä, p'r Véglni, Véglava bajta

IVAT: Ívat, Ívatnä, p'r Ívati, na Ívačem, Ívačä bajta

ZGORNJA ŠTEHARSKA BAJTA: Zgúorna Šteharska bajta

SPODNJA ŠTEHARSKA BAJTA: Spúodna Šteharska bajta

ŠTEHARNIK: Štehárnèk, Štehárnca, p'r Štehárnki, Štehárje, Štehársko, Štehárski vrh

JEZERČNIK: Jezérčnik, Jezérčnca, p'r Jezérčniki, Jezérčka Micka

JAKOB: Jákop, Jákopnä-Jakopíca, na Jákopljäm, Jákopljä nóvnä, Jakopljä bajta

KOREŠNIK: Koríšnk, Koríšnca, p'r Koríšniki, Koríšnkava Míla

BIDRIH: Bídrih, Bídrihnä, p'r Bídrihi, Bídrihava Míca

ČOŽVAH: Čúožvah, Čúožvagnä, p'r Čúožvagi, Čúožvagu mlin

ZGORNJI LEČNIK: Gúorni Léčnk, Gúorna Léčnca, p'r (te) Gúornem Léčniki, Gúorne Léčnkavi sini

AJNŽEK: Ajnz(i)k, Ajnzknä-Ajnzkinä, p'r Ajnzki, Ajnzku Anza

BLAJMIŽ: Blájmiš, Blájmižnä, p'r Blájmiži, Blájmižäva bajta

KNEPS: Kníep(u)s, Kníep(u)snä, p'r Kníepsi, Kníepsava žaga, Kníepsu mlin

HUDOPIŠK: (H)udopíšk, (H)udopíšknä, p'r (H)udopíški, ((H)udopísku grunt

ČEBUL: Čebú, Čebulíca, p'r Čebúli, Čebúvu Lojz

MEDVED: Médved, Medvéjka, p'r Medvédi, Medvédu mlin

MAGRIČ: Magrič, Magrička, p'r Magriči, Magriču Jaka

ŽMELCAR: Žmélcar, Žmélcarca, p'r Žmélcarji, Žmélcarjava Gelka

TRAVNEKAR: Travnékar, Travnécarca, p'r Travnékarji, Travnékarju mlin

SPANERC: Španíerc, Španíerčnä, p'r Španíerci, Španíerču Tonč

RUTAR: Rútar, Rútarca, p'r Rútarji, Rútarju Pep

TONI: Tóni, Tónijka, p'r Tóniju, Tónijava bajta

LEŠNIK: Liešnak, Liešnca, p'r Liešnáki, Liešnáku Jokl

PURK: Púrk, Púrknä, p'r Púrki, Púrkava bajta

ŠTEKNE: Šteknä, Šteknétnä (Šteknátnä), p'r Šteknéti (Šteknáti), na Šteknéčem

KOROŠKI ZELOVEC Koroški Zelóvc²

MLATEJEVA BAJTA: Mvátijava bajta, Mvátiju bajtlar, Mvátijava bájtlarca, p'r Mvátijavi bajti, Mvátijävä bajtä deklétä

MEŠNJAK: Meš(n)ják, Meš(n)jica, p'r Meš(n)jáki, Meš(n)jákava Micka

VRHNJAK: Vrh(n)ják, Vrh(n)jica, p'r Vrh(n)jáki, Vrh(n)jákava Tončka

MRAK: Mrák, Mráki(n)ja, p'r Mráki, Mrákava bajta

TAJHTERJEVA BAJTA: Tájhterjava bajta

GROBAR: Grúobar, Grúobarca, p'r Grúobarju, Grúobarjava, Grúobarju vrh

POKRŽNIK: Pókržnik, Pókržnca, p'r Pókržniki, Pókrška bajta

KONEČNIK: Konéčnk, Konéčnca, p'r Konéčniki, Konéčka bajta

SPODNJI KONEČNIK: Spúodni Konéčnk, Spúodna Konéčnca, p'r Spúodnäm Konéčniki

ZGORNJI KONEČNIK: Zgúorni Konéčnk, Zgúorna Konéčnca, p'r Zgúornäm Konéčniki

BREZNIK: Brieznek, Brieznca, p'r Briezniki, Brieznkava Léna

CENCNOVA BAJTA: Ciencnava bajta

TRESK: Tríesk, Tríeskija, p'r Tríieski, Tríieskava Nána

KOREN: Koríen, Korienka, p'r Koríeni, Koríenu Ándrej

ZGORNJI POTOČNIK: Zgúorni Potúočnik, Zgúorna Potúočnca, p'r Zgúornäm Potúočniki, Potúočka bajta

PUŠNIK: Púšnik, Púšnca, p'r Púšnéki, Púšnkavo bregóvje

JELEN: Jèlen, Jelénka, p'r Jelèni, Jelènu vrh

LESKOVEC: Léskovc, Léskovčnä, p'r Léskovci, Léskovču Vóranc

ZAGERNIK: Zágrnik, Zágrnca, p'r Zágrnku, Zágrnku Lips

¹ Z Raven gor gleda je proti Strojni je prva izgovorjava, doma gori na Strojni pa druga.
² Ker reče ljudstvo »Prežihov Vóranc«, je dejal birokrat »Prežihov Vóranc«. Ker pravi ljudstvo »Hotúljei«, je rekel birokrat »Kotúljei«. Ker reče ljudstvo »Zelóvc«, je rekel birokrat »Sélovec«. Vse zato, da je malo drugače. Pa birokrat je tudi etimolog.

Inž. Mitja Šipek

ČUDEŽ

Pravijo, da se ne gode več, na Ravnah pa lahko trdimo, da se še. Čudež se je zgodil 22. februarja zvečer, ko je bila dvorana v Titovem domu nabito polna, pri vsem tem pa niso gostovali niti bitli niti popevkarji, temveč so peli pevski zbori iz naših občin.

Take prireditve na Ravnah zares že dolgo ne pomnimo. Nastopilo je kar devet zborov od Pliberka do Mislinje, moški, mešani, upokojenski in mladinski, kmetje in profesorji, skratka vsi, ki ljubijo pesem. Poslušalci pa, kot da so se prerodili, vse je hitelo v Titov dom, tako da je zmanjkalo prostora in so se morali nekateri vrniti domov. Ja, ko bi bila kulturna dvorana taka, kot je športna, bi bilo lahko!

Ta večer, ko je pela naša dolina, ima svoj veliki pomen. Namen srečanja pevskih zborov ni tekmovanje in ocenjevanje, kako kateri od zborov zapoje, namen je zbrati vse ljubitelje pesmi na enem kraju, da drug drugemu v pozdrav zapoje. To je tako, kot če se enkrat v letu sreča velika družina, ki je raztrese na daleč naokoli, družni pa njene članke ozka družinska vez, tako nas družni ozka družinska vez — ljubezen do petja.

Odkar človek živi, verjetno poje in pesmi mu ne bo nihče vzel. To je eden izmed načinov, kako skuša človek ubežati vsakodnevni skrbi, kako skuša najti svoje bistvo v melodiji in harmoniji. Ni ga človeka, ki ob pesmi ne bi želel, da bi bil ves svet njegov prijatelj in on njemu, ni ga bitja, ki si ob ubrani pesmi ne bi želelo, da izgine s sveta vse hudo in grdo in da večno traja zanos plemenitosti, prijateljstva in spoštovanja od zgodovine preko sedanjosti in v neskončnost. V pesmi je nadnaravna moč.

Pesmi moramo strogo ločiti. Tudi popevka je pesem, ki budi lahko tako različna čustva. Žal je danes vse več popevk, ki jih je rodil pohlep po slavi, ekstravaganci, po velikih efektih za nizko ceno, popevk, ki so v sramoto današnji človeški družbi, ker lahko zaslužijo nizkotna in temna hotenja v človekovem karakterju, namesto da bi požlahtnjevale plemenite črte v njegovi psihi in tako lajšale življenje njemu in njegovi družbi.

Večer je bil zborovski, pesmi v veliki večini narodne. V njih je zgodovina, modrost, ljubezen in solze; pesmi so naša zgodovina in naša stvarnost, so naše zrcalo. Vsak zbor jih poje po svoje, saj so zbori zbrani od Podjune do Mislinjske doline. Nekateri pojo kvalitetno, drugi po domače, vsi pa od srca, zato jim ne bomo sodni-

ki, temveč bomo z njihovo pesmijo zaživeli in zavriskali od Črne do Velenja.

Najprej je nastopil moški pevski zbor »Šentanevski pavri«.

Ta zbor pravzaprav sploh ni zbor v pravem pomenu besede, saj nima niti pevovalce niti not. Poje od srca. Nihče ne ve, kdaj je zbor pravzaprav začel, verjetno so pretekla že stoletja, ko so fantje prepevali pod lipo, pa na godih in ovsetih, na grobu in steljeraji. Stari so umirali, mladi so pristopali, nihče jih ni iskal, prihajali so sami.

Zbor v današnjem sestavu šteje 20 članov, ime pa je dobil bolj zaradi snemanja na televiziji. Povečini so to kmetje, delavci in upokojenci. Najmlajši ima 20 let, najstarejši pa 76. Na vaje hodijo v Šentanel od Meležnika in Raščnika in Sabodina pa od Goleka po dve uri in več peš. Morda so še kje v Sloveniji taki ljubitelji pesmi. Zbor je imel tri oddaje po radiu, dva posnetka je napravil Glasbeno narodopisni inštitut v Ljubljani, ki je razen tega posnel tudi na film celotno steljerajo. Lani pa je zbor pripravil polurno oddajo po televiziji v ciklusu »naši zbori«. Za letos pripravljajo »gnojvozo« za RTV, pa morda še kaj.

Ker pojo same domače, so tudi to pot zapeli tri iz svojega kraja. Stopili so v krog kot doma in pozabili, da so na odru. »Z nobenim purgarjem kne grem jas tavšat za mojo burno kajšico« so zvene na dolgo razvlečene »štíme« in kot da je zašumel temni les in zadišala košata lipa, je prevladalo mehko vzdušje toplega poletnega večera med lipami pri kapelici in je držalo srca privezana na veliko doživetje, ki ga besede ne morejo izpovedati, ki ga je mogoče le doživljati.

Za njimi so nastopili Črjani.

Črna je kraj, kjer pevcev nikdar ni manjkalo. Poznani so že iz časov, ko so božjepotniki hodili v kirfat v Solčavo in so si oddihvali v Črni. Ta božji turizem je bil tako razvit, da je menda v Črni bila do pred nedavnim vsaka druga hiša gostilna.

Moški pevski zbor, ki je ta večer nastopal, je zrasel iz nekdanjega mešanega cerkvenega pevskega zbora, ki ga je že od leta 1935 vodil Piko Franc — organist, laborant in sedaj upokojenec.

Zbor ima 16 do 18 članov, po sestavu delavce, kmete, obrtnike in nameščence, vadi pa v stanovanju zborovodje Pika. Najmlajši pevec ima okoli 25 let, najstarejši pa 66. Na programu so narodne in umetne pesmi, kakor pač nanese, nastopali pa so s samostojnimi koncerti v dolini in izven nje, enkrat tudi po radiu.

Kot vsi zbori se je tudi ta predstavil s tremi pesmimi.

Ko sem pred nekaj dnevi obiskal pevovalce Pika in mi je natančno pripovedoval svojo pevsko storijo, me je nekje v duši zaskelilo. Vse življenje je živel, da je pel in ni pel zato, da je živel. Sedaj je v pokoju. Črjani bodo peli, dokler bo Piko pel. Kaj pa, ko Pika ne bo, ali bo še kdo živel zato, da bo pel, ali pa bo... pika?

Krpuhova kašta v Jazbini, stara sto let

Nastop tretjega zbora večera je napravil globok vtis na vse: moški pevski zbor društva upokojencev s Prevalj in z njimi skoraj hromi pevovalca tov. Lebič.

Kot je kulturno življenje na Prevaljah nasploh zelo razgibano, seveda tudi glasbena dejavnost živi tako kot nikjer drugje v občini. Saj imajo Prevalje kar tri pevske zборе, pri tem pa ni všteti šolski zbor.

Moški pevski zbor DU slavi letos deveto obletnico. Šteje 17 članov, povečini so delavci, le dva uslužbenca. Vsa leta jih vodi tov. Ivan Lebič, sedaj učitelj v pokojju. Najmlajši pevec ima okoli 40 let, najstarejši pa 72 — razmeroma visoko povprečje, ki pristoji tudi imenu zbora. Na repertoarju ima zbor največ narodnih pesmi in vsako leto ima samostojne koncerte, vadi pa v lastnih prostorih.

Požrtvovalni zborovodja tov. Lebič kljub boleznim močno drži zbor skupaj in pravi, da je blagohotna naklonjenost krajanov zboru in njemu najlepše plačilo za trud.

Ker se simpatični zborovodja ni mogel zlahka okreniti, je navdušenim poslušalcem pomahal z roko in sam samcat na odru počakal svoj drugi zbor, ki je za moškimi nastopil, svoj mešani pevski zbor. Ta je šele lani nastal, ima 12 članov, med njimi so štiri pevke, pa takšne, da zacinglja. Kljub temu da se je zbor šele rodil, je že imel dva samostojna nastopa. Tov. Lebič, iskreno vam čestitamo!

V zaključku prvega dela programa je nastopil še mladinski mešani pevski zbor iz Mislinje, ki ga vodi učitelj Tone Gašper. Zbor je pričel z delom 1967 in ima 22 članov. Ta večer je bil njihov prvi nastop izven domačega kraja.

Prijavil se je precej pozno, vendar smo vsi veseli, da se je prijavil k sodelovanju, saj je tako popestril ta prijetni večer kot prvi zvončki pomladijo zgodnje pomladno jutro. V mladih je bodočnost in tudi

DOBRIJE

BLATNIK: Bvátnik, Bvátncá, p'r Bvátniki, Bvátнку kvanc

POTOČNIK: Potúočnik, Potúočncá, p'r Potúočniki, Potúočńka bajta

ŽUPANČ: Župánc, Župáncńá, p'r Župánci, Župáńču Míni

JUH: Juh, Júgná, p'r Júgi, Júgava Tončka

JERIČ: Jeríč, Jeríčńá, p'r Jeríči, Jeríču Ándrej

najbolj kristalni glasovi, mi pa se vsi čudimo, če se v kakem zboru pojavi tudi mladenič ali deklica, tako silno živimo pod psihozo ostarelih pevskih zborov, da se je še napovedovalec usodno usekal, ko je napovedal povprečno starost zbora — dvajset! Kje pa! Dekleta so glasno protestirala — »poglej ga, saj se sploh ne spozna!« Da, prav so imela; okoli 16 in nič več. Po tej poti se jim napovedovalec oprostí in za odkupnino ne bo napovedal starosti, ko bodo zares dvajset.

V drugem delu večernega sporeda se je predstavil **fantovski pevski zbor ravenške gimnazije**, ki ga vodi prof. Tone Ivartnik.

Dvanajst jih je, vadijo dvakrat tedensko po dve uri, žal pa bo čez nekaj mesecev zbor izgubil kar osem članov maturantov. Upamo, da bo prišlo na njihova mesta osem in več drugih, ti pa naj poneso pesem naprej na fakultete, v službe in življenje.

Nekdo mi je pripovedoval, da so tako navdušeni nad petjem, da jim prav pridejo odmori ali kaka izpadla učna ura za vaje kar na prostem. Torej Korošci ne odpovedo! Tako so se rodili pevci in zbori, na katere smo ponosni, npr. Krpači, Koroški oktet in še povsod drugod v drugih pevskih zborih raztreseni pevci, ki so na ravenški gimnaziji pričeli.

Če bi razvrstili po krajih, se je program večera nato preselil na dolinske zборе.

Moški zbor DPD Svoboda Prevalje je nastal iz nekdanjega že precej poznane »Okteta pod Uršljo«. Sedaj šteje 16 članov, vodi pa ga tov. Marjan Trdina — učitelj iz Črne. Ne smemo pozabiti na pot in uspehe prejšnjega zbora, zabeležili so čez 100 javnih nastopov, med temi tudi snemanje na radiu Celovec in Maribor.

Upamo in želimo, da novi zbor nadaljuje in še požlahti uspešno zborovsko življenje predhodnika.

V novem sestavu je prav prijetno presenetil, najvažnejše je, da ni razpadel. Pa ni in ne bo, ker je žeja po pesmi premočna.

Koroškega okteta z Raven skoraj ni potrebno predstaviti, saj ga tako dobro poznamo in se nam znova in znova predstavi z vse bolj kvalitetnim programom. Posebno se je kvaliteta dvignila, odkar je umetniško vodstvo prevzel prof. Ivan Leskobar, saj se doma in na tujem lahko uvršča blizu vrhunskih zborov. Omeniti moramo nekaj pevcev, ki že 10 let pojo pri oktetu — Fink Lojze, Ivartnik Tone, Gregl Peter in Vinkler Alojz.

Deset let je dolga doba in ni mogoče prešteti vseh ur, ki jih je bilo treba žrtvovati, posebno še, če je hvaležnost krajanov taka kot do gramofonske plošče, ki jo zavrtimo, kadar jo potrebujemo. Kljub temu pa tak odnos ne more okrniti notranjega zadovoljstva, ki ga čutijo člani zbora in vsi ljubitelji pesmi ob uspehih našega okteta.

Ko je izzvenela zadnja »ribniška«, nekaj trenutkov ni bilo aplavza. Zato ne, ker nismo prišli do sape; poslušalci namreč, ne pevci. Ali se Ravenčani sploh zavedamo, kaj imamo in kaj nam sosedje daleč naokoli zavidajo — Koroški oktet!

Naš večerni spored je zaključil **združeni moški zbor SPD Edinost iz Pliberka**.

Zbor nam je že poznan, saj nastopa v različnih krajih Slovenije, vodi pa ga g.

Hartman Foltej. Šteje 20 pevcev, število se menja navzgor, sestav je različen, od delavcev in kmetov do uslužbencev in obrtnikov.

Izbor pesmi je različen, zelo dobro pa jim seveda ležijo naše koroške narodne pesmi. Podčrtati moramo veliko poslanstvo tega zbora, saj je eden od najmočnejših glasnikov slovenske besede in zgodovine na Koroškem in vsem nam za lep vzgled.

Želimo, da bi še mnogokrat peli pri nas, mi pa bomo vrnili obisk, da »šega dov ne pride«, saj še ni tako dolgo, odkar so naši očetje hodili v Podjuno podoknice pet, pa še v coklah in jih ni zgrivavo.

Turistična Črna

O uveljavljanju turizma v našem koroškem predelu se zadnja leta vedno več govori in piše. Na konferencah občinske skupščine, krajevnih skupnosti in sejah turističnih društev v Mežiški dolini se vedno bolj razmišlja in razpravlja o turistični vlogi njihovih krajev. Beseda »turizem« se pojavlja danes skoraj na vseh javnih zborih. Svoje mesto si je pridobila celo na posameznih razpravah v podjetjih. Ideje dežujejo, uresničitve pa dokaj zamujajo. Res da se je zadnje čase na tem področju tudi veliko storilo, vendar se večina za razvoj turizma pomembnih objektov in zamisli o novih porazgublja in zapira v ozke krajevne meje. — Tudi Črna. Za turistični razcvet navzven in za širšo uveljavitev je potrebno več denarja. Denarja pa je za širjenje turizma vse premalo, predvsem v krajih, kjer turizem še ni popolnoma shodil.

Razen sredstev za osnovne investicije je za doseg cilja potrebna pri tako zahtevni nalogi, kot je razvijanje turizma, tudi prevzgoja ljudi v to smer. Predvsem pa je za to potrebno mnogo dobre volje do tega dela. No, ravno to pa v Črni najdemo. In morda je edino to, kar je pripomoglo, da je Črna na Koroškem tako med domačimi kot med sosednjimi avstrijskimi gosti danes že poznana in se prebivalci Črne ter njene okolice z obilico dobre volje zavzemajo za to, da bi v svoj kraj privabili tudi oddaljeneje goste.

Za hitrejši razcvet turizma v zgornji Mežiški dolini, so nujno potrebne dobro urejene ceste. Čeprav se tudi te iz leta v leto dograjujejo, je premalo poudarka na ureditvi glavnih prometnih žil v dolini. Mejni priključek od avstrijske meje do Poljane je v silno slabem stanju in bi ga kazalo čimprej urediti. Prometni slepič, ki se neha v Črni, je nujno treba odstraniti in urediti prometni tok z urejeno cesto do Šoštanja. Črnjansko in šoštanjsko turistično društvo se za izgradnjo te ceste zavzemata že dve leti, obljubljen je tudi pomoč območnih gospodarskih organizacij in pristojnih cestnih ter republiških zavodov, vendar se stvari okrog izboljšave te ceste odvijajo zelo togo. Cesta Črna — Logarska dolina pod južnim pobočjem Olševe, ki bo do kraja dograjena letos, je zaradi svoje slikovite panorame izredno zanimiva in za turista zelo privlačna. Navsezadnje pa bo to le gozdna kamionska

Če smo kje lahko občutili mehko koroško dušo, smo jo lahko ob teh pesmih, ki so jih zapeli Hartmanovi. Tako mirno in spokojno, kot da valovi pšenično klasje na libuškem polju, tako je poslednji zbor odpel z libuških polj pavrom s šentanelške rebri in knapom in fužinarjem in olcarjem, potem pa so stopili vsi skupaj, 160 grl je zapelo furmansko — »Moj puobič je furman, pa fura pvohé, z visoke pvanine dou na ravno polé«.

Kdor je doživel ta večer, je šel poplakan domov in bo prihodnjič prav gotovo zopet prišel pa še sosedo bo pripeljal.

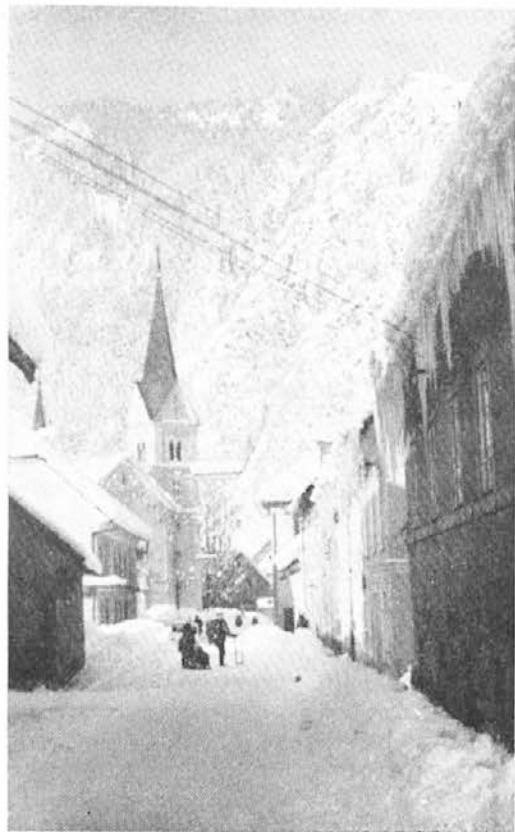
Toda kam jih bomo dali — to pomislite Ravenčani in recite svojo besedo!

cesta in je vprašanje, kako bo čez leta vzdrževana. Če bo dobro, potem se bo izplačalo napotiti turistu tod že zaradi izjemnega pogleda na pestri masiv severnega dela Kamniških alp, Logarske in gornje Savinjske doline. Sicer pa se gozdno kamionske ceste, ki igrajo v okolici Črne izredno pomembno turistično vlogo, vsako leto dopolnjujejo in daljšajo. To je pomembno predvsem za tako imenovani kmečki turizem, ki se pri nas pojavlja kot nova oblika obrobno alpskega turizma. V ta namen je izdalo lani turistično društvo v Črni ob podpori kmetov vzgleden turistični prospekt s tematiko kmečkega turizma, za katerega so skoraj vsi gozdni posestniki darovali les.

Morda je ravno sedanja odmaknjenost Črne ter njene okolice pripomogla k temu, da postaja v svojem primarnem ambientu vedno bolj zanimiva za današnje »nomade«. Hrup mest in enolično avtomatizirano življenje v prenaseljenih krajih preganjata ljudi k aktivnemu počitku med gozdove, potoke in samine. Turistični delavci iz turistično razvitih dežel vedno bolj opozarjajo na dragocenost zelenih gozdnatih površin, ki jih človek z industrializacijo nenehno uničuje. Svet med Uršljo goro, Raduho, Olševo in Peco pa je svet gozdvov — neprecenljiv rekreativni zaklad.

Jugoslovanska-avstrijska zaščitena krajina, ki zajema v predlogu na naši strani vse predele od Tržiča, Kamniške Bistrice, Logarske doline, Raduhe in Olševe do doline Tople in severnega obronka Pece, tvori zelo ugodne naravne turistične pogoje za vse kraje ob tej črti, posebno še za Črno, kjer sega z zajetjem doline Tople prav do nje same. Arhitektonska prvobitnost kmečkih domačij v dolini Tople predstavlja iz redkosti alpske etnografske celote zanimiv primer, ki bo turista v prihodnje vedno bolj mikala.

Vsega tega naravnega imetja Črnjani danes niti ne izkoriščajo dovolj, imajo pa ga pred očmi pri svojih načrtih o turistični perspektivi. Zaenkrat mislijo še bolj na občasni turizem, na ustaljene vsakoletne prireditve, na urejevanje uslužnostnih lokalov in podobno. Med ustaljene turistične prireditve spada v Črni vsekakor koroški turistični teden, ki bo nosil letos že zaporedno številko XIII. Vsebinska te

Bela Črna

priveditve se iz leta v leto pestri. Pretežno športne prireditve, ki so nekdanje v programu prevladovali, zamenjujejo zadnja leta oživiljeni ljudski običaji in šege, dramske predstave domačega društva DPD Svoboda, literarni večeri, katere v Črni presenetljivo radi obiskujejo vsi, od rudarjev in gospodinjav do gozdarjev in drugih, razstave fotografov-amaterjev in podobno. V lanski turistični teden so vključili tudi »ziljsko štehanje«, ki ga bodo letos popestrili še z »visokim rejem« in »koroško ovsetjo«. Bilo bi prav, če bi tudi ta točka programa našla svoje stalno mesto v sporedu koroškega turističnega tedna.

Druga taka stalna prireditev je bil koroški smučarski teden, ki pa je zaradi pomanjkljivega kritja stroškov prireditve zadnji dve leti prenehal. Stalne zimske športne prireditve, kot so Kristlov veleslalom in nočni slalom, so se sicer še obdržale, vendar bi naj tekmovanj iz zimskega športa bilo v Črni čim več. Izredno ugodne vsakoletne snežne razmere v Črni nudijo za to vrst športa vse pogoje. Domači smučarski delavci se trudijo storiti čim več v prid zimskega turizma tudi brez denarja. Vsega pa se tudi z dobro voljo ne da napraviti brez sredstev. Na odličnih smučiščih nad Črno manjka smučarskih žičnic, ki bi postavile tukaj trden temelj vsemu zimskemu športnemu življenju.

Črnjani radi govorijo o svoji Črni. Da je lepa, pravijo, in da so najrajši doma. Prijetno zabavno vzdušje si znajo pripraviti kar sami, pa četudi včasih le na navadni sobotni veselici. Cenijo družabnost in radi sprejmejo goste pod svojo streho. Zaupljivi so, pa tudi kritični, če jim kdo od drugod posega v njihovo življenje in načrte. Takrat pokažejo tudi svojo upornost — človeško in pošteno. V svoji duši so enotni in široki, v nasprotju z njihovo ozko dolino. Vkoreninjeni so med gorami, ki skrivajo v sebi prepolno čudovitih kristalov, kateri dobijo svojo vrednost in mikavnost šele na izdelanih rokah rudarjev. Veselijo se med gorami; na njihovih pobočjih so rodovi tu in tam skrčili nepregledne gozdove za velikosti sončnih jas, na njih postavili svoje kmečke domačije in zagrebli z rokami rodovitno seme v deviško zemljo. Skozi stoletja se je njihova kri pretakala s sončnih bregov v dolino sotočja Javorskega potoka, Bistre in Meže. Zdaj vsak dan zarana hite od tod v mežiške rove, v ravensko železarno, v gozdove, v službe. In nazaj v planine hite na sonce in spet nazaj v Črno, ker se bliža praznik in bodo prišli gostje.

Andrej Šertel

Jubilej gorske reševalne službe na Koroškem

V našem vsakdanjem življenju, delu in naporih si sleherni zaželi, da bi delček svojega prostega časa prebil kje, kjer mu prija, saj od tega pričakuje, da se bo sprostil in si nabral novih moči za jutrišnji dan. Vsak si po svoje kroji življenje v prostem času. Močno so zastopani oni, katerim je najbolj priljubljen način razvedrila življenje v naravi, med gorami in strmimi vrhovi. V tej družini imamo zopet posebno skupino ljudi, ki se ne zadovoljuje samo s pohodi na vrhove, ampak svoje moči preizkušajo s premagovanjem raznih težkih smeri po nenadelanih poteh s plezanjem — to so alpinisti.

Biti alpinist pomeni, da je človek neustrahšen, poln življenja, uverjen v svoje telesne in duševne zmogljivosti, da ne bo klonil pod še tako težkimi spoprijemi z goro ali s smerjo, ki se jo je odločil premagati. Tudi v naši dolini živi takšna družina ljudi. Ne samo imena preplezanih smeri v gorah od Uršlje, Pece in še posebno Raduhe, ampak posegi in uspehi tudi v Kamniških in Julijskih Alpah so pričča, da so koroški alpinisti pridno pri svojem delu.

Po naših planinskih postojankah in v dolini srečujemo skromne, a pomembne znake, na katerih je tudi napis Gorska reševalna služba. Marsikateri popotnik, alpinist ali kdo drug

lahko po reševanju veseli. Zakaj vendar ne? Vrnili smo nekoga v življenje in to je vredno veselja. Da, tudi mrki smo včasih in žalostni, ko pobremo koga pod steno. Takrat ni smeha. Kot da se poslavljamo od nekoga, ki je naš. Pa saj je tudi bil — prijatelj v gorah. Z istimi cilji in radostjo kot mi sami je stal zjutraj pod steno ali načel planinsko stezo. Kot cvet je stala gora, v kateri je srkal med. Omahnil je, morda še premlad — in cvet se je zaprl. Da, takrat smo stali mrki, a brez obtožbe. Ko je spet vzšlo sonce, je bil cvet odprt in poln medu. Vedno več jih je, ki ga okušajo, ostanejo zvesti in ne zapustijo več svojega drugega doma. Kaj jih žene — stotisoče in nas — sami ne vemo in nihče. Lepo je in srečni smo v soncu in snegu, zadovoljni sami s seboj in celim svetom v tistih urah, še vihar je lep, če smo mu kos.

Takole jo je opisal načelnik celjske gorske reševalne službe na lanskem srečanju reševalcev v Logarski dolini.

»Pomoč človek — človeku je bila potrebna in obstaja od takrat, ko je prvi zašel v gore — in to je bilo stoletja pred vsako organizacijo. Danes smo moderni, opremljeni, uvežbani, le samaritanski duh in gon sta ostala ista. Celo najstarejši med nami, ki že davno zaslužijo svoj pokoj in miren kotiček, pozabijo ob tistem klicu na vse. Ko pride, ne vprašamo, kdo je, temveč kje je in kako smo potrebni.

Nihče ne pričakuje zahvale; največkrat je tudi ni! Toda ko tresočih se kolen predamo rešenca avtomobilu, padé breme z ramen in skrb. Svet postane lepši in tudi gora se nam zazdi prijaznejša. Spet žari, kot da se ni nič zgodilo in dan bo dnevu enak. Razvežejo se jeziki; ni več rezkih povelj in mokre sopare prepotenih teles. Marsikdo vpraša, kako smo

lahko po reševanju veseli. Zakaj vendar ne? Vrnili smo nekoga v življenje in to je vredno veselja. Da, tudi mrki smo včasih in žalostni, ko pobremo koga pod steno. Takrat ni smeha. Kot da se poslavljamo od nekoga, ki je naš. Pa saj je tudi bil — prijatelj v gorah. Z istimi cilji in radostjo kot mi sami je stal zjutraj pod steno ali načel planinsko stezo. Kot cvet je stala gora, v kateri je srkal med. Omahnil je, morda še premlad — in cvet se je zaprl. Da, takrat smo stali mrki, a brez obtožbe. Ko je spet vzšlo sonce, je bil cvet odprt in poln medu. Vedno več jih je, ki ga okušajo, ostanejo zvesti in ne zapustijo več svojega drugega doma. Kaj jih žene — stotisoče in nas — sami ne vemo in nihče. Lepo je in srečni smo v soncu in snegu, zadovoljni sami s seboj in celim svetom v tistih urah, še vihar je lep, če smo mu kos.

In prav reševalci, kaj bi hoteli še lepšega? Samo eno — da oprema obleži v omarah. Lepše je, če smo brez dela in se sonce poslovi z grebenov brez klica na pomoč.

Na Koroškem obstaja gorska reševalna služba že od konca druge svetovne vojne. Svoje korenine pa je pognala še v časih, ko se je na Prevaljah začel porajati duh alpinističnega delovanja. S časom se je toliko usposobila in razživela, da si danes brez nje našega planinskega in drugega vzgojnega življenja ne moremo predstavljati. Med našimi gorskimi reševalci so ljudje, ki so s svojim nesebičnim delom in ljubeznijo do narave premagali že vrsto težav in mnogokrat nudili pomoč. Bili so primeri, ko je bilo treba izpod te ali one stene rešiti mrtve tovariše. Bili pa so tudi primeri, ko je bilo treba iz stene rešiti še živega človeka. Takih primerov bi lahko naštevali mnogo. Klici na pomoč so prihajali podnevi in ponoči, poleti in pozimi. V arhivu naše reševalne službe zasledimo smrtno žrtev na Uršlji gori, Peči in Raduhi. Povsod je bila potrebna pomoč gorskih reševalcev. Gorski reševalci so s svojo prisotnostjo rešili tudi marsikatero človeško življenje.

Področje reševanja je bilo v mnogih primerih različno. Bili so tudi primeri, ko so reševalci tvegali vse, skoraj življenje, samo za pomoč človeku. Niso bili lepi dnevi, ni bilo vedno podnevi, bilo je večkrat v skrajno slabem vremenu, v dežju, snegu, mrazu in ponoči, vendar je bila zopet na prvem mestu pomoč človeku. Nikdar nihče ne vpraša, zakaj in kje, vedno znova je pred nami naloga, čim hitreje pomagati človeku.

Svoje izkušnje in naloge prenašamo tudi na našo mladino. V naše delo so vključeni mladi alpinisti iz cele doline, saj bomo ravno iz vrst alpinistov dobili močne, zdrave ljudi, ki bodo lahko kljubovali težkim nalogam v gorski reševalni službi.

Ob letošnjem skromnem jubileju naše gorske reševalne službe se bomo na srečanju gorskih reševalcev Gorenjske, Štajerske in Koroške lahko veselili naših uspehov in podvigov pod okriljem gorske reševalne službe v Sloveniji.

Franc Telcer

PSA GARO IN KELY STA SE IZKAZALA

Gorske reševalne službe imajo v svojem delovnem programu glavno skrb, kako čim hitreje in uspešneje pomagati tam, kjer je pomoč potrebna. Že ime naše službe pove, da smo poklicani za pomoč v gorske predele, kamor ne moreš priti niti s tehničnimi pripomočki. Prav zato so v te akcije poklicani oni, ki naravo poznajo in so ji sposobni kljubovati ter premagovati še tako težavne telesne in naravne napore in prepreke.

V naravo zahaja vedno več ljudi, ki iščejo razvedrila poleti in pozimi. Nevarnost, da se komu na teh pohodih zgodi nesreča, je vedno navzoča. Še prav nevšečna je narava pozimi, ko so vsa strma pobočja pokrita s snegom. Prav lahko pride do nesreče, da koga zasuje sneg. V teh primerih je reševanje zelo oteženo in verjetno bi bila samo pomoč človeka prepozna. Za takšno delovanje imajo povsod v alpskih krajih posebne lavinske službe in zdresirane lavinske pse.

Naša gorska reševalna služba je o tem dolgo razmišljala in končno prišla do zaželenega uspeha. Za to službo sta bila usposobljena dva psa, in sicer pes Garo, last Alojza Račnika, zaposlenega v novi valjarni, in pes Kely, last

SZDL je razpravljala o telesni kulturi

Zaradi pomembne vloge telesnovzgojne dejavnosti in zaradi vedno bolj nakopičenih problemov v tej dejavnosti se je vodstvo SZDL odločilo, da bo o tem potrebno spregovoriti tudi v Socialistični zvezi ter tako pomagati športnim društvom in njihovim funkcionarjem pri iskanju trdne poti v bodočnost. S tako odločitvijo SZDL smo lahko zadovoljni, saj problemi v telesni kulturi niso in tudi ne smejo biti samo problemi športnih delavcev, ampak se morajo obravnavati kot problemi celotne naše družbe.

V sekciji za telesno kulturo, ki jo je imenovala SZDL, so bili v glavnem zastopani telesnovzgojni delavci iz vseh krajev naše doline, vodil pa jo je predsednik IO SZDL prof. Golčer. Ta sekcija je zbrala potrebno problematiko in jo na dveh sejah tudi obravnavala. Zaradi aktualnosti zbranih podatkov, ki v grobih obrisih prikazujejo sedanje stanje telesne kulture v naši občini, je prav, da jih objavimo, kot so bili posredovani in obravnavani na februarški konferenci SZDL Ravne na Koroškem.

NEKAJ PODATKOV ZA IZHODIŠČE

Prvi jugoslovanski kongres o prehrani 1966. leta je ugotovil pretirano visoko stopnjo smrtnosti pri dojenčkih in manjših otrocih, velik odstotek podhranjenosti in deformacij pri slaborazvitih otrocih in mladincih kakor tudi pri rekrutih, ki vojaške obveznosti niso zmožni odslužiti, vedno večje število nesreč pri delu in izrazito zmanjšanje delovne sposobnosti.

Vse to pomeni, da je biološka moč in vitalnost naroda v stanju, ki je vse prej kot zado-

dijaka Matjaža Florjančiča. Lastnika psov sta pravilno razumela potrebe in vložila v dresuro vso skrb in veselje. V letošnji zimski sezoni sta se udeležila republiškega tečaja za lavinske pse na Valvazorjevem domu pod Stolum v Karavankah. Po zahtevni preizkušnji in potrebnem znanju sta Garo in Kely pokazala, da obvladata vse lastnosti, katere mora imeti lavinski pes.

Njun uspeh je bil, da sta bila sprejeta v spisek lavinskih psov pri gorski reševalni službi Slovenije. Da je njun uspeh viden tudi od zunaj, sta prejela posebne lavinske značke gorske reševalne službe. Za njune

Medalja v priznanje

uspehe pa zaslužita tudi oba vodnika pohvale, saj sta vložila precej truda, preden sta živali privedla do zaželenega uspeha.

Gorsko reševalna služba na Koroškem pa je s tem pridobila na svoji delovni sposobnosti in pripravljenosti.

F. T.

voljujoče. Vzroke pa je treba iskati daleč nazaj: organizacija UNESCO je po posameznih državah zbrala podatke o usmerjanju prvih otroških korakov v šport. V odstotkih se je ta skrb izpričala takole: Bolgarija 58%, Francija 60%, Italija 53%. Pri nas je bilo leta 1961 1.821.000 otrok med 3. in 7. letom starosti. Njihova športna aktivnost pa je bila prepuščena babicam in dedkom, saj zajemajo podobne ustanove po prej omenjenih podatkih le 4,8% otrok.

Zato pa dosegajo telesne deformacije pri naših šolskih otrocih višine »svetovnih rekordov«:

	Slovenija	Hrvatska	Srbija
deformacija hrbtenice	10 %	8 %	11 %
slaba drža	24 %	22 %	21 %
deformacija stopal	18 %	27 %	21 %

Le 60% naših otrok ima možnost sodelovati pri pouku telesne vzgoje (ki je predpisana z učnim načrtom!), več kot 80% učencev nižjih razredov, to je 46% vse šolske mladine, pa sploh nima pouka telesne vzgoje. Komaj 13,8% šol v SFRJ ima telovadnice, 66% vseh šol pa nima nikakršnega prostora za telesno vadbo, to se pravi niti dvorišča.

Za aktivnost šolskih telesnovzgojnih društev (podatek velja za SR Srbijo) so v letih 1964/65 odmerili na učenca 6 (šest) par, hkrati pa izda skupnost za amaterskega nogometaša približno 35.000 starih dinarjev, za profesionalnega nogometaša pa izdatek poskoči na 8—40.000.000 starih dinarjev.

Od 10 milijonov žena je v organizacijah za telesno kulturo včlanjenih le 1,74%. Zdi se, da je po odstotkih za nami le še Saudova Arabija (!).

Kaj naj rečemo o tem, da se je v razdobju 1958—1965 število nevropsihiatričnih obolenj dvignilo za 425 odstotkov, boleznih dihal pa za 220 odstotkov? V letu 1965 je na vsakih 100 Jugoslovancev prišlo 142 poškodb oz. obolenj, v letu 1964 pa je bilo zaradi bolezni izgubljenih 50 milijonov delovnih dni. Dnevno ne prihaja na delo 163.000 ljudi, kar velja skupnost okoli 800.000.000 starih dinarjev dnevno.

Raziskave v Sovjetski zvezi so pokazale, da ohranjajo ljudje, ki se redno ukvarjajo s športom, svoje telesne zmožnosti na ravni ljudi, ki so 15—20 let mlajši od njih, če le-ti ne telovadijo. To se pravi, da je pri nas skoraj vsak 60-letnik dejansko že 80-letnik, čeprav bi bil lahko krepak moški pri 45 letih.

Preiskave so pokazale, da dihalo moški prebivalci mest v svojem 42. letu le še s polovico pljuč, da zmorejo preteči delavci med 20. in 25. letom starosti 800 metrov poprečno v enakem času kot otroci 12 let in da porabijo delavci med 35. in 40. letom za to, da pretečejo 500 metrov, več časa od devetletnih deklic. Polovica delavcev, starejših od 40 let, pa sploh ne more preteči 500 metrov.

Tudi delavke med 35. in 40. letom so počasnejše v teku na 30 metrov od 7-letnih deklic, tretjina pa jih sploh ne more preteči 500 m itd.

Prihodnost naroda pa je v zdravju, fizični kondiciji in delovni zmožnosti ljudi. Tem prej, ker smo v zadnjem času odpravili oz. silno zmanjšali izdatke, namenjene za zdravljenje in preventivo. Velikansko število otroških kuhinj je bilo (povsem nezakonito) ukinjenih, redke so tiste delovne organizacije, ki so kaj storile za povečanje delovne storilnosti svojih delavcev (npr. topli obroki, možnost za množično rekreacijo itd.).

Ta članek je Dragana Kraigher napisala za Teorijo in prakso, objavljen pa je bil v prvi lanski številki. (Ponatisnili smo samo izvleček, ki govori o telesni vzgoji.)

Podatki torej, ob katerih se mora vsak zamisliti. In takrat še ni bilo tistih temnih oblakov, ki so avgusta prekrili Evropo in opozo-

rili iz čisto drugega zornega kota, da smo prepuščeni le sami sebi, naši globoki narodni zavesti, a tudi naši moči, zdravju, odpornosti in naši vzdržljivosti. To je izredno važna ugotovitev, važna za naš nadaljnji razvoj. Ne sme nam postati tuja, ko nevarnosti ni več. Vedno mora biti prisotna, vedno mora opozarjati in spodbujati vse, da res naredimo, kar je potrebno, da bomo ustvarili in vzgojili zdrav, močan in krepak jugoslovanski rod. Glavno nalogo pri tem ima prav načrtna in pravilna telesna vzgoja, zato je potrebno povsod in izdatno pomagati.

KAKO JE PRI NAS?

Telesnovzgojna in športna dejavnost je tudi v naši dolini dobila široko zasnovo šele po osvoboditvi. Skladno z razvojem občine se je razvila tudi telesna kultura, ki je kmalu postala široko torišče dejavnosti za vso našo mladino. Ta vzgon mladih, novi družbeni odnosi in razumevanje starejših, odgovornih in tudi s športom prežetih ljudi so botrovali ustanovitvam telesnovzgojnih organizacij, športnih društev in samostojnih klubov.

Pri tem je treba poudariti, da se vsi kraji v naši dolini niso enako razvijali in približno tako neenako se je razvila tudi telesna vzgoja. Tudi to je treba povedati, da si je ena športna panoga veliko težje priborila prostor pod soncem od druge, bolj forsirane ali tiste z daljšo tradicijo. Ko govorimo o tradiciji, velja omeniti predvsem dvoje. Prvič: alpsko smučanje, ki je tudi pri nas že zelo staro (prvi smučarski klub smo imeli že 1931. leta) in nogomet, ki se je tudi že organizirano igral pred vojno (prevaljski Korotan in ravenski Fužinar sta leta 1967 proslavljala 30-letnico obstoja) in drugič: da so najstarejša prav gotovo telovadna društva (bivša sokolska in sedaj partizanska) saj se ravenski Partizan prav letos pripravlja na 50-letnico obstoja.

PREGLED ORGANIZACIJ IN DEJAVNOSTI

V naši občini imamo veliko telesnovzgojnih in športnih organizacij kakor tudi samostojnih klubov. V vsakem kraju je telesna vzgoja pravzaprav drugače organizirana. Sicer pa je najbolje, da vse organizacije predstavimo in povemo, s katerimi panogami športa se ukvarjajo.

V ČRNI NA KOROŠKEM obstaja TVD Partizan, ki goji poleg osnovne tudi orodno telovadbo in odbojko ter namizni tenis. Tu so še samostojni šahovski, nogometni in smučarski klub ter strelska družina, ki je bila ustanovljena letos.

V ŽERJAVU je edino društvo TVD Partizan. Poleg osnovne in orodne telovadbe se tudi tu pripravljajo na ustanovitev odbojkarke in namiznoteniške sekcije.

V MEZICI je TVD Partizan zelo močan, saj ima kar sedem sekcij: osnovno vadbo, smučanje, odbojko, nogomet, namizni tenis, kegljanje in plavanje. Tu so še šolsko športno društvo na osnovni šoli, ki je bilo pred kratkim ustanovljeno in še ni razvilo celotne dejavnosti, samostojni šahovski klub Rudar in strelska družina TON.

Na PREVALJAH so šahisti, nogometaši, smučarji in telovadci združeni v enoten TVSD Korotan. Poleg tega društva pa tu dela tudi zelo močno šolsko športno društvo Mladost na osnovni šoli, ki se ukvarja z atletiko, odbojko, nogometom, rokometom, namiznim tenišom in streljanjem.

Na LESAH sta kultura in šport združena. Pri KPD Svoboda deluje pionirska nogometna sekcija, pa tudi smučarji in šahisti se pojavljajo, vendar še neorganizirano.

Na RAVNAH je v ŠD Fužinar združenih kar devet klubov: smučarski, nogometni, odbojkarški, rokometni, namiznoteniški, atletski, kegljaški, plavalni in šahovski ter plavalna, atletska in tekaška šola, v porajanju pa je tudi klub karate. TVD Partizan se ukvarja samo z osnovno in orodno telovadbo, strelska družina Knez Pepi pa izvršuje svoje poslanstvo v urjenju streljanja. Poleg tega so bila leta 1968 ustanovljena na vseh ravenskih šolah, na osnovni šoli, na ŠC in na gimnaziji šolska športna društva, ki se ukvarjajo z vsemi že naštetimi športi, na gimnaziji pa poleg teh še s košarko.

**PREGLED OSNOVNIH TELESNOVZGOJNIH IN ŠPORTNIH ORGANIZACIJ
NA OBMOČJU OBZTK RAVNE**

Ime društva — kluba	Števílo članov						Vse skupaj
	leto ustanov.	aktivnih	strokov. delavcev	funkcio-narjev	skupaj	podpornih	
I. ČRNA NA KOROŠKEM							
1. TVD »Partizan«	1950	220	6	10	236	100	336
2. NK »Peca«	1950	70	3	21	94	500	594
3. Smučarski klub	1950	43	5	11	59	63	122
4. Šahovski klub	1967	41	—	2	43	—	43
5. Strelška družina »Mark. Mato«	1969	36	—	8	44	—	44
II. ŽERJAV							
1. TVD »Partizan«	1964	207	7	7	221	144	365
III. MEŽICA							
1. TVD »Partizan«	1945	258	36	26	320	150	470
2. SD »Tone Okrogar-Nestl«	1952	95	5	11	111	—	111
3. SK »Rudar«	1929	24	3	7	34	11	45
4. ŠSD osnovne šole	1968	80	2	8	90	130	220
IV. PREVALJE							
1. TVSD »Korotan«		244	5	36	285	180	465
a) TVD »Partizan Korotan«	1945	80	2	9	91	—	91
b) ND »Korotan«	1946	62	1	9	72	180	252
c) SK »Korotan«	1952	62	2	11	75	—	75
d) ŠK »Korotan«	1968	40	—	7	47	—	47
2. ŠSD Mladost osnovne šole	1968	710	2	9	721	11	732
V. LEŠE							
1. KPD Svoboda — nogometna sekcija	1968	15	1	2	18	—	18
VI. RAVNE NA KOROŠKEM							
1. ŠD »Fužinar«		441	25	157	623	—	623
a) AK »Fužinar«	1967	32	2	11	45	—	45
b) KK »Fužinar«	1953	36	2	2	40	—	40
c) NTK »Fužinar«	1948	40	6	12	58	—	58
d) NK »Fužinar«	1947	60	4	13	77	—	77
e) OK »Fužinar«	1946	45	3	28	76	—	76
f) PK »Fužinar«	1966	60	3	33	96	—	96
g) RK »Fužinar«	1954	28	3	8	39	—	39
h) SK »Fužinar«	1931	97	2	45	144	—	144
i) ŠK »Fužinar«	1948	43	—	5	48	—	48
2. TVD »Partizan«	1919	215	11	12	238	—	238
3. SD »Knez Pepi«	1951	23	2	3	28	13	41
4. ŠSD »Pionir«	1968	46	5	4	55	170	225
5. ŠSD »Solski center«	1968	130	1	11	142	—	142
6. ŠSD »Gimnazija«	1968	360	10	28	398	20	418
VSE SKUPAJ:		3258	129	373	3760	1492	5252

Iz podatkov v tabeli je razvidno, da se sorazmerno veliko število ljudi, zlasti mladine, organizirano ukvarja s telesno vzgojo. Če bi k temu številu prišteli še vse tiste, ki se ukvarjajo s telesno kulturo samo na rekreacijski podlagi in neorganizirano, lahko zapišemo, da se v naši občini s telesno kulturo ukvarja več kot 4000 pionirjev, mladincev in članov. Če ta podatek primerjamo s številom vseh naših občanov (23.784), potem vidimo, da se s telesno vzgojo aktivno, na prostovoljni podlagi, ukvarja prek 16% vseh ljudi, kar ni malo. Podatki pa tudi kažejo, da je prav lansko leto bilo veliko narejenega pri množičnem vključevanju mladine v telesno vzgojo. Pri tem je bilo največ storjenega prav z ustanavljanjem šolskih športnih društev, ki so šele začela živeti in potrebujejo zato močno organizacijsko in tudi finančno pomoč. Torej smo z razvojem množičnosti šele na začetku.

OBJEKTI

Veliko število mladine, ki je vključena v telesnovzgojne in športne organizacije, zahteva poleg osnovnih pogojev tudi sodobne športne objekte. Z objekti se v vseh krajih naše doline ne moremo enako pohvaliti. Če gledamo samo telovadnice, kjer se v jesenskih, zimskih in zgodnjih spomladanskih dneh zbirajo poleg telovadcev tudi vsi drugi športniki, lahko ugotovimo, da so Prevalje šele v lanskem letu dobile lepo telovadnico, da imajo Ravne veliko in malo telovadnico, medtem ko je v Mežici in v Črni o sodobni ali dobri telovadnici nemogoče govoriti. Na vsak način sta Mežica in Črna v tem primeru na najslabšem, še težje pa bo prav v Črni, ko bodo celo porušili telovadnico. V vseh krajih naše doline se igra nogomet, torej imajo vsi kraji (celo Leše) nogometna igrišča. Tudi odbojcarska igrišča so povsod in tudi ta panoga ima mož-

zaprte prostore, torej na telovadnice, ki smo jih že obravnavali.

Zainteresirali smo šolsko mladino za kraljičco športa — atletiko, vendar tudi tu pogoji v vseh krajih naše doline niso enaki. Tekališča, jame za skoke v daljino in višino kakor tudi kroga za suvanje krogle, metanje diska in kopja nimajo niti v Mežici niti v Črni. Plavanje je vezano razen na Ravnah na poletne mesece, poletja pa so kratka in mrzla, tako da kljub velikemu odprtemu bazenu v Mežici, veliko manjšem v Žerjavu in Črni o enakovrednih pogojih ne moremo govoriti in je zato razvoj plavalnega športa možen edino na Ravnah.

Naravni pogoji pa so v vsej dolini omogočili razvoj alpskega smučanja, žičnice, vlečnice in sedežnice v Črni, Mežici in na Ravnah pa so pomagale, da se smučanje lahko še bolj razvije. Tudi za skakalni šport niso dani osnovni pogoji samo v Črni, vendar vse kaže, da se skakalni šport na Ravnah in Prevaljah ne razvija zaradi pomanjkanja strokovnih kadrov, ne pa zaradi pomanjkanja objektov. Isto lahko povemo tudi za razvoj atletike v obeh krajih z osnovnimi objekti.

Finansiranje telesnovzgojnih objektov in njihovo vzdrževanje bo potrebno uskladiti na enotno stališče, pri tem pa vsekakor stremeti za tem, da so vsi objekti odprtega tipa in da morajo biti polno zasedeni.

KADRI

Razvoj vseh športnih panog zahteva tudi sodobno in načrtno vadbo, zato pa so potrebni kadri. Dejstvo je, da niti eno telesnovzgojno društvo ali samostojen klub v naši dolini nima profesionalnega trenerja ali vaditelja (razen na šolah), ampak je to delo poverjeno športnim delavcem, ki so si z leti pridobili dovolj znanja, naredili trenerške ali vaditeljske izpite, in se honorarno ali pa tudi na popolnoma prostovoljni bazi ukvarjajo z razvojem športnikov in ekip.

Vendar pa tudi takih strokovnih delavcev (glej tabelo) v skoraj vseh športnih panogah še vedno primanjkuje. V letu 1968 se je na račun občinske zveze za telesno kulturo šolalo 25 kandidatov za trenerje v različnih športnih panogah in iz vseh krajev naše doline. S tako prakso moramo nadaljevati tudi v prihodnjih letih, če hočemo, da bo naša mladina res imela trenerje, ki ji bodo lahko nekaj pokazali in jo tudi nekaj naučili. Tudi v športu se vedno napreduje in tudi tu je potrebno iti s časom naprej. Najbolj važno pa je seveda pravilno, to je zdravo vzgajanje naše mladine, zato moramo skrbeti, da bomo imeli res dobre in ustrezne trenerje v vseh športnih panogah.

Posebno poglavje je pravilno honoriranje trenerjev. Tu ni notnih kriterijev (velja tudi za učitelje telesne vzgoje za mentorstvo v šolskih športnih društvih), skrajni čas pa je,

Po treningu na Peci

Foto: J. Kotnik

da jih ustvarimo. Če znamo ceniti in tudi dobro plačevati razno delo od mešanja malte do drugih pomožnih del, bomo morali pravilno ovrednotiti tudi delo ljudi, ki vzgajajo našo mladino. S tem bomo lahko dosegli tudi pri vzgoji večjo kvaliteto na račun selektivnosti in odgovornosti.

VRHUNSKI ŠPORT

Naša dolina ni poznana samo po velikem Prežihu, po knapih in svinecu, po fužinarjih in jeklu, ampak tudi po odličnih športnikih in uspešnih velikih športnih prireditvah. Koroški športniki so s svojimi uspehi že zdavnaj krepko prekoračili občinske, republiške in tudi državne okvire. Veliko republiških in državnih prvenstev so osvojili. Najbolj uspešni so pri tem poslanstvu bili alpski smučarji iz Črne, Mežice in Ravne, črnski skakalci in ravenski tekači. Prav smučarji so tisti, ki so največkrat zastopali našo državo izven naših državnih meja in ponesli ime slovenske Koroške v širni svet. Tudi med zastopniki na olimpijskih igrah in svetovnih prvenstvih najdemo koroške športnike. A ne samo smučarski šport, tudi kegljanje, odbojka in namizni tenis so panoge, ki so se dostojno afirmirale v jugoslovanskem merilu. Tudi plavanje sodi v republiško ospredje, zlasti pri najmlajših, za vse ostale panoge pa lahko napišemo, da so že prekoračile občinske, pa tudi medobčinske okvire.

Vrhunski športniki in ekipe s svojimi dosežki niso samo v ponos naše Koroške ali občine Ravne na Koroškem in posameznih krajev, samo njihovi poslanci in po svoje tudi glasniki našega življenja, ampak so mnogo več. Prav vrhunski športniki vzbujajo med našo mladino veliko zanimanje za športno udejstvovanje, mladina prav v njih išče svoje vzornike, se navdušuje nad njihovimi dosežki in jih hoče posnemati. To pa pomeni, da prav vrhunski športniki veliko prispevajo pri vključevanju mladine v telesnovzgojno življenje, torej opravljajo tudi koristno poslanstvo pri vzgoji mladega kadra.

Prav iz teh dveh razlogov je potrebno vrhunski šport veliko bolj podpirati kot dosedaj.

MNOŽIČNA TELESNA VZGOJA

Iz objektivnih razlogov (pomanjkanje kadra, predvsem pa nezadostno finansiranje) množična telesna vzgoja pri nas še ni tako razvita, kot bi lahko bila. Če smo na pravi poti pri vključevanju naše mlade generacije v množično telesno vzgojo in smo v letu 1968 na tem področju veliko naredili, to še ne pomeni, da smo lahko zadovoljni. Tudi tu smo šele na začetku in bo potrebno še veliko dela, da se bodo novo ustanovljena šolska športna društva utrdila in opravičila svoj obstoj. Ta smer dela pa je edina pravilna, če hočemo res množično telesno vzgojo naše mladine. Pri tem je potrebno močno angažiranje vseh, ki lahko kaj pomagajo, od šol, izobraževalnih skupnosti, mladine in telesnovzgojnih organizacij ter zlasti občinske zveze za telesno kulturo.

Druga veja množične telesne kulture je rekreacija zaposlenih. Občasna tekmovanja v posameznih kolektivih in tudi v občinskem in medobčinskih merilih še zdaleč niso izčrpala vseh možnosti za uspešnejšo in bolj načrtno športno rekreacijsko udejstvovanje vseh zaposlenih v naši dolini. Res je, da nekateri kolektivi temu vprašanju posvečajo več pozornosti in tu je potrebno dati za vzgled železarno Ravne, ki je spoznala za potrebno zaposliti referenta za rekreacijo in temu vzgledu naj bi sledili vsi večji kolektivi v naši dolini. Na vsak način pa bodo morale biti v vseh kolektivih močne komisije za rekreacijo, ki bi skupaj s pred kratkim ustanovljenim strokovnim odborom za rekreacijo pri občinski zvezi za telesno kulturo in občinskem sindikalnem svetom na tem področju lahko naredile veliko več in načrtno usmerjale rekreacijsko dejavnost vseh zaposlenih.

DELO OBČINSKE ZVEZE ZA TELESNO KULTURO

Občinska zveza se je v zadnjih dveh letih organizacijsko močno utrdila. Skupaj ima sedaj 17 strokovnih odborov, in sicer za plavanje, atletiko, zimski šport, odbojko, roketno, nogomet, šah, planinstvo, rekreacijo, namizni

Mladih je na igriščih vedno več

tenis, streljanje, kegljanje, male olimpijske igre, telovadbo, gradbeništvo, za sodnike in trenerje. Te strokovne odbore bo treba še utrditi, vendar so že zdaj sposobni, in to so s svojim delom tudi dokazali, strokovno pomagati vsaki osnovni organizaciji in organizirati občinska in medobčinska tekmovanja.

Prav ti strokovni odbori so s svojim delom pokazali, da se lahko na telesnovzgojnem področju v naši dolini še veliko naredi, seveda če bodo osnovne organizacije sodelovale in če bo tu dosežena enotnost pri delu in akcijah.

Občinska zveza se je uspešno vključila v telesnovzgojno življenje naše doline in s svojim delom pokazala, da je možno telesno kulturo v naši dolini še bolj razširiti in jo spraviti na enoten koncept. Ukvarjala se je z osnovnimi telesnovzgojnimi društvi in klubi, z vzgojo kadrov, torej ni samo organ administracije, ampak živo telo, ki lahko veliko pripomore k bolj načrtnemu telesnovzgojnemu življenju v naši dolini. Predvsem pa se je občinska zveza ukvarjala s šolsko mladino, ker je prav anketa ObZTK na šolah pokazala na eni strani slabo sliko o športnem udejstvovanju šoloobvezne mladine (tu mislimo izvenšolsko telesno vzgojo), na drugi strani pa veliko željo učencev in dijakov po boljšem telesnovzgojnem izživljanju.

Rezultati ankete so že bili objavljeni v Koroškem fužinarju in Koroškem športu, zato jih tu ne bi naštevali, povedali pa bi, da se je 2749 anketirancev iz vseh šol v naši občini odločilo za naslednjo rang listo športnih panog: (plavanje (958), smučanje (667), planinstvo (603), streljanje (489), telovadba (468), namizni tenis (412), nogomet (390), košarka (335), roketni in odbojka (294), sankanje (276), šah (242), atletika (217), kegljanje (106) itd. (Več anketirancev je glasovalo za več panog.)

ObZTK ima tudi za bodočnost dobro sestavljen program dela — akcijski program — ki pa ga bo lahko uresničila samo z izdatno pomočjo vseh družbenopolitičnih organizacij in občinske skupščine.

TELESNA VZGOJA V PREDŠOLSKIH IN ŠOLSKIH USTANOVAH

Telesna vzgoja v predšolskih ustanovah je neraziskano področje in bo terjalo dodatno delo ObZTK in drugih faktorjev. Verjetno pa je tudi pri nas tako, kot je to pokazala analiza, ki je bila objavljena v knjižici Zvezne skupščine o telesni vzgoji. Tam piše med drugim:

O telesni vzgoji v predšolskih ustanovah ne bi smeli govoriti kot o faktorju, ki organizirano vpliva na širšo populacijo otrok, ker sedanje predšolske ustanove zajemajo povprečno le 5% otrok od 3 do 7 let starosti. Zaradi majhnega števila ustanov za delo s predšolskimi otroki je potrebno tudi v krajevnih

skupnostih ustvarjati možnosti za sistematično organizirano igro in telesne vaje otrok te starosti.

V predšolske ustanove bi morali uvesti vsakdanje telesne vaje. Da bi uresničili to zahtevo, je potrebno, da bi se vzgojni kadri bolje pripravili za to specifično področje telesne vzgoje.

Zagotovitvi materialne baze za telesno vzgojo otrok te starosti je potrebno posvetiti posebno pozornost tako v pedagoških ustanovah kakor tudi v krajevnih skupnostih. V otroških ustanovah moramo zagotoviti odprt in pokrit prostor za telesno vadbo otrok, ta prostor mora biti opremljen z ustreznimi napravami in rekviziti.

Na naših šolah imamo telesnovzgojne učitelje in profesorje, in sicer: na osnovni šoli Ravne 3, na gimnaziji Ravne 2, na šolskem centru Ravne 1, na prevajški osnovni šoli 2, na mežiški osnovni šoli 2 in na črnski osnovni šoli 1.

Telesnovzgojnega učitelja nimajo na posebni osnovni šoli na Ravnah in na RIS v Mežici. Vprašanje pa je in preveriti bo potrebno, ali je navedeno število zadostno za število učencev in dijakov in predpisanih ur po učnem načrtu za telesno vzgojo. Poleg tega je potrebno poudariti, da so pedagogi telesnovzgojne smeri enakopravni drugim pedagogom in da telesna kultura na šolah ne sme biti podrejen predmet.

V konceptijskih težah o šolski telesni vzgoji moramo še naprej vztrajati pri tem, naj šola nudi mladini takšno telesno izobrazbo in vzgojo, ki jo bo usposobila za samostojno gimnastično, športno in turistično udejstvovanje, in sicer za krepitev zdravja, vzdrževanje telesne kondicije in telesno uveljavitev učenceve osebnosti.

V sedanjih življenjskih razmerah postaja vsakdanja, organizirana oz. kontrolirana in razumno dozirana telesna vadba nujna potreba naše mladine. Zato se moramo zavzemati za dosledno izvajanje programskih koncepcij, določenih v dokumentih o reformi osnovnih in srednjih šol tako glede ur obveznega pouka kakor tudi v mejah šolskega telesnovzgojnega društva in drugih oblik svobodnih aktivnosti.

FINANSIRANJE TELESNE VZGOJE

Vsi si najbrž želimo zdrave otroke, odporen in krepak rod, ki bo z uspehom in s srčnostjo sposoben prevzeti bremena starejših. Vsi si tudi želimo manj nezgod zaposlenih, manj obolenj in zdravo srčno, telesno in duševno kulturo vsega našega naroda. Res je, da ima pravilna telesna vzgoja močan vpliv na vse našete komponente in narodi na zahodu in na vzhodu so to že zdavnaj spoznali. Res je tudi, da ustvarjanje takega naroda ne smejo biti samo želje, ampak da morajo po-

Napetost

stati obveznosti. Ne sme pa biti res, da je uresničitev teh ciljev povezana samo z nesebičnim delom funkcionarjev in osnovnih telesnovzgojnih društvih in klubih, ampak resnica mora postati ta, da smo za tako vzgojo odgovorni vsi, torej celotna naša družba. Ta odgovornost pa se kaže v vlaganjih v telesno vzgojo in šport, in če bi ocenjevali odgovornost po vlaganjih, bi morali na žalost ugotoviti, da se s to odgovornostjo le preveč igra.

Financiranje telesne vzgoje v naši dolini ni urejeno. Enkrat za vselej moramo prekiniti s prakso, da je glavna skrb telesnovzgojnih funkcionarjev, kako priblerati potrebna sredstva za razvoj te ali one športne panoge, za telesnovzgojno krepitev naše mladine. Glavna skrb telesnovzgojnih funkcionarjev mora biti samo pravilna in načrtna telesna vzgoja mladine in starejših v organizirani enoti ali skupnosti telesnovzgojnih društev in klubov.

Lansko leto, to je leto 1968, lahko ocenimo kot zelo kritično, kar se tiče financiranja telesne vzgoje v naši dolini. Telesnovzgojne organizacije so izredno čutille vpliv reforme, saj gospodarske organizacije lansko leto niso izpolnile plana vplavil v sklade za družbeno dejavnost pri posameznih krajevnih skupnostih. Tako se je npr. zgodilo, da mežiški Partizan, šahovski klub in strelska družina v lanskem letu iz sklada niso dobili niti dinarja. Ravenski Fužinar, najmočnejše športno društvo v dolini, izkazuje 11 milijonov izgube.

Sprašujemo se, ali je mogoče širiti geslo »zdrav duh v zdravem telesu« med našo mladino in starejšimi ljudmi in načrtno ustvarjati pogoje za osnovno telesno vzgojo in iz masovnosti vrhunski šport, če so vse organizacije v naši občini v prvih devetih mesecih lanskega leta dobile samo 9.628.000 starih dinarjev od 47.656.000 starih din planiranih sredstev iz sklada za družbeno dejavnost, kar znaša samo borih 20%. Priznati si moramo, da je sedanje financiranje, ki temelji na družbenem dogovoru, neefektivno in nesprejemljivo in da s takim financiranjem ni mogoče nadaljevati. Pri tem gre poudariti še to, da telesni vzgoji ne morejo pomagati nobene obljube, nobene lepe besede, in če hočete, tudi nobene resolucije, ampak da so telesni vzgoji potrebna predvsem pravilno odmerjena finančna sredstva za načrtno delo in splošna podpora vseh družbenih činiteljev v naši občini.

Poudariti moramo tudi to, da vsi telesnovzgojni in športni delavci pozdravljamo vsako izgovorjeno in pisano besedo, ki govori v korist telesni vzgoji, želimo pa povedati, da morajo tudi drugi činitelji upoštevati in dosledno izvajati vsa priporočila resolucije Zvezne skupščine o telesni kulturi in se zavzemati za dosledno izvajanje postavljenih načel in sklepov.

SKLEPNE MISLI 4. SEJE OBČINSKE KONFERENCE SZDL RAVNE NA KOROŠKEM

Telesnovzgojna in športna dejavnost v občini je rasla z razvojem nasploh, čeprav vzorne skladnosti posameznih panog in med posameznimi kraji iz najrazličnejših razlogov do sedaj ni bilo. Telesna vzgoja in šport segata v naši občini tudi že nekaj desetletij nazaj. Smučanje zaradi alpske pokrajine, telovadba v množičnosti že izpred 50 let in tudi nogomet, ki je bil s svojo dinamiko vedno privlačna igra.

Pravo rast in širok razmah pa je telesnovzgojna in športna dejavnost dosegla šele po osvoboditvi. Smučanju, telovadbi in nogometu so se pridružili še: plavanje, atletika, odbojka, rokomet, namizni tenis, kegljanje, šah in streljanje, porajata pa se tudi košarka in karate. Množično vključevanje mladine in delno tudi starejših ljudi v vrste osnovnih telesnovzgojnih in športnih društev kakor tudi v samostojne klube je napredovalo v skladu z ustanavljanjem novih klubov, z organizacijo večjih kvalitetnih športnih prireditev in z vrhunskimi dosežki različnih športnih panog ali posameznikov. V letu 1968 in v začetku letošnjega leta pa beležimo tudi viden korak naprej v množični telesni vzgoji, saj smo prav v tem obdobju dobili osem novih športnih društev ali samostojnih klubov in s tem preko 1400 aktivnih športnikov, ki šele začinjajo z delom.

V vseh društvih in klubih v naši občini je danes preko 3250 aktivnih članov, celotno športno in telesnovzgojno dejavnost pa organizira in vodi več kot 500 funkcionarjev in strokovnih delavcev. Ljudi, vezanih na telesno vzgojo in šport pa je v občini več kot 5200 ali okrog 22% vseh prebivalcev. Največ zaslug za rast telesne kulture in športa, za organiziran red in aktivno vključevanje velikega števila prebivalcev v zadnjih dveh letih ima sedanja občinska zveza za telesno kulturo in pomeni v pravem smislu strokovni in organizacijski vrh telesne kulture v občini.

O telesni kulturi je razpravljala občinska konferenca SZDL na osnovi skrbno zbranega materiala sekcije za telesno kulturo ter ugotovila, da postaja telesna kultura v sedanjem življenjskem utripu čedalje bolj potrebna in način življenja. Izredno važna in potrebna je za skladno in zdravo rast prebivalstva, za delovno kondicijo, za krepitev obrambne sposobnosti, za spoznavanje, za razvijanje družabnosti ter medsebojnih odnosov, odvrta od nesmotrne uporabe prostega časa po delu, ki ga je vedno več, ter krepi občutek pripadnosti kraju in širši skupnosti.

Da bi telesna kultura v naši občini dobila prostor, ki ji pripada po vlogi in dejavnosti, je konferenca SZDL na podlagi poročila in obširne razprave sprejela naslednje

sklepe

1. Občinska skupščina in svet za telesno kulturo morata s pomočjo občinske zveze za telesno kulturo še letos proučiti telesno kulturo v občini in ji določiti perspektivo v obliki jasnega koncepta množične telesne kulture in tekmovalnega oziroma vrhunškega športa, ki mora postati osnova še bolj konkretni telesnovzgojni politiki v občini. Razvojni načrt naj temelji na množičnosti, iz katere se bo razvil racionalno organiziran vrhunski šport z določenim financiranjem ob smotrnem in kontroliranem trošenju denarja.

2. Osnova vsemu športnemu in telesnovzgojnemu življenju v občini mora biti množičnost, in sicer:

— S primernimi vajami je potrebno začeti že s predšolskimi otroki v društvih TVD Partizan in v predšolskih ustanovah.

— Pri šolski telesni vzgoji je treba vztrajati, da šola nudi mladini takšno telesnovzgojno izobrazbo in vzgojo, ki jo bo usposobila za samostojno gimnastično in športno udejstvovanje. Zavzeti se je potrebno za dosledno izvajanje telesne kulture — vzgoje po učnem programu ne samo v višjih, ampak tudi v nižjih razredih osemletk. Telesna vzgoja tudi ne sme biti tuja otrokom v podružničnih šolah občine. Telesnovzgojno delo učiteljev je treba vrednotiti kot vsako drugo pedagoško delo.

— Izvenšolska telesnovzgojna dejavnost naj se združuje v šolskih športnih društvih. Ta

društva morajo postati ena izmed organizacijskih oblik enotnega procesa telesne vzgoje. Zato naj šola posveča tem društvom prav toliko pozornosti kakor obveznemu pouku. Medtem ko je delo v šolskem društvu za učenca prostovoljno, bi naj šola in učitelji telesne vzgoje vzeli to tudi kot svojo obveznost.

— Važna komponenta pri množični telesni vzgoji je rekreacija zaposlenih, ki naj izhaja iz delovnih organizacij. Te naj v samoupravnih aktih konkretizirajo pogoje za razvoj telesne kulture svojih sodelavcev, za kar se morajo zavzemati sindikati. Za uspešno delo pri rekreaciji zaposlenih morajo biti v vseh podjetjih in ustanovah močne delovne komisije za rekreacijo, v večjih kolektivih pa bi bilo primerno zaposliti profesionalne telesno kulturne delavce, ki se bodo načrtno in strokovno ukvarjali s telesno vzgojo zaposlenih.

3. Podpirati je treba razvoj vrhunškega športa, ki pa se naj razvija samo iz širokega zaledja množične telesne vzgoje. Vrhunski šport oziroma dosežki posameznikov ali ekip niso samo v ponos kraju, občini, republikli in tudi zvezi, ampak so predvsem spodbuda in usmerjevalec mladine v športno in telesnovzgojno življenje.

4. Objekti so osnovni pogoj za široko telesnovzgojno dejavnost, zato bomo v občini še morali priti do primernih objektov in naprav. Zato menimo:

— da ne bi gradili šol brez telovadnic;

— da zgradimo primerna strelišča za urjenje osnovne večšine, potrebne za uspešen vseljudski odpor sovražniku;

— da z udarniškim delom s pomočjo krajevnih skupnosti in delovnih organizacij gradimo predvsem igrišča za šport in rekreacijo, kar je že razvito;

— da je treba v urbanističnih načrtih ob sodelovanju strokovnjakov za telesno kulturo pravočasno zagotoviti ustrezne površine, upoštevajoč predpise o tehničnih normativih za njihovo graditev in vzdrževanje;

— da je treba doseči enotna merila za vzdrževanje in večja popravila že obstoječih športnih in telesnovzgojnih objektov.

5. Telesna vzgoja je organizirana na prostovoljni osnovi. Funkcionarji in strokovni delavci v osnovnih telesnovzgojnih in športnih društvih kakor tudi samostojnih klubih dajejo osnovno obeležje celotni telesnovzgojni dejavnosti. To nesebično in za družbo zelo koristno delo pa je premalo cenjeno. Zato je treba delo strokovnih delavcev in funkcionarjev primerno vrednotiti, da bo spodbujalo k še boljši in vsestranski vzgoji naše mladine. To skrb morajo prevzeti skupno z občinsko skupščino družbenopolitične organizacije v naši občini.

6. Sedanje neurejeno financiranje telesne kulture, ko vse delovne organizacije ne spoštujejo dogovora za združevanje denarja v sklad za kulturo in telesno kulturo, hromi delo. Organizacije, ki dalj časa delujejo in imajo bogato tradicijo ter množičnost, so najbolj prizadete, novo ustanovljena društva pa so brez potrebnega denarja. Zato se naj:

— zagotovi v zadostni višini stalen in reden vir financiranja telesne kulture v občini;

— občinsko zvezo za telesno kulturo se naj odločilno vključi v soodločanja pri usmerjanju denarja in kontroli trošenja,

— odgovornost za financiranje telesne vzgoje se naj prenese kot stalna skrb tudi na družbenopolitične organizacije in občinsko skupščino.

7. Akcijskemu programu ObZTK Ravne na Koroškem bomo dali široko družbeno podporo in konkretno pomagali pri njegovi uresničitvi.

JOŠA

DOPOLNJUJEMO

Avtor članka »Včasih in danes«, ki je bil objavljen v 1. št. našega lista, nam je poslal naslednje dopolnilo:

Pri podnaslovu PREVALJE je treba vnesti ime — Lodrant Ožbej, učitelj, pri podnaslovu LIBELICE pa: Gačnik Janko, učitelj.

Tunis, Kartagina, Sahara

Po dveh dneh vožnje z vlakom smo prispeli iz Ljubljane v Palermo na Siciliji. Samo pol dneva in večer smo preživeli v južni Italiji, pa smo vendar doživeli in videli toliko za nas nenavadnih stvari. Največje doživetje je bil vsekakor večerni sprehod po palermškem trgu. Tam lahko kupiš vse, od starega fička do pravkar ulovljenih rib, pa tudi vsi vonji se mešajo tam, od prijetno dehtečih nageljnov do ostrega in neprijetnega vonja rib ter gnilih pomaranč in banan.

Kljub temu da je bil januar, smo zvečer posedli po vrtu male gostilne in po stari slovenski navadi izpili nekaj vina. Kakor hitro pa je bilo tu vino, se je oglasila tudi pesem. Sicilijanci so takoj prisluhnili naši pesmi in kmalu začeli sami prepevati. Ura je bila enajst zvečer, a prav nikogar, niti miličnika, ki je stal v bližini, petje ni motilo.

Dopoldne smo nadaljevali našo pot proti Afriki. Treba se je bilo vkrcati na ladjo, toda še prej opraviti carinski pregled, ki pa je bil le gola formalnost; samo črko M so nam napisali na vsak kovček, torbo ali cekar, pa je bilo opravljeno.

Ob pol desetih je ladja »Sicilija« odplula iz palermškega pristanišča proti Afriki. Vožnja je bila prijetna; mirno, modro morje in toplo, čeprav januarsko sonce. Mračiti se je začelo šele okrog sedmih zvečer, in ko smo ob enajstih prispeli v La Goulette, pristanišče Tunisa, je bila že noč. Na nebu je sijal prvi krajec, zvezde so bile goste in svetle ter so prijazno mežikale, ko je 38 Slovencev prvič stopilo na afriška tla.

La Goulette, ki ga Arabci imenujejo Halk el Dued, leži na ozkem kosu kopnega, ki loči Tunis od odprtega morja. Večina prebivalstva v mestu je židovskega, zato se mesto precej razlikuje od ostalih, ki so arabska. Kar malo razočarani smo bili ob prvem stiku z Afriko, saj smo si pod tem imenom predstavljali vse kaj drugega kakor mirno in tiho pristanišče. Še večje razočaranje pa smo doživeli naslednjega dne, ko smo si ogledali Tunis, glavno mesto Tunizije, države, ki smo si jo nameravali bolj podrobno ogledati, spoznati njeno pokrajino in način življenja.

Tunis s svojimi 700.000 prebivalci je danes glavno mesto Tunizije ter njeno kulturno gospodarsko središče. Leži na položnem griču, zahodno od jezera, ki ga Arabci imenujejo El Bahira ali po naše Malo morje. Tudi na vzhodu Tunisa je podobno slano jezero Selkret el Sedjoui. Prvo srečanje s Tunisom je bilo razočaranje. Lepe, široke ulice in bulvarji, stolpnice in moderno upravno poslopje. Toda v trenutku se je vse spremenilo, ko smo stopili v mestno četrt Medina z ozkimi, zavitimi ulicami. Še bolj pa smo se navdušili nad Sukom — četrtjo prodajal in obrtnikov. Tu smo našli tisto, kar smo si predstavljali pod imenom »afriško mesto«: vse polno malih prodajal, kjer prodajajo najrazličnejše predmete — čudovito lepe preproge, predmete iz bakra in srebra pa predmete iz kameljega in antilopjega usnja. Tisto, kar pa vse skupaj napravi še bolj skrivnostno, je neki nedoločen sladak in težak

vonj. Pred vsako prodajalno namreč gori košček ambre, prodajalci sami pa so odišavljeni z vsemi mogočimi dišavami, med katerimi prevladuje jasmin. Ker pa je ves tuniški trg pod arkadami, postaja ta vonj že tako močan, da smo po dvehurnem potepanju prišli vsi omamljeni zopet na Avenijo Habib Burgiba, glavno tuniško ulico.

En dan smo si ogledovali in občudovali Tunis, potem smo nadaljevali pot v notranjost Tunizije do Sfaxa, Gafse in Touserana na jugu. Vožnja je trajala osem dni in je bila ves čas polna nenavadnih doživetij. Kakor hitro smo prišli bolj na jug, so postajali pokrajina in ljudje vse manj evropski. Po mestnih ulicah je bilo vedno več moških v burnusih in vedno manj žensk. Skoraj vse pa so nosile seri, belo svilen ogrinjalo, v katerega so vse zavite. Na čelu, nosu in bradi imajo vtetovirana znamenja, nekatera pa na nogah razne obročke. Večina ljudi je bosih. Toda tudi na jugu smo doživeli presenečenje. Naj je bil Tunizijec mlad ali star, skrajno bedno oblečen ali v moderni evropski obleki, vsi so znali francosko. Ko smo povprašali naša dva vodiča, Mancefa in Hamudo, kako je to mogoče, sta nam pojasnila, da je francoščina tudi po odhodu Francozov ostala v Tuniziji domač jezik. V šoli se mali Tunizijci uče arabsko govoriti in pisati, vzporedno pa tudi francosko.

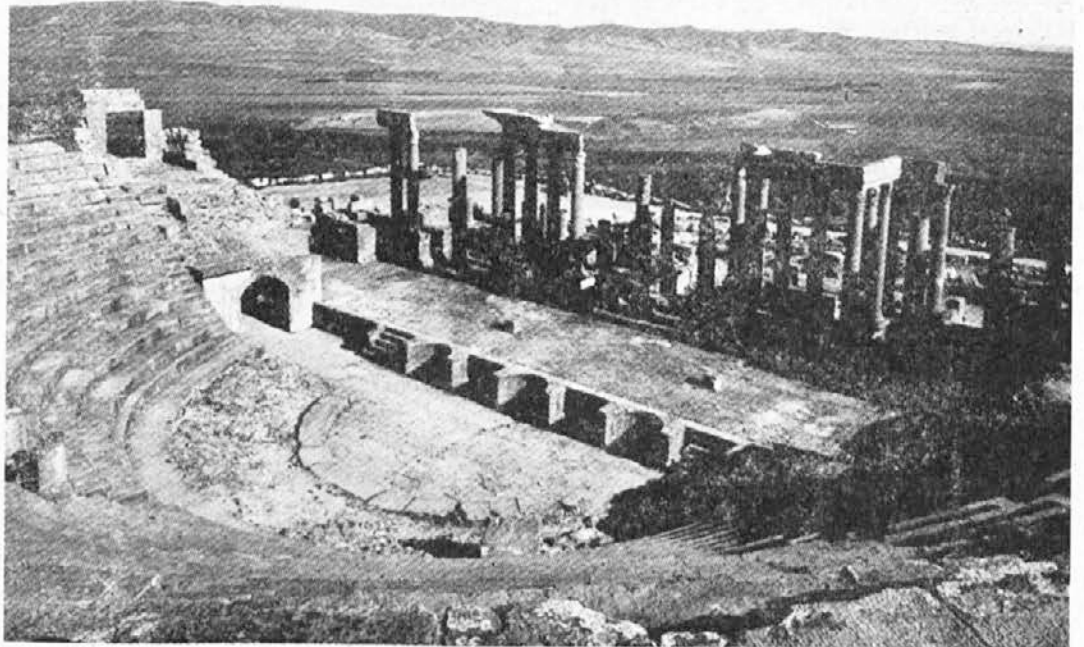
Mesta na jugu so nekaj posebnega. Vse hiše so nizke, bele, nekatere celo brez strehe. Ker je večina prebivalcev muslimanov, so grajene tako, da imajo v sredini dvorišče, na cesto pa nobenega okna. Človek ima občutek, da hodi ob obzidju. Toda na jugu žive samo ljudje v mestih v hišah. Ko smo se nekaj kilometrov oddaljili od mesta in prišli v pol puščavsko področje, so sredi peska, kaktusov in skromnih šopov trave stale »hiše« Berberov, iz trave ali blata narejena bivališča. Še bolj revni pa so si skopali luknje kar v zemljo.

Več kot uro daleč je treba nositi v tako bivališče vodo. Hranijo se ljudje s plodovi kaktusov in tistim, kar si lahko kupijo za skromen zaslužek, ko prenašajo s kamelami in osli travo esparto, ki jo uporabljajo v tekstilni industriji.

Tunizijci so sila prijazen narod. Morda so malo vsiljivi, ko ti za vsakim ogrom prodajajo spominke, toda vendar so pripravljene pokazati znamenitosti svojega kraja, te popeljati do prodajalne s spominke, ti pokazati tržnico. Afriške tržnice, te pa so nekaj posebnega. Bogato so zalozene z razno zelenjavo. Bil je januar, na tržnicah pa vse polno rdečega korenčka, sveže solate, kumar, cvetače in rdeče redkvice, ki je velika kot krompir. Če nismo bili ravno v puščavskem področju, se pravi v kakšni oazi, je bilo na trgu največ pomaranč, polni zaboji, polne mize pa še po zidu vise v šopih; opletejo jih kot pri nas čebulo. Pomaranče so bile silno poceni, že za 50 starih dinarjev smo dobili kilo. Pomaranče so bile tedaj ravno zrele in vozili smo se večkrat mimo čudovitih pomarančnih nasadov, kjer so se veje kar šibile pod težo sadežev. Enega takih nasadov smo si med potjo tudi ogledali. Tunizijci svojo plodno zemljo zelo smotrno izrabljajo. Pomarančni nasad je obsegal nekaj hektarov, toda tu niso bile same pomaranče, pod drevjem je rasel korenček, peteršilj, redkvice, solata in kdo ve, kakšna zelenjava še.

Marsikaj smo v prvih dneh potovanja po Tuniziji že videli in doživeli, toda vsi smo nestrpno pričakovali, da pridemo še dalje na jug, tja, kjer se začne puščava — Sahara. Četrtega dne popotovanja nas je vodila pot iz Gafske do Toseura in Nefte, dveh oaz v Sahari, ki ležita blizu velikega slanega jezera Chott el Djerid.

Toseur je malo večja oaza (12.000 prebivalcev). Tu rase okrog pol milijona dreves, pretežno dateljev, nekaj je tudi banan. Toda pod nekaj metrov visokimi palmovimi drevesi gojijo zelenjavo in trg v Toseuru, čeprav v puščavi, je bogato zalo-

Rimsko gledališče iz 2. stoletja v Douggi

Kairouan

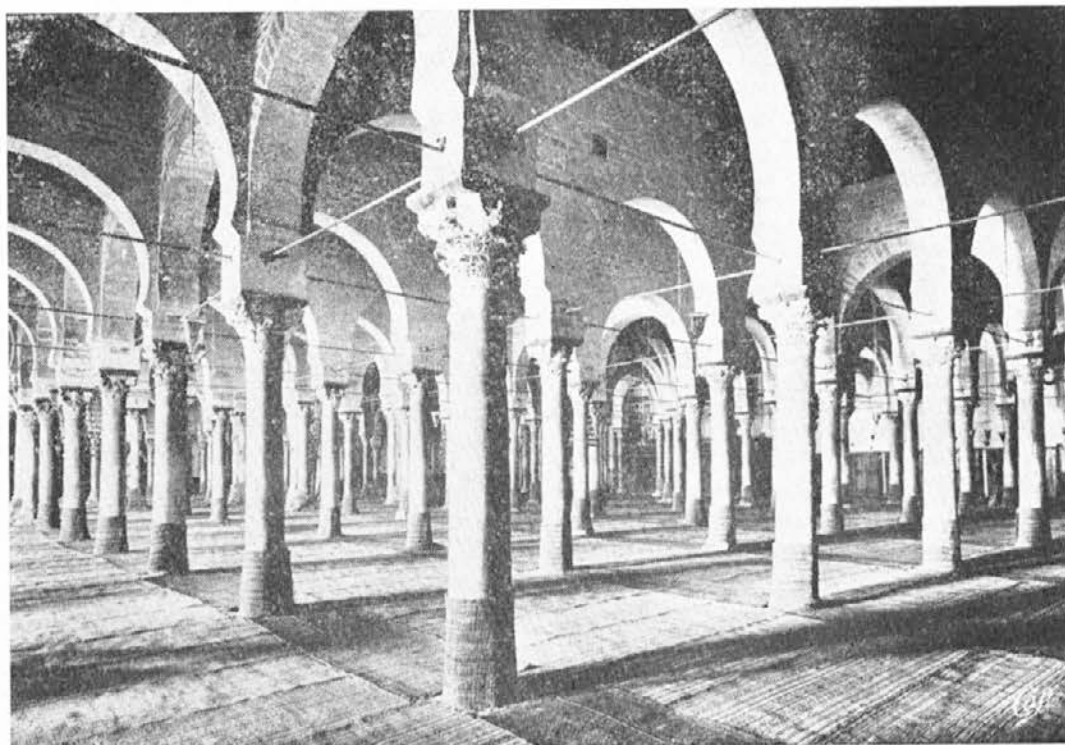
žen. V oazi je več izvirov, vsa voda se izliva v Ras el Aiounu, od tu naprej pa jo usmerjajo s pomočjo več sto kanalov po vsej oazi. Iz Toseura smo se odpeljali še bolj na jug v 25 km oddaljeno Nefto. Ta oaza je dosti manjša od toseurske in kamorkoli pogledaš, je okrog nje neizmerna ravnina in pesek. Če se vzpneš na kakšno peščeno sipino, vidiš slavno jezero Chott et Djerid, ki se poleti tako izsuši, da voziš takrat preko njegovega dna celo avtobusi, ki vzdržujejo zvezo med Toseurom in Gabesom. Na tem področju je podnebje že prav puščavsko. Bil je januar, a mi smo se sončili pri temperaturi okrog 20° C. Najvišja poletna temperatura doseže tudi 52° C. Ljudje se tu preživljajo s prodajo preprog, platnenih izdelkov in čudovito vezenih pasov. Kot nalašč se mi je ravno v Nefti, torej sredi puščave, zaskočil fotografski aparat. Skušala sem ga popraviti, seveda brez uspeha. Ko je to opazil eden izmed naših vodičev, je predlagal, da me popremi do fotografa, ter da mi ga bo gotovo popravil. Kar verjeti nisem mogla, da bi bil v Nefti, v tem malem zelenem koščku sveta, tudi fotograf. Toda s Hamudo sva šla po ozkih, zavitih ulicah, vstopila v majhno sobo in glej, tam so bili po policah razstavljeni filmski trakovi, filmi, razne leče, po stenah pa nalepljene slike menda kar vseh prebivalcev Nefti. Za mizo je stal prijazen mož, ki je (kot vsi Tunizijci) znal francosko, pa sva se brez večjih težav pogovorila, kaj želim. Z vodičem sta se nekaj pogovarjala arabsko. Še pet minut ni minilo in aparat je bil popravljen.

Ko sem hotela storjeno uslugo plačati, ni maral vzeti denarja, pač pa je rekel naj pozdravim Jugoslovane in da Tita zelo spoštuje. Radovedni prebivalci so nas povsod povpraševali, od kod smo. Ko so slišali, da smo iz Jugoslavije, so takoj rekli: »Tito, Tito«, in cena spominkov je bila takoj za nekaj deset milimov nižja. Zelo me je takrat zanimalo, koliko Jugoslovanov ve, da je predsednik Tunizije Habib Burgiba.

Nefta je bila naša najbolj južna točka. Od tod pa smo se začeli zopet vračati pro-

ti Tunisu. Cesta od Toseura do Metlanovija je tako ravna, da smo videli kar 10 km dolg pas asfalta. Ceste so v Tuniziji, kolikor jih seveda sploh je, zelo dobre, le da so nekoliko ozke. Na njih se dva avtobusa težko srečata. Metlanovi je eno redkih industrijskih mest v Tuniziji. Tu kopljejo fosfate — Thomasovo žlindro — in imajo tudi tovarno za predelavo fosfatov, ter manjšo tekstilno tovarno, ki predeluje esparto. Kljub temu da sem zgodovinarka, so me v Tuniziji presenetili številni, še precej dobro ohranjeni ostanki iz antike.

V El Djemu, na poti med pristaniščema Susse in Sfaxom, je ohranjen amfiteater, ki ga po velikosti uvrščajo takoj za rimskim Coloseom. Čudovito je ohranjeno rimsko mesto Thuburbo Majus, ki leži 20 km južno od Tunisa. Skratka, skorajda v vsakem mestu najdete kaj rimskega: staro obzidje, del akvadukta, še danes uporabne rimske bazene.

Notranjost Velike mošeje v Kairouanu

Krona vseh antičnih spomenikov pa je seveda slavna Kartagina.

Od stare punske Kartagine je ohranjeno le svetišče boga Moloha. Zelo dobro pa je ohranjena rimska Kartagina na griču Byrsa. Tu so ostanki rimskega amfiteatra, ovalne oblike, polkrožno gledališče, temelji Odeona, terme Antonia Piusa, številne bazilike. Čisto na vrhu griča pa so leta 1890 zgradili Francozi katedralo Saint Louis v bizantinsko-mavrskem slogu. Rimska Kartagina je bila velika in danes so zgradili na njenem ozemlju nova mesta: Salambo, Sida in novo Kartagino.

Tunizija ima toliko spomenikov iz rimske dobe, da skorajda ni mesta, kjer ne bi bilo antičnih razvalin. Edino večje mesto, ki so ga zgradili Arabci in je še danes popolnoma arabsko, je Kairouan. Velja za sveto mesto in ima mnogo znanih mošej. Posebno znana je Velika mošeja, kamor hodi mnogo romarjev, kajti sedem romanj v Kairouan velja enako, kot če bi prišel enkrat v Mekko. Mošeja je zares čudovita. Veliko dvorišče, sedemnajst vrat vodi v mošejo, streho pa podpirajo številni antični stebri, ki so jih prinesli sem iz bližnjih rimskih razvalin. V mošeji je prižnica, lesorez iz 9. stol., ki so ga sem prinesli iz Mezopotamije. Pred vhodom je skupina stebrov, ki stoje precej tesno drug ob drugem. Kdor si hoče prisluziti nebesa, se mora dvanajstkrat preriniti skozi ozke prehode. Pred mošejo je 35 m visok minaret, ki pa ni okrogel kot naši po Bosni, pač pa oglat kot naši cerkveni zvoniki.

Ko smo se po desetih dneh bivanja v Tuniziji vračali, je nosil vsak s seboj kup lepih spominov na Afriko — njeno pokrajino in ljudi.

Prof. Marjana Klima

»Če moški vzljubi žensko, je voljan storiti zanjo vse, razen ljubiti jo dalje.«

*

»Moški je lahko srečen z vsako žensko, dokler je ne ljubi.«

LOVSKI DOŽIVLJAJI

Zima je zaprla vrata za seboj. Topli južni vetrovi že ližejo poslednje nakopičene zameti visoko v gorah. Zimski čas je minil in z njim tudi topli, prijetni večeri, ob katerih smo otroci poslušali prigode starih lovcev. Bilo je še pred vojno, ko so lovci imeli v zakupu večji del sami okoliški kmetje, le tu pa tam je bil med njimi kakšen uradnik ali lesni trgovec.

V jeseni, ko so se pričele velike braka-de, so lovci prihajali od vseh strani na določen kraj, z njimi pa tudi mi, »praktirovci«, vsak s svojim psom. Tu smo se potem razdelili vsak na svojo stran, kjer se je pač začel prvi pogon. Kmalu zatem, ko smo se porazgubili po gozdu, se je že zaslislalo cviljenje psov, nato so počili strelji in v nas je rasla radovednost, kaj bo kdo pobral. Včasih je pokanje prešlo v celo fronto, da smo mislili da ne bomo mogli nositi za seboj vsega plena. Pa ni bilo sile, saj ni vsak strel zadel. Bilo je pač vsega.

Ko je bil pogon končan, smo se zopet zbrali ter se razporedili na nove položaje. Na zbirališču je bilo slišati dosti šaljevih zgodb in veselih pomenkov, kakršnih pač staremu lovcu ali »ravbšicu« nikoli ne zmanjka. Ta je pripovedoval, kako je zadel svoj plen, drugi je zopet pravil, kako ga je »zmazal«. Včasih so tudi trije, štirje streljali na enega zajčka, pobral ga pa ni nobeden. Drugi je zopet pripovedoval, kako ga je zajec opeharil.

Bilo je pri Robačevi lipi nad Torčevo žago na razpotju, kjer je bila dobra postojanka. Tja se je moral postaviti dober strellec, ker je tukaj gotovo prišlo kaj mimo. Ob tej lipi je ustrelil zajca Vodovnikov oče. Seveda ga je takoj pobral, položil poleg sebe in zopet nameril puško, ker so psi še vedno gonili. Ko pa je lajanje utihnilo, je oče obesil puško na ramo, da bi pobral zajca, toda glej ga šenta, zajčka ni bilo nikjer in nahrbtnik je ostal prazen! Lahko si mislimo, kakšno zafrkavanje je bilo ves večer zaradi pobeglega zajčka.

Tudi Mavčev Pepi je pripovedoval, kako ga je nekoč zafrkaval zajec, ko ga ni dobro zadel s staro puško spredovko, potem pa sta dolgo časa hodila po debelem snegu, dokler ni zajec onemogel. Še kot mlad fant je šel z očetom na lov. Oče je imel šibrovko na dve cevi, sinu pa je dal tako imenovano spredovko, ki so jo polnili od spredaj v cev. Najprej so vanje nasuli črnega smodnika, za njim nekaj pavša, nato pa šibre. Potrebna je bila še majhna vžigalna kapica, na katero je udaril petelin, nato se je vnel smodnik v cevi. Med vsem orožjem, kar so ga kdaj uporabljali lovci, je bilo to najstarejše. Praktično ni bilo, kajti če si prvi strel zgrešil, je zajček šel srečno pot, saj je nabijanje trajalo kar nekaj časa. Spredovke so imeli predvsem divji lovci, ker je bila njihova cev precej krajša od cevi navadnih pušk, zato so jo lahko nosili skrito pod jopičem. Ker nekoč tudi streliva ni bilo na izbiro, si je vsak pomagal, kakor je vedel in znal. Mavc mi je pripovedoval, da je za svojo spredovko večkrat uporabil žibice, s kakršnimi so okovali cikle ali čevlje.

Zvečer, ko je bilo lova konec, so lovci navadno pri Mavcu prišli skupaj. Tu je

namreč doma stara lovska kri. Ob okusni praži, ob dobrem moštu in žganju se je razvil živahen pogovor, ki se je zavlekel pozno v noč. Stari Mavčevi gostje — Stropnik, Vodovnik in Zarednik so se tam zadržali tudi do drugega dne. Seveda se je to dogajalo le v takem času, ko na polju ni bilo dela in zato za kramljanje časa dovolj.

Med lovci je bil najbolj zanimiv Zarednikov oče, pravi šaljivec, poln lovskih ali drugih doživljajev. Bil je srednje postave, nekoliko krive drže, koščene obraza, ozkih sivih oči in z dolgo sivo brado. Oblečen v jopič, suknene hlače in domačo hodno srajco brez ovratnika, je bil živa podoba bolj trdnega in skromnega kmeta, kakršnih sem pozneje malo videl. Njegova beseda je bila glasna in odločna, skoraj malo zadirčna, da se je njen zvok slišal tudi iz močnega hrupa. Vsako svojo pripoved je začel z besedo: »E, hudiča!« Z njo je belil vso pripoved, čeprav drugače ni klet. Rad je pripovedoval o strahovih, pa o divji jagi.

Neko soboto zvečer je sam posedal v hiši. Edina družba mu je bil pes, ki je dremal ob njegovi postelji. Hčerka Mica, s katero sta zadnje čase sama živela na posestvu ter gospodarila, kakor so njune moči dopuščale, je posedala pri ognjišču ter brala kakšno mašno knjigo ali pa molila rožni venec, dokler je ni zaspanec premagal, da je obležala na postelji. Tako sta samevala oče in hčerka vsak v svojem prostoru ter sanjerala bog ve o čem. Glinasta grča je stala vedno polna mošta na veliki javorovi mizi, prevrtani od črvov. Po hiši se je vlekel vonj po tobaku in moštu pa neprijeten okus plesnobe.

Kazalci na stenski uri so bili že precej visoko in sobota se je že poslavljala. Enakomerno drsenje ure je tu in tam pretrgal molk, drugič ga je prekinilo očetovo govorjenje, ker je moral pač sam s seboj govoriti, kadar ni bilo koga ob njem. Tu pa tam se je slišalo curljanje mošta, ki je tekel iz grče v vrček. Vsakokrat, ko se je napil mošta, si je moral na novo prižgati pipo »boserzakarco«, ki mu je zaradi govorjenja pogosto ugašala. Ko je tako zamišljen pihal dim, je nenadoma zaslišal neko trkanje, pa ni prav vedel, od kod prihaja. Drugič je potrkalo nekoliko glasneje. Tedaj je spoznal, da se sliši iz kleti, ravno pod njegovo mizo. Kakor vedno, se je tudi sedaj šaljivo obregnil: »E hudič, če bolj ne moreš, še tak ni treba!« Tretjikatrat ni potrkalo po podu, ampak se je stresla cela hiša, nakar je očeta le postala groza in je rekel: »Bog pa sveti križ božji, sedaj imaš pa že dosti!« Ugasnil je luč ter legel v posteljo in dolgo premišljeval, kaj je neki moglo biti, da se je tako zamajala cela hiša ter je mošt kar pljusnil iz vrčka in grče.

Ko je neko nedeljo že navsezgodaj stopila v hišo orožniška patrolja, je bil oče še vedno v postelji. Orožnika sta obstala pri odprtih vratih in rekla: »Očka, ste še koj v postelji, zunaj pa zajčki skakljajo!« Oče se nekoliko obrne v postelji ter se jezno zadere in po lovsko odreže: »Duri dov, da še senter ne pride kateri!« Orožnika sta

Za miši pri hiši

šele sedaj zaprla vrata in stopila bliže k očetu, ki je iz podzglavja potegnil politrsko steklenico žganja in ga jima ponudil.

Ker ob delavnikih ni bilo časa za lov, je v ta namen izkoristil nedeljo. Že je odhajal z dvorišča, ko je stopila na hišni prag hčerka Mica in rekla: »Oh, oče, ne hodite na jago danes, ko je nedelja, rajši pojdite v cerkev.« Oče pa je odgovoril: »Ko bi bil fajmošter tako oblečen, ko pa jager, tedaj bi ga šel gledat, je pa čisto črn, kakor hudič.« Pa sta šla vsak na svojo stran. Oče se je kmalu izgubil med poljem in se previdno priplazil ob rob gozda, da bi pogledal po zaželenem srnjaku, ki se je že dalj časa hodil past v njegovo deteljo, pa jo je vedno srečno odnesel. Tokrat ga ni bilo blizu, pa mu je oče vendar zažugal s prstom, rekoč: »Bova že prišla skupaj!«

Nekaj dni pozneje je deževalo, nakar se je na večer zopet zvedrilo. Kakor naročeno vreme za lovca, si je rekel oče, vzel puško ter odšel po skrivnih poteh z mislijo, da nocoj mora priti srnjak. Ob sončnem zatonu je že čakal, dobro skrit v grmovju ob robu gozda, od koder je imel lep razgled po detelji.

V Šentanelu je že odzvonilo večno luč, zaželenega gosta pa še vedno ni bilo od nikoder. Zaradi dežja in soparnega popoldneva se je gosta siva megla vlekla iz globač, da se je zmračilo prej kakor po navadi. Gozd je postajal vedno bolj tih in mračen, le sveži zrak, pomešan s čudovitim vonjem, da bi človeka omamilo s svojo svežino, se je plazil po polju. Tihi mrak je svoje sence polagal preko njiv, da se zaradi teme ni dalo razločno videti v daljavo.

Prišel je čas napetega pričakovanja, ko je oče vendarle zagledal temno senco, kako se premika na robu detelje tik ob gozdu. Treba bi se bilo prepričati, ali je pok ali koza, zaradi slabih oči in teme pa to ni bilo mogoče. Oče je torej dvignil puško in sprožil. Strel se je razlegel po okolici, lovec pa se je napeto bližal kraju, kjer bi moral biti srnjak, tega pa nikjer. Sem in tja je koračil po detelji, nikjer ni videl ničesar. Nekoliko niže ob robu detelje je bil plot. Pogledal je še tja in z nogo zadel v nekaj mehkega ter se sklonil, da bi pobral srnjaka. Srnjak pa ni bil dobro zadet, zato je v trenutku planil pokonci, s parklji je očetu pretrgal hlače, ga globoko oprasnil po nogi ter zbežal. Nekaj dni postelje je bilo vse, kar si je lovec prislužil.

Komaj je bilo te zgodbe konec, že smo silili očeta in ga prosili, naj pove, kako je

USPEHI IN NAČRTI KOROŠKEGA KINOKLUBA NA PREVALJAH

Dne 3. februarja 1969 je bil na Prevaljah letni občni zbor Koroškega kinokluba. Udeležila sta se ga tudi tovariš Jože Kert, predsednik skupščine naše občine, ter tovariš Mitja Šipek, predsednik sveta za kulturo in prosveto. Predsednik kluba, tovariš Rudi Čretnik, je poročal o delu članov v prejšnjem letu. Ker je klub dobil zelo malo denarne pomoči, so člani kluba snemali predvsem dokumentarne filme, ki so jih naročniki plačali. Vendar pri tem niso toliko zaslužili, da bi si prihranili kaj denarja za snemanje amaterskih umetniških filmov, kar je prav gotovo velika škoda. Znano nam je, da so nekateri člani kluba posneli že nekaj zelo dobrih filmov. Škoda je tudi, da ni bilo denarja za snemanje domačih filmskih obzornikov, ki bi jih po krajih naše občine predvajali v kinematografih kot predfilme. Tako je šel mimo nas marsikateri zanimiv in važen domač dogodek. Sklep zbora je bil, da se vendarle najde možnost za snemanje teh obzornikov. Iz poročila smo zvedeli, da je bila med člani najbolj delovna skupina Broman-Pisnik in da je klub sodeloval s svojimi filmi na festivalih v Ljubljani, Jesenicah, Idriji, Pulju, Ljutomeru, Novem Sadu, Somboru in na Koroškem. Krajevna skupnost Prevalje jim je z velikim razumevanjem dodelila klubska soba v novi stavbi na športnem igrišču. Do sedaj so se člani namreč potikali po gostilniških sobah, kar je prav gotovo močno zaviralo njihovo delo.

Občni zbor je sprejel dobre sklepe; če jih bomo uresničili, bo to nov uspeh Koroškega kinokluba. Najpomembnejši je sklep, s katerim smo imenovali delovno skupino, ki bo pripravila vse za snemanje umetniškega amaterskega filma z delovnim naslovom SOLZICE. Radi bi posneli

preganjal hudiča. In je znovič vse utihnilo in napeto pričakovalo novega doživljanja.

Bilo je zopet poletje. Na njivi je čakal požet oves, da bi ga zložili v kope. Oče in hčerka podnevi nista prišla do tega dela, zato sta se odločila, da ga opravita zvečer, ob polni luni, ko je bilo svetlo kakor podnevi. Še predno sta bila gotova, se je luna vzpela že visoko na nebo in skozi tiho noč so se od nekod slišali udarci ure, ki je odbila enajst. V daljavi sta zagledala žarečo podobo, ki se jima je vedno bolj bližala, nakar sta spoznala, da to ni navadna luč in tudi ogenj se sam ne more premikati. Strah je spreletaval oba, ko se je približala pošast, ki ji je švigal ogenj iz gobca. Hčerka se je privila k očetu kot otrok in zavpila: »O, oče, hudič je!« Oče pa je nadaljeval s svojim delom, kakor da se še hudiču ne pusti motiti, in se je po svoji stari navadi obregnil: »E, hudič, bejži, jaz moram oves zložiti!« In hudič se je res kar zasukal in šel, od koder je prišel. Pri tem je zadel ob tepko, da so se kar iskre usule od njega.

Tako se je vrstila zgodba za zgodbo. Pripovedovali so še drugi, ampak najbolje je znal zasukat besedo Zarednikov oče.

J. Vačun

Na glasbenem seminarju

Foto: M. Haneman

kraje, ljudi, prizorišča, ki spominjajo na delo in življenje pisatelja Prežihovega Vranca. Tovariša Kert in Šipek sta sklep podprla v imenu skupščine občine Ravne. Člani kluba že imajo načrte za snemanje novih dokumentarcev ter krajših amaterskih umetniških filmov. Skušali se bodo uveljaviti tudi v turizmu, ki ga v naši občini bolj po polzevo razvijamo. Tudi letos bodo priredili klubska festival amaterskega filma.

Člani kinokluba prav gotovo morajo imeti veselje in izredno zanimanje za to dejavnost, skrb drugih pa naj bi bila, da bi njihovo osebno zanimanje povezali s skupnim kulturno-prosvetnim načrtom naše občine. Vsekakor pa bodo v klub povabili nove člane, predvsem mlade, ki so bili v času šolanja na osnovni šoli člani fotoamaterskega ali kino krožka.

L. S.

GLASBENI SEMINAR S STRIČKOM JANEZOM KUCHARJEM

Že četrto leto prihaja med vzgojiteljice in otroke v vrtec skladatelj otroških pesmi in dirigent mladinskega pevskega zbora RTV Ljubljana Janez KUCHAR.

Otrokom zažare oči, ko jim zaigra na harmoniko, z njimi zapoje in zapeše ter zbija vesele šale.

Striček KUCHAR uglasbi vsako leto po dvajset novih pesmic za slovenske cicibane. Pesmi, ki jih striček KUCHAR »skuha«, so v mladinskem radijskem programu »Cicibanov svet«, hkrati pa objavljene v tedenski prilogi časopisa »DELO«.

Z vzgojiteljicami štirih občin koroške regije obdela pesmi na glasbenem seminarju. Zadnji seminar je bil konec decembra lanskega leta v vrtcu Ravne na Koroškem. Dva dni smo se učile pesmic in dirigiranja. Striček Kuhar nam posreduje metode, s pomočjo katerih vodi radijski pevski zbor predšolskih otrok. Na seminarju smo obdelali nekaj taktičnih in tonskih vaj. Največ časa smo posvetili novim pesmim.

Vzgojiteljica mora znati pesmi pravilno dirigitirati in jih brezhizno zapeti. Vse nove pesmi so vzgojiteljice posnele na magnetofonske trakove, katere pozneje spravijo v arhiv.

Na seminarju smo se dogovorili za radijsko snemanje oddaje za »Cicibanov svet«. V program so se vključili vrtci: Slovenj Gradec, Ravne, Mežica, Črna, Dravograd, Prevalje ter Radlje. Tudi na koncert, ki je bil tri leta zapovrstjo, nismo pozabili. Letos bomo s koncertom že četrtič pokazali znanje s seminarja, s tem pa tudi, kako koristno je sodelovanje vrtcev z RTV Ljubljana.

Marija Haneman

Jernej Krof

JE HIŠICA NESREČNA

Je hišica nesrečna,
kjer žeja je večna,
kjer je pijanček
hišni gospodar.

Ko mati v gostilno pride,
očeta tako pozdravi:
Mrha ti pijana,
večerja je neslana
jaz pa sirota
nimam še soli.

Ko hči v gostilno pride,
očeta tako pozdravi:
Sedem let ste me ženili,
vso doto ste zapili,
jaz pa sirota,
nimam še moza.

Ko sin v gostilno pride
očeta tako pozdravi:
Konjičke ste prodali,
za sladko vince dali,
zdaj pa boste orali,
z mačkami doma.

Redakcija te številke je bila zaključena
12. aprila 1969.

Izdajata upravni odbor Zelezarne Ravne in skupščina občine Ravne na Koroškem. Ureja uredniški odbor: Jože Delalut, Franc Fale, Marjan Kolar, Franciška Korošec, Janez Mrdavšič, Jože Rudl, Jože Sater, Drago Vončina, Milan Zafošnik. Odgovorni urednik: Marjan Kolar. Telefon: 56-030, interni 304. Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor.